

ALEXANDROSZ PAPADIAMANDISZ

A GYILKOS ASSZONY

ALEXANDROSZ PAPADIAMANDISZ
A GYILKOS ASSZONY

6/100 10/11

Alexandrosz Papadiamandisz

A gyilkos asszony

Hadula néni kéthetes leányunokája fölött virraszt, akit keserves, száraz köhögés fojtogat. Az öregasszony végiggondolja szenvedésteli életét: hogyan semmizték ki szülei, mikor férjhez ment, az amúgy is nyomorúságos hozományból, hogyan lopkodta-güröcölte össze a házacskájához szükséges pénzt, hogyan hajózott el két fia örökre Amerikába, hogyan késelte meg a harmadik fia tulajdon kishúgát, hogyan éhezett, hogyan fázott, hogyan nélkülözött. A rémes emlékek hatására tiszta fejjel úgy dönt, hogy az életnél jobb a halál. Kinyújtja a kezét a beteg csecsemő felé, és, épp csak egy csöppet, megszorítja a nyakát...

Alexandrosz Papadiamandisznak (1851-1911), az újjörög prózairodalom egyik megteremtőjének legérettebb alkotását ismerheti meg az olvasó *A gyilkos asszony*-ban.

Alexandrosz Papadiamandisz

A gyilkos asszony

Fordította
Katona László

Illusztrálta
Filep Sándor

Alexandrosz Papdiamandisz

A gyilkos asszony

Regény

Európa Könyvkiadó Budapest 1982

*A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Alexandros Papadiamantis: I phonissa
IBC Hellas – Papyros Press, Athens*

Hungarian translation © Katona László, 1982

1

Hadula anyó, akit közönségesen csak Frangojanunak hívtak, behunyta szemmel, a kandalló oldalának dőlve virrasztott, fejét a körbefutó párkányon nyugtatva. Gyengélkedő kis unokája kedvéért áldozta fel éjszakai nyugalma. A gyermekágyas asszony, a beteg csecsemő szülőanyja csak az imént aludt el az alacsony, szegényes heverőn.

Pislákoló kis lámpás lógott a kandalló kürtőjében. Tompa árnyékot vetett a néhány silány bútordarabra, amelyek ilyenkor éjszaka tisztábbnak és egyszerűbbnek látszottak. A kandallóban terpszkedő üszkös fahasábok már hamvadni kezdtek, a kevés parázsból időnként felcsapott egy-egy lángnyelv. A tűz pattogása felidézte az álmos idős asszonyban kisebbik lányát, a távollevő Kriniót, aki, ha most itt lenne, elnyújtott hangon kántálná: „Ha barát, hadd örüljön, ha ellenség, elveszen...”

Frangojanu, vagy egyszerűen csak Frangisza, bár a hatvanhoz közeledett, derék tartású, határozott arcú, férfiasan kemény asszony volt, felső ajka szegletében kis bajuszka feketéllett. Gondolatban számot vetve egész életével, ráeszmélt, hogy egyebet sem csinált, csak másokra dolgozott.

5

Kislány korában a szüleit szolgálta ki. Amikor férjhez ment, urának lett a rabnője – igaz, a férje gyenge ember volt, ő viszont annál erősebb, így hát gyámkodott is fölötte –, amikor gyermekei születtek, azoknak volt a cselédje, amikor pedig gyermekeinek is gyermekei születtek, az unokáknak lett a gondozója.

Az újszülött két héttel ezelőtt jött a világra. Anyja, Delcharó, megszenvedett érte a gyermekágyban. Ő volt Frangojanu legidősebb leánya, akit férje, Trachiliz után Trachilenának is hívtak.

A tizedik napon sürgősen meg kellett keresztelni a kislányt, mert nagyon rossz állapotban volt, csúnyán köhögött, számrhurutban szenvedett, heves görcsök kínozták. A keresztelő után, ugyanaznap este, valamivel jobban lett a csecsemő, a köhögése is csillapodott egy kicsit. Hosszú éjszakákon át nem aludt Frangojanu, a szemét se hunyta le a csöpp teremtés mellett virrasztva, aki nem érthette, hogy mennyi keservet zúdított a környezetére, hogy mennyi szenvedés vár rá, ha életben marad. Honnan is sejthette volna a nagyanyja titkon elstutogott szavaiban lappangó keserűséget: „Istenem, ez is minnek jött a világra?”

Az öregasszony dúdolva csitítgatta a csecsemőt. A bölcső mellett dalba öntötte saját szenvedéseit. Az előző éjszakákon valóban balladába álmolta hányatott életútját, miközben múltján gondolkodott. Kavargó, álomszerű képekben megjelent előtte egész addigi sikertelen, céltalan és nehéz élete.

Apja szorgalmas, takarékos és megfontolt ember volt, anyja viszont káromkodós, gonosz, irigy asszony. Amolyan boszorkánynak számított a maga idejében. Értett a bűbájossághoz; a kleftiszek, Karataszosz és Gatszosz meg a többi magedóniai bandavezér legényei nemegyszer meg is kergették, hogy bosszút álljanak rajta, mert ártó praktikákkal rontotta az üzletüket. Három hónapja tétlenül ültek már, nem tudták fosztogatni sem a törököt, sem a keresztényeket. Nem küldött segílyt a korinthoszi kormány sem.

A Szent Thanaszisz hegyfokán a nyomába eredtek, és egészen Illés próféta mezejéig kergették a bővizű forrás és az óriási platánok között, majd onnan tovább a hegyoldalban Merovili dombjái, a sűrű erdőben. Hiába próbált elrejtőzni a bokrokban, nem tudta rászedni őket. Elárulta a levelek és az ágak zaja, és saját remegése, amelytől az ágak és a bokrok is megremegetek. Nyers kiáltást hallott:

– Megvagy, te boszorka!

Az asszonyka ekkor előugrott a bokor mögül és nekiiramodott, mint egy riadt vadgalamb, futás közben verdestek nagy fehér ruhaujjai. Már érezte, hogy nem menekülhet előlük. Egyszer régen, mikor először vették üldözőbe, sikerült a Pirji környékén elrejtőznie, mivel arrafelé sok az ősvény. Itt, a Merovilinél, nem voltak sem erdei csapások, sem útvesztők, csak facsoportok és járhatatlan sűrű erdők. Az akkor még fiatal Delcharó, Frangojanu anyja, szökelt a fák között, mint az őz,

immár mezítláb, hiszen rég eldobta papucsait (az egyiket valamelyik üldözője meg is tartotta zsákmánynak), sarkába tüskék fúródtak, felvérrezték a bokáját és a lábszárát. Szorult helyzetében akkor mentő ötlete támadt.

Túl a sűrű erdőn, a hegyoldalban volt egy magányos olajfaliget, amelyet Moraitisz Fenyőfája néven ismertek. Az öreg Moraitisz, a tulajdonos nagyapja Misztraszból költözött ide, az előző század vége felé, Katalin cárnő és Orlov gróf idejében. A nevezetes fenyőfa úgy állt az olajliget közepén, mint óriás a törpék között, irdatlan törzsét öt férfi sem érte volna körül. Lent a gyökereinél az ezeréves fa üreges volt, pásztorok és halászok vajták ki öblösre, kitepték a lelkét, fáklyának valóért kifaragták a belsejét. És e szörnyű sebbel a szövegeiben, a szívében, még három emberöltőt élt meg a fenyőfa, egészen ezernyolcszázhetvenegyig. Abban az évben júliusban heves földrengés sújtotta a tengerpart vidékén élőket, a rengést több mérföldes távolságban is megérezték. Akkor éjjel elzuhant az óriás.

Futott Delcharó, hogy ebben az üregben bújjon el – a két embernek is kényelmes férőhelyen –, Frangojanu anyja, Delcharó, aki akkor még fiatal asszony volt. Az ötlet azonban reménytelennek látszott, szinte gyermetegnek. Egy bújócskázó kisgyerek képzelhette csak menedéknak az üreget, és csaknem bizonyos volt, hogy az üldözők felfedezik, észreveszik. Szemből ugyanis semmi sem takarta, csak hátulról volt észrevehető. Ha a

három kleftisz a fa túlsó oldalára téved, meglátja, ahogy ott lapul.

A férfiak azonban elrohantak mellette. Ketten meg sem fordultak, és szét se néztek. Azt gondolták, hogy a „boszorka” messze előttük jár. A harmadik ugyan hátranézett, de a fa törzsét ő sem vette alaposabban szemügyre. Ahogy körbehordozta a tekintetét, csak futólag pillantott a fára, és eszébe sem jutott, hogy a gyökerek között ember rejtőzhet; akár volt tudomása az üregről, akár nem, most nem törődött vele. Nézte, hol nyílt meg a föld – biztos, hogy a föld nyelte el a nőt, hisz nem volt semmi zug, ahol elrejtőzhetett volna. Az erdei nimfák, a driádok – varázseréjével talán őket szokta hívni – megvédték, elkábították üldözőit, friss párat, zöldes sötétséget vontak a szemük elé, hogy ne lássák, hova tűnt el.

A fiatalasszony kiszabadult a kezük közül. Attól kezdve szakadatlanul folytatta, üzte praktikáit a kleftiszek ellen, úgyhogy pangott is az üzletük, nem volt zsákmányuk. Végül aztán Isten segítségével elcsitult a sok nyugtalanság, és Mahmud szultán átengedte Görögországnak az Ördögsgizetteket, amelyek attól fogva nem élveztek adómentességet. A fosztogatásokra az adózás következett, és a derék polgárok ma is szorgosan táplálják a köz nagy bendőjét, melynek „nincs füle a hallásra”.

Mindez már Hadula életében történt, bár akkor még nagyon fiatal volt. Édesanyja elbeszéléséből azonban jól emlékezett az eseményekre. Idővel, mikor felserdült, elérkezett tizenhetedik életéve,

és a helyzet is nyugodtabbá vált, az első kormányzó uralmának idején megházasították. Janiszt kapta férjül, vezetékneve szerint Frangoszt, akit felesége Sipkásnak és Számadónak gúnyolt.

Nem ok nélkül kapta a férfi ezt a két gúnynevet. A Sipkás név még a házasság előttről ragadt rá. Hadula kislányos csintalansággal ingerkedett vele – nem is sejtve, hogy jó sorsa a férfi mellé rendeli majd –, hogy nem legényes fezt visel, hanem rózsaszín szövetsipkát, rövid bojttal a végén. A Számadó nevet már később, fiatal menyecske korában ragasztotta rá, mert az volt a szava járása, hogy „így áll a számadás”, de meg azért is, mert nem volt képes megszámolni a pénzt, bármilyen csekély összegről volt is szó; kétnapi bérét sem tudta összeadni. Ha a felesége nincs, minden áldott nap becsapták volna, soha nem adták volna meg a rendes munkabérét, sem amikor a hajók vízre bocsátásánál dolgozott, sem a javítóműhelyben, sem pedig a szerelőcsarnokban, ahol ácsolás vagy a hajók dugarozása volt a feladata. Hosszú ideig inaskodott, majd segéd lett Hadula apja mellett, aki ugyanazt a mesterséget űzte. Amikor látta az öreg, hogy a fiatalember mennyire jámbor és igénytelen, milyen kevéssel beéri, fölfigyelt rá, és elhatározta, hogy vejéül fogadja. A hozomány egy magányos, dűledező ház volt a régi Várban – legutóbb ezernyolcszázhuszonegy előtt lakták egy ideig. Kapott Hadula egy teltet is, a Dinnyeföldet, amely közvetlenül az elhagyatott Vár mellett feküdt, a meredek tengerparton, három óra járásra

a mai településtől. Kapott még egy tábla földet, valami elvadult ugart, de a szomszéd mindkét darabot elperelte. Voltak, akik úgy mondták, hogy mind a két vitás földdarab illetéktelenül van bárki tulajdonában is, mert eredetileg egyházi birtokok, és egy már régebben feloszlott kolostorhoz tartoznak. Ilyen hozományt adott hát az öreg Sztatharosz a leányának, aki különben egyetlen leánygyermek volt a családban. Saját maga, hitvese és a fia számára két új házat tartott meg az újvárosban, két szőlőt a határban, két olajfaligetet, néhány szántót és némi készpénzt.

Frangojanu idáig jutott el emlékeiben. A szülés utáni tizenegyedik nap éjszakájában jártak. A kislány állapota megint rosszabbodott – gyötrődött rettenetesen. Betegen jött a világra, már anyja hasában melléje szegődött a romlás... Hirtelen görcsösen köhögni kezdett, és félbeszakította nagyanyja emlékezését, éber álmodását. Az öregasszony feltápáskodott a hitvány pokrócra, a gyerek fölé hajolt, és megpróbált segíteni rajta. Egy üvegcsét tartott a lámpás fényébe, és megkísérelt egy kanál orvosságot erőltetni a csecsemő szájába. A kicsi bevette, majd egy pillanat múlva kiköhögte a folyadékot.

Az anya is megmozdult az alacsony és keskeny ágyon. Úgy látszik, nem aludt jól, épp csak behuntya a szemét, és el volt kábulva. Most felpillantott, két-három ujjnyira felkönyökölt a párnáról, és megszólalt:

– Hogy van a gyerek?

– Hogy volna?... – mondta szigorúan az öregasszony. – Mit nyugtalankodsz? Talán azt hiszed, nem fog köhögni?

– Milyen állapotban van, mama?

– Milyenben volna?... Csecsemő, amelyik a világra jött. – Az öregasszony hangja meglehetősen nyers volt, akár egy idegené.

Az anya kisvártatva megint elaludt, most már nyugodtabban. A vénasszonyt csak hajnalban nyomta el az álom, a harmadik kakasszóra. Másik leánya, Amersza hangjára ébredt, aki nyugtalanságában már pitymallatkor átjött a szomszéd házikóból, hogy megtudja, mi van az anyával és gyermekével, és hogy töltötte édesanyja az éjszákát.

Amersza, Frangojanu másodszülöttje nem ment férjhez, már vénlánynek számított, de azért rátermett, takaros fehércseléd volt, messze földön híres szövőnő – sudár, férfias, barna bőrű. Kelenyégjét, csipkeit – mind maga készítette – évek óta egy nagy, otromba ládában tartotta elzárva; ott ette őket a moly meg a szű.

– Jó reggelt!... Hogy vagytok?... Hogy telt az éjszaka?

– Te vagy az, Amersza? Hát, megvagyunk, hogy is volnánk?

Az öregasszony még álmos hangon beszélt, a szemét dörzsölte. Az oldalfal mögül zaj hallatszott: Dandisz, az újszülött apja mozgolódott, aki a vékony válaszfal mögött aludt nagyobbik kislányával és fiacskájával, és éppen akkor ébredt fel.

A szerszámait szedegette össze – szekercéket, fűrész, gyalut –, a hajógyárba készült, hogy megkezdje a napi robotot.

– Hallod ezt a zajt? – kérdezte az öregasszony.

– Képtelen csöndben összeszedelőzködni. Aki hallja, azt hiheti, isten tudja, mi történik odabent.

– Égszakadás, földindulás – mondta Amersza csúfodáfos hangon.

Dandisz még nem jött elő, csak a szerszámok zörgése hallatszott, amint egyenként beledobálta őket fonott táskájába – a szekercék, fűrészek, fűrők puffanása fölébresztette a feleségét.

– Mi történik, mama?

– Mi történne?... Konsztandisz rakosgatja a szerszámait... – sóhajtott az öregasszony.

– „Üres erszény veszett, teli szekrényt keresel?”... – tette hozzá Amersza.

Felharsant Konsztandisz hangja a másik helyiségből:

– Ébren vagytok, mama?... Hogy aludtatok?

– Hogy aludtunk volna?... Mint béka a kocsonyában. Gyere, idd meg a pálinkádat!

A fűthető téli szoba ajtajában megjelent a széles mellkasú, esetlen – ahogy anyósa nevezte, bumfordi – és majdnem teljesen csupasz képű Dandisz. Az asszony megmutatta Amerszának, hol van a pálinkásüveg a kandalló feletti polcon, és megkérte, hogy töltsön egy pohárával Dandisznak.

– Nincs aszalt füge? – kérdezte Dandisz, amikor elvette sógornője kezéből a pálinkáspoharat.

– Honnan volna ilyenkor? – szólalt meg Ha-

dula. – Hamuban sült pogácsa kellene nekünk – tette hozzá –, abból is vagy negyven. – Eszébe jutott, hogy ígéretes események beköszöntek a legszegényebb házban sem riadnak vissza a pazarlástól.

Amersza ráduplázott. – Még mi nem kéne épp most? – Aztán eszébe jutott egy ide illő mondás: – „Olyan vót akarsz, aki nyitott szemmel jár?”

Dandisz rendíthetetlen nyugalommal válaszolt: – Kedves húgom, neked aztán megtenné egy tökfilkó is kérőnek. Na, egészségünkre! Igyunk az egyházkelőre!

Azzal egy szuszra felhajtotta a pálinkát.

– Az esti vizontlátásig!

Fölmarkolta a táskáját, és elindult a hajógyárba.

2

A tűz a kandallóban már kialvófélben volt, a lámpa gyenge fénnel pislákol a kürtőben, Delcharó pedig szendergett az ágyon. A csecsemő egyre csak köhögött a bölcsőben, és Frangojanu – akár a többi éjszakán – állhatatosan virrasztott a földre terített pokrócon.

Az első kakasszó ideje volt, ilyenkor már álomképpé válnak az emberek emlékei. – Miután Hadulával elbántak, nagy sietve kiházásították, ellátták azzal a düledező viskóval a régi, lakatlan Várban és a világ végi parlag dinnyéssel a sziget vad, északi csúcán, ráadásként pedig adtak neki

még egy gazos telket, amelyet elvitatott a szomszéd is, a kolostor is, az újdonsült feleség férjével együtt özvegy sógornője házába költözött be, és szerény lehetőségek között bár, de önálló háztartást kezdett vezetni. Persze a házassági szerződésben részletesen felsorolták, hogy hány rend ruhát, inget, hány fejpárnát kaptak, a két rézüstöt, a serpenyőt meg a főzéshez használt tűzbakot is megemléstették, sőt még az evőeszközökről sem feledtek meg.

A sógornő már az esküvőt követő hét első napján ellenőrizte a listát, és úgy találta, hogy hiányzik két lepedő, két kispárna, az egyik rézüst és egy teljes öltözet ruha. Még aznap értesítette az anyóst, hogy hozza el a hiányzó holmikat. A fukar vénasszony azt válaszolta: Adott, amit adott, és az legyen elég. A sógornő ekkor elővette a bátyját, és telebeszélte a fejét, mire az panaszos szemrehányásokat tett fiatal feleségének. Hadula meg azt válaszolta, hogy ha lett volna magához való esze, nem fogadta volna el a házat odafent a Várban, ahol csak a szellemek tanyáznak; mit számít most két lepedő vagy két ing, mikor nem volt képes szőlőt és olajfaligetet szerezni!

Tény, hogy amikor még csak jegyben jártak, Hadula sustorgott valami ilyesmit a vőlegényének. Nagyon fiatal volt, de természetét az anyjától örökölte, és a példáját elleste, így hát korán kinyílt a szeme. Anyja azonban megneszelte a dolgot és megijedt, hogy telebeszéli a vőlegény fejét a kis Boszorka (így hívta a leányát), mire aztán majd

az is fondorkodni fog, és több hozományt követel. Hogy ez meg ne történjen, zsarnoki szigorúsággal rátelepedett a lányára és a vőlegényre, két szót nem szólhattak egymással titokban. Közben persze tisztos indokra hivatkozott.

– Még csak az kéne, hogy ez a Boszorka összekalapáljon nekem a vőlegényével egy koraszülöttet! – mondogatta. Valójában persze azért járt így el, hogy ne kelljen nagyobb hozományt adnia.

V Az eljegyzés előtti este eljött a vőlegény a húgával, hogy megegyezzenek a hozomány dolgában. A házassági szerződést az öreg hajóács diktálta Sziviasz ministránsnak, a helybéli templom kántorának, aki térdére helyezvén Pál apostol könyvét, övéből előhúzta pisztolyra emlékeztető rézkalamárisát, a kalamáris tokjából a lúdtoll pennát, majd hatalmas papírlapot tett a könyvre, és írni kezdte az öreg szavait: „Az Atya és Fiú és Szentlélek nevében... hozzáadom leányomat, Hadulát Joannisz Frangoszhoz... kapja legelőször is apai áldásomat...” Ezalatt Hadula a feltornyozott matracok, paplanok és párnák mellett várakozott, amelyeket selyemfüggöny takart el, és legfölül két óriási díszpárna ékített. A lány látszólag ugyanolyan merev, büszke tartással állt a kandallóval szemben, akár a párnahalom. Titokban viszont izgatottan – de mégis nagyon óvatosan – integetett hol a vőlegényének, hol a sógornőjének, hogy ne fogadjanak el hozománynak „házat odafent a Várban” és „földet az erdős-hegyes Sztivoto” vidékén, hanem az újvárosban kérjenek házat

és szőlőskertet, meg olajfaligetet is ott a környéken.

Mindhiába. Sem a vőlegénye, sem a sógornője nem látták kétségbeesett integetését. Öreg édesanyja, aki háttal ült neki, hogy előzékenyen szembefordulhasson a nászasszonnyal és leendő vejével, úgy helyezkedett el, hogy a leány közelében legyen. Egyszer csak hirtelen hátrafordult, mintha egy láthatatlan szellem figyelmeztette volna, hogy valami történik, és meglátta a titkos mozdulatokat.

Fenyegető pillantást lövellt Hadula felé.

– Ördögadta boszorka! Ne félj, majd megkapod a magadét! – motyogta magában.

De aztán rájött, hogy nem érdemes felhánytorgatni ezt az ügyet, megijedt, hogy a lány esetleg panaszkodni fog az apjának, és az csak rosszabb lesz. Az öreg hajlana egyetlen leánya könyörgéseire és siránkozásaira, és több hozományt adna. Így aztán hallgatott.

Csodálkozott is Hadula, hogy az anyja, bár meglátta az ő vakmerő mozdulatait, mikor kettesben maradtak, nem veszekedett vele, nem verte meg, és nem karmolta össze, pedig ezt azelőtt sosem mulasztotta el. – Megjegyzendő, hogy nem volt teljesen indokolatlan házat adományozni azon a régi, elhagyatott helyen, mert néhány család még őrizte azt a hagyományt, hogy ott töltsse a nyarat, meg aztán az emberek bizonyos elfogultsággal gondoltak az „ófalura”. Vágyakozva emlegették, különösen az öregek, mert nem

szokták még meg sem az új rendet, sem azt, hogy békében éljenek, a kleftiszek, a kalózkodók és a török hadiflotta támadásai nélkül. Nem bíztak benne, hogy csakugyan véglegesen telepedtek meg az újvárosban, és szinte várták, hogy egy nap visszakényszerülnek majd régi megszokott fészükbe. Miközben csak a Váron járt az eszük, s folyton azt sírták vissza, egyre-másra emelték az épületeket az új településen – örök bizonyosságául annak, hogy az emberek cselekedetei és gondolatai nem állnak összhangban egymással, s tetteik legfőbb indítéka a mások utanzása.

Az eljegyzés után két héttel az anyós akaratának megfelelően megülték a lakodalmat. Az öregasszony ugyanis nem helyezte a vőlegény látogatásait, amíg meg nem tartják az esküvőt, pedig a legény, aki maga is céhbeli, sőt egykor a férjénél inaskodott, már régebbről bejáratos volt a házba. Az idős, özvegy sógornő, két fiú meg egy kislány édesanyja – a nagyobb fiú szintén a hajógyárban dolgozott –, befogadta az ifjú párt az otthonába. Egy évvel később megszületett az első gyermek, Sztathisz, majd a második, Delcharó, aztán sorban Jalisz, Michalisz, majd Amersza, útána Mitrákisz és utolsónak Krinió. Néhány évig nyugalom honolt a házban. A háborúskodás csak később kezdődött, amikor felcseperedett a fiatalasszony első két gyermeke, valamint a sógornő kisebb fia és leánya. Frangojanunak, aki ezenközben tapasztaltabb és jártasabb lett a világ dolgaiban, sikerült – így mondta szerényen – saját otthonhoz jutnia,

hála rátermettségének és takarékos természetének. Az első évben csak négy, sárból tapasztott, alacsony kis fal felhúzására futotta, meg a tetőre. A következő évben a ház háromnegyed részét padlóval burkolta, pontosabban összeeszkábált több össze nem illő, régi és új deszkából valamiféle padlatot, majd alig várva, hogy megszabaduljon a zsarnokságtól – a sógornője időközben megöregedett, és egyre rigolyásabb lett –, összeszedte a holmiját, és elköltözött férjestül-gyerekestül saját otthonába, saját fészékébe és tűzhelyéhez. Soha életében nem érzett – mondogatta később – nagyobb örömet, mint aznap.

Ez járt a bölcső mellett virrasztó Frangojanu fejében. Szinte az egész életét átélte újra ezeken a hosszú januári éjszakákon, miközben odakint süvített az északi szél, belekapaszkodott a tetőbe, és megrázta az ablakokat. Éjjel után három óra lehetett már, újból megszólalt a kakas. A kislány rövid ideig csendesen feküdt, majd kínlódván köhögni kezdett. Betegen látta meg a napvilágot, ráadásul meg is fázhatott, amikor a névadó után harmadnap a keresztapa szertartásosan megfürdette a teknőben; azóta egyre csak csúnyán köhögött. Frangojanu már napok óta feszülten figyelte, hogy nem fedez-e fel egyéb betegségekre utaló görcsös rohamokat is a gyenge kis teremtesen – tudta, hogy akkor nem marad életben –, de szerencsére ilyesmit nem tapasztalt. – Teher magának is, másnak is – suttogetta, vigyázva, hogy meg ne hallják.

Most felpillantott Frangojanu, és megringatta a bölcsőt. Megint orvosságot akart adni a kis betegnek.

– Ki köhög? – hallatszott odaátrol.

Az öregasszony nem felelt. Szombat este volt, a veje, Dandisz a kellenél többet ivott vacsora előtt, vacsora után pedig még egy nagy pohár törkölypálinkát is lehajtott, hogy elfelejtse a heti robot fáradtságát. Minthogy ilyenformán felöntött a garatra, álmában is forgott a nyelve, de inkább csak félrebeszél.

A csecsemő be sem vette a szájába az orvosságot, egyre hevesebben köhögött és félrelökte a kanalat.

– Kuss!... – motyogta újra Konsztandisz, az apa, álmában.

– A mindenségit!... – sóhajtott gúnyosan Frangojanu.

Az anya felriadt álmából. Talán meghallotta a hirtelen köhögést és a különös párbeszédet, amely az alvó férfi és a virrasztó öregasszony között folyt le.

– Mi van, mama? – ült fel Delcharó. – Nincs jól a gyerek?

Az öregasszony rosszindulatú mosollyal válaszolt a gyér lámpafényben:

– No, beszélj csak, lányom, beszélj!...

Ezt a néhány szót nagyon különös, idegenszerű hanghordozással ejtette ki. A fiatalasszony egyébként már máskor is hallott ilyesmit az anyjától. Jól emlékezett rá, hogy régebben is használt hasonló kifejezéseket, amikor a környék többi asz-

szonyával együtt a fejét ingatva sopánkodott, hogy milyen bőség van lányokból, és milyen kevés a házasulandó legény, s aki számba jönne, az is vagy kivándorol, vagy arcátlanul nagy hozományt követel, s hogy milyen keserves feladat egy anyának kiházasítani az eladó lányait.

Egyszer arról folyt a szó, hogy a kislányok milyen könnyen megbetegednek, és Delcharó meghallotta, amikor anyja ezt mondta:

– Mit hallok, szomszédasszony beszéljen csak!... Miért nem tárják szélesre az ajtókat, hogy összegyűjtse őket a Kaszás? – mert szerette magát ilyen szólásmondásokban kifejezni. Más alkalommal arról okoskodott, hogy nem érdemes sok leányt hozni a világra, és az a legjobb, ha meg sem házasodik az ember. Áldását pedig így szokta a kislányokra adni: – Csak életben ne maradjanak!... Csak fel ne nőjenek!...

Egyszer elragadtatta magát:

– Így van ez, én mondom!... Az ember kedvet érez, hogy már születésükkor pusztá kézzel megfojtsa őket!...

De csak beszélt, mert soha nem lett volna képes ilyesmire... Ő maga sem hitte el, amit mondott.

Teltek-múltak az éjszakák azóta, hogy Delcharó gyermeket szült. Frangojanu a keresztelő után is tovább virrasztott, bár a csecsemő szemmel látha-

toán némileg jobban volt. A szertartásban a Hadula nevet kapta a nagyanyjáról; mikor az öregasszony erre gondolt, fintorogva rázta a fejét, és gúnyosan mondogatta magában: „Hát persze, hogy a nevem fennmaradjon!” A virrasztás egyébként a vérében volt Frangojanunak, mert mindig ezernyi dolog járt a fejében, és éjszakánként amúgy is nehezen tudott elaludni. Gondolatai, az emlékek, a múlt vigasztalan képei egyre-másra tolongtak a fejében, s megjelentek lelki szemei előtt.

Hadula tehát gyermekeket szült és házikót épített magának. Ahogy gyarapodott a család, úgy lett több a keserűség is. Igen, Hadula a saját erejéből építette meg a házikót, nem a férje jövedelméből. Janisz mester, a Számadó még arra sem volt képes, hogy észben tartsa a napszámát, nem tudta kiszámítani, mennyit tesz négy- vagy ötnapi vagy egy egész heti bére, napi 1,75-tel, vagy 1,80-nal számítva – ennyit kapott ugyanis mint harmadosztályú hajóács. És ugyanez volt a helyzet akkor is, amikor dugarozóként dolgozott, és napi 2,35-öt, 2,40-et is megkeresett.

Egy dologhoz értett csak, hogy vasárnaponként eligya a pénzt, szinte az utolsó fillérig. De az asszony szerencsére résen volt, és szombat esténként rátette a kezét az erszényre. Általában ő maga vette fel az ura keresetét a munkavezetőtől. A dolog nem ment könnyen – a mester szívesebben fizetett Janisznak, mert attól, akárcsak a többiek-től, vissza tudott fogni néhány fillért, arra hivatkozva, hogy maga is családos ember, gyerekei van-

nak. De hát ki lehetett fogni Frangojanun? Ő mindig megfelelő és logikus választ adott: – Csak neked vannak lányaid, mester? Másoknak semmi?

Ha nem sikerült felvennie a bért, a férje kezéből szedte ki félig tréfásan, félig komolyan – előtte persze addig mesterkedett, amíg felvidította, és kívárta a megfelelő lélektani pillanatot. Végül az is előfordult, hogy megvárta, amíg elalszik a szombat esti ivászat után, és éjszaka kilopta a zsebéből a pénzt. Vasárnap reggel aztán odavetett neki negyven-ötven fillér zsebpénzt.

Nos, a házat saját megtakarított pénzén építette meg, amelyet még lánykorában kezdett el gyűjteni. Ezen az éjszakán életében először meggyóna magának az esetet virrasztás közben. Még lelkiatyjának sem vallotta be soha, akinek különben minden apróságot elmondott; csupa olyasmit, amit amúgy is lehetett előre tudni, gyalázkodást, női szitkozódást, áskálódást. De még édesanyjának sem árulta el titkos bűnét – egyébként ő volt az egyetlen, aki, bár leánya egy szót sem szólt, sejtett valamit. Igaz, készült rá Hadula, hogy elmondja, de az öregasszony halála előtt megnémult, és a hallását is elvesztette, feküdt, mint egy darab fa – így jellemezte az állapotát leánya –, és már nem volt alkalom a gyónásra.

Hogy apjának vagy férjének bevallja, az meg egyenesen eszébe sem jutott.

Hadula még férjhezmenetele előtt garasonként, fél piaszterenként lopkodni kezdte az apja megtakarított pénzét. Egyszerre mindig olyan kis

összeget emelt el, hogy az apja szinte semmit nem vett észre, és egyáltalán nem gyanakodott. Mindössze kétszer tűnődött el rajta, hogy talán rosszul számolta össze kis vagyonát. A pénzt rejtkehelyen tartotta; a rejtkehelyet az öregasszony már régen fölfedezte, egy idő után pedig a leánya is rájött. Az apja morgása után Hadula egy időre felhagyott a lopásokkal, nehogy az öreg gyanút fogjon. Később azonban nagyobb tételekben folytatta, de anyjával nem tudta felvenni a versenyt.

Az anya sokat lopott, megfontoltan és módszeresen. A legtöbbet azokból az összegekből tulajdonított el, amelyeket ő kezel. Dézsmálta az olajbogyó, a bor és a piacra vitt egyéb termékek árából befolyó jövedelmet. Az öreg béréből keveset vett el, szinte csak ugyanannyit, mint a leánya. Az évek múlásával jobban ment a munka, jobb körülmények közé kerültek, az öreg Sztathisz első hajóáccsá lépett elő – a fia és a tanonc segítségével ő maga csinálta a csónakokat és vitorlásokat az udvaron –, ekkor az öregasszony is nagyobbat markolt a pénzből.

Néhány hónappal a lakodalom előtt Hadulának sikerült felfedeznie azt a rejtkehelyet, ahol anyja tartogatta a pénzt. A pince mélyén agyagkorsók és félig üres hordók között egy részben fekete kendőbe szorosan bebugyolálva szízhetven ezüsttallért talált. Volt ott spanyol ezüstpénz, reginadukát és török piaszter – az öreg munkájából és a gazdaság hozamából lefölezött zsákmány. A lány édes meglepetéssel, ugyanakkor a félelem-

től borzongva számolgatta a féltve őrzött tallérokat; utána visszatette őket a hasadékba; nem mert elvenni belőlük.

Az esküvő előtti este – látva szülei csökönységét, hogy nem hajlandók elég hozományt adni, és megérezve anyja szívtelenségét – az éj beálltával kivárta azt a pillanatot, amikor az öregasszony kiment a házból, hogy utánanézzon valaminek, és akkor titokban, dobogó szívvel leszaladt a pincébe. Megkereste a féltve őrzött tüzőt és kibontotta. Mintha közben megcsappant volna a tartalma, de nem volt ideje a számolgatásra. Az öregasszony biztosan kivett néhány pénzdarabot, és elköltötte valamire. Először arra gondolt, elviszi az egészet úgy, ahogy van, az anyja kendőjével együtt, de aztán megijedt. Kivett nyolc-kilenc tallért, csak annyit, amennyi – gondolta – nem tűnik fel. Már kötözte volna össze, de megállt, megint kinyitotta, és kivett még öt vagy hat pénzdarabot, összesen tizenötöt. Mikor összecsomózta a kendőt, megint ki akarta oldozni, hogy kivegyen még két-három tallért. De erre már nem volt ideje; hirtelen anyja lépéseit halotta odakint. Sebesen visszatette a maradékot a rejtkehelyre.

Néhány nappal az esküvő után az öregasszony felfedezte a lopást, de nem akarta szóvá tenni. Örült, hogy a lánya nem vitte el az összes pénzt. „Még annyi esze sem volt az ostobának!” – mondta magában megvetően.

Az az összeg, amelyet Hadula eltulajdonított

a szüleitől, mintegy négyszáz piaszterre rúgott, és éveken át gondosan megőrizte az egészet. Még gyarapította is tehetségéhez mérten, hogy megépüljön a ház. Szorgalmas és ügyes teremtés volt; amennyire a sorozatos gyermekáldás gondjai megengedték, idegenekre is dolgozott. Köztudomású, hogy a kis városkákban és falvakban nincsenek szakemberek, csak ezermesterek: a községi fűszeres egyben rőfös, gyógyszertáros, sőt még uzsorás is. Frangojanut, aki ügyes szövőnő volt, mi sem akadályozta benne, hogy bábáskodjon, javasasszony legyen, egyáltalán, mindent megcsináljon, amihez talpraesettségre kell. Márpedig Frangojanu volt az összes asszony közül a legtalpraesettebb.

Gyógynövényeket adott a betegeknek, és be-dörzsölte őket, borogatásokat tett a pörsenésekre, orvosolta a szemmelverést, gyógyszert adott a beteg lányoknak, a sápkórságban és vérszegénységben szenvedőknek, a terhes anyáknak, gyógyította a női bajokban és egyéb betegségben szenvedőket. Kosárcájával a karján, maga mögött a nyolcéves Dimitrakisszal és a hatéves Krinióval, Frangojanu eljárogatott a mezőkre, felkapaszkodott a hegyormokra, leereszkedett a szakadékokba, vízmocsásokba és folyóvölgyekbe, és gyűjtötte az ismerős növényeket: a vadhagymát, a keserűfűvet, a cikláment. Vagy a virágjukat tépte le, vagy gyökerestül kihúzta őket, aztán megtömte kosárcáját, és késő este ért csak haza.

A növényekből különböző pépeket és kotyva-

lékokat főzött, és kijelentette, hogy megtalálta a makacs mellkasi és gyomorbántalmaknak, a belék és egyéb testrészek betegségeinek a csálhatatlan ellenszereit. Apró nyereségekkel, de okosan gazdálkodva, így építette fel a kis otthonát. Csak-hogy a fiókák már kezdtek kiröplülni a fészekből, idegenben próbáltak szerencsét.

Ekkoriban történt, hogy elsőszülött fia, a húszéves Sztatharosz Amerikába ment, küldött két-három levelet, majd elhallgatott, és azután már nem adott életjelt magáról. Három évvel később második fia szállt a tengerre – felcseperedett már ő is.

Fiatalabb éveikben mindketten megpróbálkoztak apjuk mesterségével, de sem egyik, sem másik nem vitte sokra, és elégedetlenek voltak. Jalisz, aki melegszívű fiú és testvér volt, levelet írt Marseille-ből, ahova görög hajón érkezett, s tudatta, hogy Amerikába megy, hátha felleli valahol a bátyját, és megnézi, mi van vele. Telt-múlt az idő, és egyikük sem hallatott magáról.

Az anyának a történekről egy tréfás népmese jutott eszébe. A mesében a Nagyanyó unokái sorban beleragadnak a mézbe, először az első, mikor enni akar, aztán a második, aki az elsőért megy, majd a harmadik, és ugyanúgy jár a Nagyapó is. Na, erre elhatározza a Nagyanyó, hogy megy és megnézi, hova lett a Nagyapó meg az unokák. A vénasszonynak, aki ha közelebb menne, maga is beleragadna a mézbe, van annyi esze, hogy csak messziről szól oda nekik: „Ti hozzáragadtatok! Ehhez én nem ragaszkodom!”

Sztatharosz és Jalisz gyökeret vert Amerikában, lótszta evett, megkóstolta a Feledés vizét – Delcharó meg, a legidősebb a két idegenbe szakadt testvér után, hajadon lánnyá serdült. Szárba szökent Amersza is, és versenyre kelt négy évvel idősebb nővérével, erős, tűzrólpattant, barna bőrű teremtés lett belőle. A szomszédasszonyok el is nevezték szoknyában járó daliának. Bimbózni kezdett a kis Krináki is, bár még vézna volt szégyen, és arcszíne sem hasonlított a vörös liliomhoz, amelyről nevét kapta.

„Istenem! Hogy nőnek! – gondolta Frangojanu. – Ilyen virág nem terem akármelyik kertben, akármelyik réten, ilyen virágot nem éltet akármilyen tavasz! Hát még, ahogy kirügyeznek, kivirulnak, leveleket hoznak, burjánzanak! És ezekből a friss hajtásokból egy napon valóban pázsit és kert és sűrű erdő lesz? És így lesz ez mindig?” – Bizony, a környéken, közel és távol, de az egész városban is, minden családban volt két-három leánygyermek; sok helyen négy vagy öt. Az egyik anyának hat leánya volt és egyetlen fia sem, a másíknak hét lánya és egy fia, de arról is látszott már, hogy mihaszna fráter lesz.

Ezt a sok lányt – ötöt, hatot, hetet – becsületbeli kötelessége férjhez adni a szülőnek, a házaspárnak, az özvegynek, de még hozomány is kell melléjük! Bizony, ki kell stafírozni ezeket a lányokat a szégyen családoknak is, de még az özvegy anyáknak is, akiknek talán csak egy hold földjük van, ahol küszködve keresik a kenyerüket, meg egy szegé-

nyes viskójuk; vagy jobb esetben tehetősebb családok birtokán részes bérlők, és a fügefáültetvényen dolgoznak, vagy az eperfákról szedik a levelet a selyemhernyóknak – lehet, hogy néhány kecskét vagy juhót nevelnek, talán a szomszédokkal sem egyeznek, és gyakran fizetnek büntetést apró károkért, talán lelketlenül megadóztatják őket, eszik az árpakenyeret, amelyet sós verítékkel öntöztek – és mégis adniuk kell! Jaj nekem, Istenem!

És nem ám akármilyen a hozomány a szigeten! Ház a Kotronia vidékén, szőlőskert a tengerparton, olajfaliget a Lechuni, föld a Sztroffiasz mellett. Ráadásul akkortájt, a század közepe felé, még egy újabb keserv zúdult az emberek nyakába: a „porciózás” szokása, amelyet Konstantinápolyban „trachomának” neveztek. Az Egyház, ha igaz, megátkozta ezt a szokást. Divatba jött ugyanis, hogy készpénzt adjanak a kelengyéhez. Kétezret, ezret, ötszázat, akármennyit. Ha nem, hát legfeljebb odahaza büszkélkedhet az ember a leányaival, teheti őket a polcra vagy a szekrénybe, de küldheti őket akár a múzeumba is.

Ilyesmi járt a virrasztó öregasszony fejében. Odakint újra megszólalt a kakas – két órára járhatott. Január hava volt, éjszaka, fújt a hideg északi szél. A tűz már alig pislákol. Hideg borzon-

δ κηλειαν: ετηλευε / ηρεβ κε οσο παρτε =
= fantáziában maradt

gás futott végig Frangojanu hátán, a lába is elgémberedett. A folyosóról fát akart hozni a tűzre, de hirtelen elnehezült a feje; talán a rátörő álm első jele volt ez. Már a szeme is lecsukódott, amikor hirtelen megzörgették az ajtót, és felriadt. Hogy a gyerek anyját föl ne ébressze, nem kiáltott, hogy ki az, hanem erőt véve álmoságán, amely úgyszólván a zörgetéstől, csöndben fölkel, és kiment a szobából. Még mielőtt a külső ajtóhoz ért volna, suttogó, halk hangot hallott:

– Mama!

Felismerte a leánya hangját, Amersza volt az.

– Hát teveled meg mi van? Hogy kerülisz ide ilyenkor?

Ajtót nyitott.

Amersza ziháló hangon válaszolt:

– Mama, hogy van a kislány? Ugye nem halt meg?

– Alszik... csendben. Te is nyugodj meg – csitította az öregasszony. – Hogy jut ilyesmi az eszedbe?

– Álomban azt láttam, hogy meghalt – mondta a magas lány még most is remegő hangon.

– Na, és ha meghalt volna? – kérdezte egykedvűen a vénasszony. – Ide kell rohanni az éjszaka kellős közepén?

Néhány lépéssel feljebb volt az a ház, ahol Frangojanu lakott két hajdon leányával – most csak az unoka kedvéért virrasztott ideát. A lenti házat Delcharó kapta hozományba. Ez volt az a ház, amelyet még annak idején Hadula épített

abból a pénzből, melyet megboldogult szüleitől szerzett. Néhány évvel Delcharó férjhezmenetele után az anya ugyanabban a városrészben megteremtette a második családi fészket is – még az elsőnél is kisebbet és nyomorúságosabbat. A kettőt két-három idegen ház választotta csak el. Onnan jött most át Amersza ebben a szokatlan időpontban. Nem félt az éjszakai szellemektől, bátor volt és határozott.

– És iderohantál?

– Nagyon megijedtem álomban, anyám! Azt álmodtam, hogy meghalt a csecsemő, a te karodon meg fekete jelet láttam.

– Fekete jelet?

– Éppen lepedőbe akartad burkolni a kicsit... mikor megfogtad, fekete folt jelent meg a kezeden... és... aztán a tűzbe tartottad, hogy eltűnjön!

– Ugyan! Te eszelős! Emiatt csinálsz meggon-dolatlanságot? Idejössz ilyenkor?

– Nem találtam nyugtomat, mama!

– Krinió nem vette észre, hogy eljöttél?

– Nem, alszik.

– És ha felébred, és nem talál ott? Nem fog sikoltozni? Még eszét veszti a félelemtől!

A két nővér egyedül aludt a házikóban. Amersza nem volt féltős, egész lénye férfias magabiztosságot árasztott. Erre szükség is volt, hiszen apjuk már régen meghalt, és a fiútestvérek messze idegenben hanyódtak.

– Visszamegyek, mama... Igazad van, nem

gondoltam Krinióra. Ha fölélred, nagyon megijed, hogy nem vagyok mellette.

– Most már mindegy, itt maradhatsz – mondta az anyja –, csak nehogy fölélredjen és megijedjen a kicsi.

Amersza habozott.

– Mama, akarod, hogy én maradjak itt?... Te meg átmész, kipihened magadat, és megnyugszol valamennyire.

Az öregasszony egy pillanatig gondolkodott. – Nem. Most már vége az éjszakának. Holnap majd cserélünk, én megyek át, te meg ide jössz. Hát csak menj. Aludj jól reggelig.

A beszélgetés egy szűk, keskeny előtérben zajlott le. Az ajtó mögül kihallatszott Konsztandisz harsány és zengzetes horkolása. Amersza, aki mezítláb, puha léptekkel érkezett, ugyanolyan nesz-telenül távozott; anyja pedig becsukta utána az ajtót.

Amersza futott, nem mintha a szellemektől félt volna. Nem ijedt ő meg annak idején Mitrosztól, a Mórosz, Murosz vagy Mutrosz csúfnéven szólított bátyjától sem, ettől a nála három évvel idősebb gazfickótól, aki harmadik fiú volt a családban, és anyjától a „Szaracén kutya” elnevezést kapta sötét jelleme miatt. Ez a Mutrosz egyszer megkéselte a húgát, és biztos, hogy még egyszer is megkéselte volna, ha idejében be nem dugják a chalkidai ősi velencei erőd tömlöcébe. Pedig Amersza megmentette őt akkor, nem akarta ki-

adni a hatóságoknak; szerencséjére a bátyja később másutt élte ki gyilkos ösztöneit.

Ennek pedig a következő a története. Mórosz vagy Murosz mindig is forrófejű és hirtelen természetű volt, de anyja szerint nőiesen csavaros eszű, akinek jó ötletekért sohasem kellett a szomszédba mennie. Már gyermekkorában sok ügyes kis holmit fabrikált mindenféle segítség nélkül: hajócskákat, farsangi álarcokat, kis szobrokat, babákat és egyebeket. Ő volt a környék réme, a csavargók vezére. Az összes utcakölyök és mezítláb csibész az ő szavát leste. Korán elkezdte az ivást és a tékozlást, kiskorú társaival együtt vastag tréfákat eszelt ki; végigvonultak az utcákon és duhajkodtak. Verekedéseket provokált, megdöbálta az öregeket, a férfiakat és nőket, a szegényeket és elesetteket; szinte senkit sem hagyott békében.

Egyszer egy vándorköszörűstől elleste a tudományát. Először még csak kezdetleges késeket sikerült fabrikálnia. Az udvarnak a tornác felőli fedett részén állított föl egy nagy köszörűt, és a ház pincéjében valóságos kis üzemet rendezett be. Itt köszörülte az utcagyerekek számára a késeket és borotvákat, ha pedig nem volt rendelés, a sajtját élésítette. Megpróbálta kétélűre köszörülni kését, bár nem annak készült eredetileg. Foglalkozott ezenkívül azzal is, hogy mordályokat, pisztolyokat, kis lövegeket meg mindenféle más gyilkos eszközt állítson elő. A babák, szobrocskák, maszkok jövedelméből, már tudniillik abból, amit nem

ivott el, lőport vett, sőt kísérletet tett a lőpor házi előállítására is. Húsvétkor és utána még két hétig páni félelem fogott el mindenkit, ha a környéken vitt el az útja: szünet nélkül dörrentek a pisztoly-lövések.

Egyik vasárnap a részeg Murosz különösen nagy felfordulást rendezett. Minthogy többen panaszt tettek ellene, két csendőr az üldözésére indult, hogy bevigyék a laktanyába. Csakhogy a fürge Mórosz egéruat nyert, majd amikor már jó messze járt, visszafordult, és gúnyolni kezdte őket. Aztán tovább szaladt, és olyan helyen rejtőzött el, ahol nem tudták elfogni: egyik unokatestvérének a hajóépítő műhelyében. A két csendőr felhagyott az üldözéssel, mire ő újra előmerészkedett.

Még aznap történt, hogy Mórosz megkergette saját anyját azzal fenyegetőzve, hogy megöli – még nem józanodott ki teljesen. Azt állította, hogy az öregasszony kilopta a zsebéből a pénzét. Az udvarban érte utol, ahol az asszony el akart rejtőzni; megragadta a hajánál fogva, és mintegy ötven lépésen keresztül vonszolta az utcán. Az anya kétségbeesetten sikoltozott úgy, hogy összeszaladtak a szomszédok. Vecsernyeidő volt, a nap már készült lenyugodni. A szomszédok kiáltására előkerült a két csendőr is, akik csak látszatra hagyták abba az üldözést; most még inkább fel voltak bősziülve a rendbontó ellen. Murosz, rögtön, amint meglátta őket, elfutott. Kutyaszóritóban lévén, beszaladt a házba, mivel nem talált távolabbi és biztosabb rejtékhelyet.

Az öregasszony porosan, tele zúzódásokkal fel-tápaszkodott, és elkezdte kérlelni a csendőröket:

– Ne bántsátok, gyermekeim, elment az esze, nem történt semmi más! Tegyétek félre a korbácsot, ne verjétek agyon!

Ezt azért mondta, mert látta, hogy az egyik csendőr dühében hatalmas bikacsököt vett elő. A két férfi ügyet sem vetett a könyörgésére, hanem a gazfickó után eredt. Benyomultak búvóhelyére, a pincébe, ott volt ugyanis a műhelye. Ide rohant, hogy elrejtőzzön, és éppen hogy csak sikerült bereteszelnie az ajtót. A retesz léce már korhadt volt és rosszul illeszkedett, Mórosz pedig nem kedvelt semmilyen békés mesterséget – így nem is javította meg. Üldözői betörték az ajtót, mire ő fürgén, mint a párduc, fellendült a lépcső tetejére, kinyitotta a csapóajtót, és kiugrott a magassföldszintre. A csapóajtó közel esett a ház északi oldalához, ahol a fal sziklára volt alapozva. Mórosz a szikla kiszögellésein és a maga készítette bevágásokon át – akárcsak valami lépcsőn, gyorsan menekülhetett. Szemmel láthatóan gyakran végzett ilyen tornamutatványt.

Az ajtó zárva volt. Mórosznak a fejével és bal karjával kellett felnyomnia. Úgy jelent meg, mintha vízből bukkant volna fel. Majd nagy robajjal elzárta a nyílást, és rátolt egy súlyos ládát.

A két csendőr dühösen káromkodott, és a pincében kezdett keresgélni. Lefoglalták az ott levő késeket, pisztolyokat, a közsörűt és még két ki-

sebb fenőkövet, és már kifelé tartottak, de az is lehet, hogy fel akartak nézni az emeletre is.

Odafent Murtosz (nevezték így is) még mindig dült-fült mérgében, tombolt részeg dühében. Mindössze Amerszát találta ott, tizenhét éves kishúgát, akit ugyancsak megrémített vele, hogy ilyen furcsa módon került elő a pincéből. Odalentről lépések zaja és káromkodás hallatszott. A leány lehajolt a padlóra, egy hasadékon át lenézett, és a nyitott pinceajtón át beszűrődő fényben két hatóságú embert pillantott meg!

– Te ribanc! ütött az utolsó órád... kiszívom a véredet! – ordította Murtosz, mert nem tudta máson kitölteni a mérgét.

– Hallgass!... hallgass! – pissegett Amersza. – Teremtő Istenem, mi lesz most! Két zsandár odalent... a pincében... mit keresnek?

A két csendőr fel volt málházva bátyja ormótlan fegyvereivel és a köszörűikkel. Amersza hirtelen azt látja, hogy a sarok felé tartanak, ahol a régi szövőszék állt; az egyik csendőr a vetélőhöz kapott – talán azt hitte, használható fegyvernek, hiszen elég hegyes, és a láncfonalak között úgy röppen ide-oda, mint a nyíl; a másik viszont azt a nagy fahengert próbálta leszedni, amelyre az új szőttest tekerik fel – nyilván nem látott még ilyet életében, és ő is azt hihette, hogy fegyverrel van dolga.

Amersza fojtott hangon felkiáltott. Szólni akart nekik, hogy hagyják békén a szövőszéket, de elhalt az ajkán a hang.

– Fogd be a szád, te szuka! – mordult rá a

bátyja. – Mit képzelsz? Nem elég, hogy leskelődsz, még nevensz is?

Murtosz részeg fejével nevetésnek fogta fel húga artikulatlan hangját. Még néhány perc telt el. A csendőrök egy utolsó pillantást vetettek a csapóajtóra, amelyet éppen belépésükkor láttak becsukódni, majd kimentek. A leány felemelkedett. Mintha megreccsent volna odakint a széles, tetővel fedett lépcsőfeljáró. Odaszaladt az ajtóhoz. Azt hitte, a két zsandár – ahogy ő nevezte őket – már jön is fel, és be fogják törni az ajtót. A kulcslyukhoz hajolt, és próbálta kideríteni, mi történik; máshol nem tudott kinézni, mert a bejárat felőli ablak zárva volt.

Mikor Murosz meglátta, hogy Amersza az ajtóhoz szalad, zavarodott eszével azt hitte, hogy húga ki akarja nyitni, és át akarja őt adni a csendőröknek. Elvakult dühében éles kést rántott elő farkaséből, és hátulról hónaljba szúrta.

Amersza a hideg vastól szívszagatóan felsikoltott.

A két csendőr még a közelben volt; épp a földszinti bejárat mellett tanakodtak, hogy mitévők legyenek. A rémült kiáltásra felkapták a fejüket, és odarohantak a tornáchoz, majd nagy robajjal felszaladtak a lépcsőn. Erősen megrögzették az ajtót.

– A törvény nevében kinyitni!

Ekkor az egyiküknek eszébe jutott, hogy a gonosztevő ugyanazon az ajtón keresztül talán visszamenekül a pincébe. Odafordult a társához:

– Tartsd nyitva a szemed! Lehet, hogy lent van, nehogy meglógjon odalentről!... Akkor aztán kereshetjük!

– Mi az? – a társa nem értette rögtön, amit mondott.

– Ne kérdezz! Csináld, amit mondanak!

A csendőr kedvetlenül, de azért olyan gyorsan, amint csak tudott, leszaladt, hogy a bejáratot elzárja, és lesbe álljon. De már késő volt. Murosz időközben félrehúzta a ládát, amelyet az ajtó fölé állított, és leugrott. A magasság több volt két méternél, de ő ruganyos, könnyed mozgású lévén, sértetlenül a talpára esett. A földet egyébként forgács és fűrészpor fedte.

Rohant, mint a szélvész, feldöntötte a csendőrt, az felbukott a bejáratú lépcső előtt, ő pedig eltűnt, mint a villám. Elmenekült a sziklák közé, ahol a baglyok tanyáznak a kövek hasadékaiban. A házuk fölé magasodó sziklás Kotronia minden zegézugát jól ismerte. Nem is tudta azután elfogni egyetlen csendőr sem.

Amikor Murtosz ugrásra szánta el magát, hirtelen eszébe jutott, hogy a támadás után a kés kiesett a kezéből, és a padlóra esett – lehet, hogy a történetek után kijózanodott („már megszáradt” – mondta volna ő maga), és tudott gondolkodni. Talán megjijedt, és lelkifurdalást érzett a tett pillanatában, ezért csak könnyedén karcolta meg hűgát a pengével.

Amint eszébe villant a menekülés gondolata – félfogta, hogy a csendőrök be fognak hatolni

a lakásba –, már nem volt ideje az ajtóhoz szaladni, hogy fölvegye a kést a földről. Fél lábbal ugrásra készen, rákiáltott Amerszára:

– Hé! A kanál! Ne hagyj ott azt a kanalat!

Félt, hogy mi lesz, ha a csendőrök meghallják a kés szót, és inkább mást mondott helyette. A bűnös a testvéri szeretethez folyamodott félelmetes helyzetében, bízott a hűgában, és elvárta tőle, hogy megmentse. A kés biztosan véres, és az üldözők észrevennék. Azt remélte, hogy ezzel a segítséggel a bűne is rejtve marad.

Amersza sebe vérzett, de amikor látta, hogy a vékony ajtót be fogják nyomni – rozsdás volt a retesz is, a zár is –, félig már eszméletlenül lehajolt, és felvette a kést. A sarokba vonszolta magát az összehajtogatott lepedők, takarók és párnák mellé.

Alájuk dugta a kést, aztán maga köré csavart egy ott levő tiszta lepedőt, és ráült az alacsony halom tetejére, amely még lejjebb süppedt alatta. Bal kezét a sebre tapasztotta, hogy elálljon a vérzés. Furcsa, de nem ijedt meg a vér látásától, pedig először történt vele ilyesmi. Álomnak tűnt az egész. Csak a fogait szorította össze, és csodálkozott rajta, hogy nem érez semmit. De néhány másodperc múlva éles fájdalom hasított belé.

Ebben a pillanatban belökték az ajtót, és az egyik csendőr nagy zajjal berontott.

Amersza nem nézett fel, leszegte az állát, be volt burkolózva a feje búbjáig.

– Hol az a gazfickó? – förmedt rá a csendőr fe-
nyegetően.

Nem kapott választ.

Az egyenruhás nem tudta sem azt, hogy Murosz megszökött, sem azt, hogy társa felbukfencezett, talán azért, mert ugyanakkor dörömbölt ő az ajtón, és az egyik zaj elnyomta a másikat. Átku-
tatta az egész folyosót, ahol Amersza volt, majd berohant a téli szobába, azután a kisszobába. Nem talált senkit, csak a pincejáró volt nyitva.

Egy pillanattal később felszaladt a társa is.

– Kereket oldott?

– Meglépett odalentről...

– És nem kergetted meg?... Nem kaptad el?

– Elterültem!... Teremtő Atyám, hogy ro-
hant... óránként hét mérfölddel!...

A másik csendőr az öklét rágta dühében. – Meg-
érdemelnénk, hogy lefokozzanak minket, ami-
lyen ostobák vagyunk.

A társa, nem akarván, hogy elveszítsék tekinté-
lyüket, szigorúan faggatóra fogta a lányt.

– Hova az ördögbe tűnt a bátyád, mi?

Amersza nem adott választ. Magában azonban
– fájdalma és kétségbeesése ellenére – mintha ezt
mondta volna enyhe gúnnyal: „Te tudod.”

– Miért ülsz itt így, leányom? – kérdezte szelí-
debben a másik. – Csak nem sebesített meg?

Amersza mélyet lélegzett.

– Mit akart tőled?... meg akart késelni?

– Miért kiáltottál? – kérdezte a másik csendőr.

Amersza az első kérdésre válaszolt:

– Nem.

– Tényleg nem késelt meg? – erősködött a csendőr.

Amersza önkéntelen csodálkozással kiáltott fel:

– A tulajdon bátyám akarna megkéselni?

– Miért ülsz ott? Mi bajod? Beteg vagy?

– Lázam van.

A lány nem gondolt rá, hogy a padló vagy a gyékény bevérvérzódhet. A nap már lement, és odabent félhomály uralkodott. A vérfoltos kés helyére árnyék terült az ajtó mögött, amely majdnem teljesen kitérve állt. A két férfi így nem láthatta a vörös foltokat.

– Miért kiáltottál? – kérdezett tovább a csendőr.

– Fájdalmat éreztem, és elszédültem.

És ebben a pillanatban, mintha csak a szavait akarná igazolni, tényleg elszédült. Felnyögött, és a fogait összeszorítva leesett a padlóra. A két hatósági személy részvétellel nézett össze, majd az egyikük megszólalt:

– De hol van az anyja?

Mintha csak felszólításnak tenne eleget, futva megérkezett Frangojanu.

– De hisz ez az az öregasszony, akit a fia a hajánál fogva vonszolt végig az utcán – mondta a másik.

Aztán hozzátette:

– Jóasszony, elárulnád, merre lehet a drágalátos fiacskád?

Frangojanu nem felelt, odaszaladt Amerszához. Úgyes javasasszony volt, tudott gondoskodni a leányáról.

Mindez gyakran eszébe jutott Amerszának régebben is és mostanában is, ezekben a vég nélküli esti és hajnali órákban, mikor nem tudott elaludni kishúga, Krinió mellett, mialatt édesanyjuk a másik házban gyermekágyas lánya mellett virrasztott. Visszatérőben az éjszakai látogatásról, amelyre lidérces álma serkentette, az „eszélős” Amersza látta kishúgát a Szűzanya régi, megfeketedett ikonja előtt égő mécses gyenge fényében, amint csendesen alszik, és nem mozdult el helyéről. Csak akkor moccant meg, amikor ő belépett, fojtott hangon felsóhajtott, mintha álmában meghallotta volna a puha lépteket, de csak a másik oldalára fordult, nem ébredt fel.

Igen, eszelős! Anyjának ezen a szaván komolyan elgondolkodott, ott csengett fülében, miközben – már a harmadik kakasszó után – hazafelé tartott az alvó Krinió mellé. De vajon csakugyan „eszélős” volt-e ő, akinek az álmai és rögeszméi szinte mindig jelentettek valamit, s valamiképp mindig visszhangra találtak! Még a füllentései is önkéntelenül valóra válnak. Amikor például a csendőröknek így válaszolt: „Fájdalmat éreztem, és elszédültem”, mihelyt kiejtette ezeket a szavakat, tényleg elájult, mintha felsőbb hatalom védelmezné szavai igazságát.

Visszafeküdt húga mellé, de nem aludt el. Újabb emlékek törtek rá, de nem annyira nyomasztóak és hevesek. Órákig járt még eszében bátyja, Murosz története, aki akkor már régen a chalkidai börtönben ült.

Amersza távoztával Frangojanu ismét lekuporodott a kandallóhoz, és vigyázta a bölcst. Megint kiment az álom a szeméből, és gondolatai újból a távoli, szomorú múltba révedtek. Miután a két nagyobbik fiú Amerikában maradt, és Delcharó felnövekedett, az anyára hárult, hogy kiházasítsa a leányt, hiszen az öreg Számadó mester nem tűnt ki különösebb tettekkészséggel. Mindenki tisztában volt vele, hogy mit jelent, ha egy anya, aki nem az özvegyek sanyarú életét éli, az apa dolgát is ellátja a lánya körül. Neki magának kell megházasítania a lányt, hozományt adni, férjet találni, le kell bonyolítani az esküvőt. A férfi helyett ő ad házat, szőlőt, szántót és olajfeligetet, ő vesz fel pénzt, és e célból rohan a közjegyzőhöz, hogy elzalogosítson valamit. Anyai teendője pedig, hogy kelengyét adjon – lepedőt, hímzett pruszlikot meg selyemruhát aranszegéllyel. Házasságközvetítői szerepében neki kell vót találnia, megkérnie és elhalásznia más elől. Még hozzá bármilyen vót. Nincs mód a válogatásra.

Olyant találni, mint Konsztandisz, aki a paraván mögött horkol, a mellettük levő helyiségben. Egy csupasz képű, esetlen, ormótlan fickót, aki szégyes, követelőző sőt még konok is. Ma ez kell neki, holnap amaz. Egyik nap beéri ennyivel, másik nap több kell neki. Akit az önző és irigy ismerősök a szájukra vesznek, és aztán hallgat-

hatja innen is, onnan is a rágalmakat, intrikákat, a pletykákat, és aki ráadásul a végén talán bele sem akar menni a házasságba. Aki az eljegyzés után befészkel magát az anyósa házába, és hirtelen összeüt egy koraszülöttet, ráadásul csak pusztítja az ételt, a legjobb falatokat kapja.

Egy ilyen vót kell rávenni ezernyi fáradsággal, kimondhatatlan gyötrelmekkel, hogy vegye már el végre a lányt! A leány pedig büszkén viselheti díszes menyasszonyi ruháját – sok koplalás és kuporgatás gyümölcset –, csak éppen derékban nem a régi már, nem mutogathatja a régi, karcsú természetét.

Azután – három hónappal az esküvő után – leánygyermeket hoz a világra, három évvel később fiút, majd két évre rá megint leányt – ezt itt ni, ezt az újszülöttet, akinek a kedvéért annyi éjszakája virraszt már az öreg nagyanya.

És ezzel a sok leánygyermekkel az anyának ugyanannyi és még sokkal több gondja lesz, mint övele volt az ő anyjának!

Szegény Amersza! Ez a derék termetű, férfias leány nem ment férjhez – de legyen rajta Isten áldása! Övé az igazi boldogság! Igen, ő az okos! Mi haszna lett volna a világ ezernyi bajából? Nem akart már férjhez menni! Miért is akart volna? A nővére láttán a szíve vérzett, úgy sajnált.

Bárcsak világosítaná meg az Isten a kis Kriniót is! Bárhogy lesz is, anyja már nem tudja vállalni – nincs ereje, sem kitartása –, hogy fáradságosan

megházasítsa; töredékét sem tudja ráfordítani annak a gondoskodásnak, amiben nagyobbik leányát részesítette. Tényleg – tényleg szükség van arra, hogy ennyi lány szülessen? S ha már világra jönnek, érdemes felnevelni őket? „Hogy miért is nem tárják szélesre az ajtókat, hogy összegyűjtse őket a Kaszás?” – mondogatta Frangojanu. – „Csak életben ne maradjanak! Csak fel ne nőjenek!” „Mit hallok, szomszédasszony, beszéljen csak!...”

Nagy és szent megkönnyebbülést érzett a sokat látott asszony, mikor egyszer a tiszteletes vezetésével temetési menetben haladt a Kereszt mögött, és mint irgalmas szívű és együttérző embernek, neki jutott az a megtiszteltetés, hogy a bölcső formájú kis koporsót a kezében vihette. Valamilyen szomszédasszony vagy távoli rokon leánykáját kísérte utolsó útjára a temetőbe. Nem értette jól, amit a pap a fogai között mormolt: „Senki sem szerencsétlenebb az apánál, senki sem siralmasabb az anyánál... Hisz sokszor verik keblüket a sírhalom előtt, és mondják: »Ó, én fiam, édes magzatom, nem hallod, anyád hogyan szólít tégedet? Íme a méh, amely hordozott tégedet. Miért nem szólsz úgy, ahogy régen te szoltál hozzánk? Alleluja!« Majd ismét: »Ó, gyermekem, ki nem zokogna szép arcod láttán, az elhervadtan, a régebben, mint rózsa, hamvason!«”

Boldog volt, mikor a kis menet tízperces út után megérkezett a sírokhoz. Gyönyörű környezet, örök tavasz, duzzadó rügyek, vadvirágok,

illatozó kert... Íme a halottak birodalma! Ó, igen! A mennyek országa már ezen a világon megnyitotta kapuit az ártatlan kis teremtés számára, akinek szerencsésen sikerült szüleit oly sok gyötrelemtől megszabadítania. Örvendezetek, angyalkák, kik ide-oda repdestek csillogó aranyszárnyatokkal, és ti is, szenteknek lelkei, fogadjátok be őt!

Ment vissza a halottas házba Hadula anyó, hogy részt vegyen a halotti toron és a rokonvigasztalón – vigasztaló szóra nem talált, csak örömet érzett, és boldognak nevezte az ártatlan csecsemőt és a szüleit. És a bánat örömmé vált, és a halál léletté, és minden-minden valami más volt.

Íme!... Semmi sem pontosan az, aminek látszik, hanem valami más, de leginkább éppen az ellenkezője önmagának.

Ha a bánat öröm, a halál pedig élet és feltámasztás, akkor a szerencsétlenség boldogság, és a betegség egészség. Ezek a csapások tehát, ezek a látásra oly szörnyűséges csapások, amelyek leterítik a még alig élt csecsemőket – a himlő, a vörheny, a torokgyík és a többi – nem inkább jó szerencse, nem inkább kedveskedés és az angyalszárnyak cirógatása-e, az angyalkáké, akik örülnek a mennyországban, ha kisgyermeknek lelkét fogadják maguk közé? És mi, elvakult emberek, azt hisszük, mindez rossz dolog, mindez csapás és szerencsétlenség.

A kétségbeesett szülők ezüket vesztve drága pénzzel tömik a gaz orvosokat, és fizetik a hitvány

orvosságokat, csak azért, hogy megmentsek gyermeküket. Nem is sejtik, hogy mikor megmentik, akkor valójában elveszítik őket. Krisztus is azt tanította – így hallotta Frangojanu a gyóntatójától –, hogy aki szereti a lelkét, elveszíti azt, aki pedig megveti, örök életre megőrzi azt. - 12 (

„Ha nem volnának vakok az emberek, nem kellene inkább csalogatniuk az angyalszárnyakkal sújtó csapást, ahelyett, hogy elűzni akarnák? De lám, az angyalkák nem elfogultak, nem kedveznek, hanem válogatás nélkül ragadják magukkal a mennyországba a kisfiúkat és a kisleányokat. Bizony, főleg fiúkat – hány és hány dédelgetett egyke távozik el idő előtt! A lányoknak hét életük van! – gondolta az öregasszony. – Nehezen betegszenek meg, és ritkán pusztulnak el. Nekünk, keresztényeknek, nem kötelességünk az angyalok munkáját segítenünk? Jaj, hány fiú, és főként hány úri családból származó, pusztul el idő előtt! Még az úri leánykák is könnyebben halnak, pedig csekély a számuk ahhoz képest, hogy milyen rengeteg a szegény lány. Csak a szegény lányoknak van hét életük! Mintha készakarva gyarapodnának, hogy már ezen a világon pokollá tegyék szüleik életét. Eszét veszti az ember, ha erre gondol!”

A kislány pedig köhögni és nyöszörögni kezdett. Az öregasszony mélyen gondolatba merült – hirtelen szédülni kezdett, mintha viharos életének hullámaintól tengeribetegséget kapna, bódulatot érzett, és ellenállhatatlan álmoság vett rajta erőt.

A csecsemő felnőtteken sírt, köhögött, lármázott. A nagyanyja egy ideig forgolódott, majd hirtelen felült. Megint elszállt az álom a szeméről. A gyermek anyja mélyen aludt, nem hallotta a köhögést és a sírást sem.

Az öregasszony szúrós pillantást lövellt a bölcső felé, kezét türelmetlenül és fenyegetően kapta fel.
– Nem hallgatsz el?

Frangojanu valóban kezdte eszét veszteni. Megzavarodott; nem is lehetett másként, hiszen magasabb rendű dolgokba bonyolódott bele. A bölcső fölé hajolt. Két hosszú, görcsös ujjával benyúlt a kicsi szájába, hogy elhallgattassa.

Tudta, hogy nem így szokás a kisgyermekeket elhallgattatni. De hát már „balladába álmolta életútját”. Nem tudta, mit csinál, de nem is gondolkodott rajta.

Hosszú ideig bent hagyta az ujját; a csecsemőnek elakadt a lélegzete, akkor megragadta a kicsi torkot, megszorította, és néhány másodpercig úgy tartotta.

Mindössze ennyi történt.

Frangojanunak nem jutott eszébe Amersza álma, aki pedig azért szaladt át éjszaka, a második és harmadik kakasszó között, alig egy órával azelőtt, hogy elmesélje édesanyjának.

Eszét veszttette!

Amersza azután sem tudott elaludni, hogy álmatlanságtól hajtva átment a gyermekágyas házba, majd visszatért, és újból lefeküdt a hűga mellé. Tovább gondolkodott szerencsétlen, bűnös bátyja sorsán. Akkor látta utoljára, amikor az leugrott a pincébe és elmenekült. Napokig keresték a csendőrök, de nem tudtak a nyomára bukkanni.

Amersza az imént leírt módon válaszolt a csendőrök kérdéseire, majd megérkezett az anyja is. Ott találta a nagy vérvesztéstől sápadtan, takaróba csavarva, félig alétan. Nem felelt, mikor a csendőr megkérdezte tőle, hogy „hol van a drágalátos fiacskája”. Ez az a csendőr volt, akit Murosz rohantában feldöntött. De a másik, aki emberségesebbnek látszott, nyugodtabb hangon szólt hozzá:

– Nézd meg, jóasszony, mi van a lányoddal. Nekünk azt mondta, beteg.

– Persze hogy beteg! – mondta talpraesetten Frangojanu. – Megijedt attól a mihaszna fiamtól... Ha elfogjátok... ne nagyon bántsátok...

– Láttad valahol? Merre ment?

– Csak messziről!... A források felé ment... túl a szérűkön.

Frangojanu kétszeresen hazudott. Először is nem látta Murosz, másodszer pedig biztos volt benne, hogy a Kotronia felé veszi útját – éppen ellenkezőleg azzal, amit mondott –, keletnek tart

majd, oda, ahol gyerekkorától kezdve a baglyokat hajkurászta.

A két férfi elrohant. Távoztukban egyikük még egyszer gyanakodó pillantást vetett hátrafelé.

Hadula becsukta az ajtót, majd kinyitotta az ablakot.

– Késsel támadt rám, édesanyám – szakadt ki Amerszából fájdalmasan, amint egy kicsit magához tért a nyitott ablakon keresztül beáramló friss levegőtől. Ledobta magáról a takarót; a vér átütött gyapjúruháján.

– Jaj nekem! Gyilkos!... A föld nyelné el az átkozottat – kiáltotta az anyja, amikor meglátta a vérfoltot.

Vizsgálni kezdte leánya testét, hogy elállítsa a vérzést, és bekötözze a sebet. Lehúzta róla a gyapjúruhát, majd kiszabadította az egyik vállát az ingből, előbukkant Amersza csontos, sárgás színű, erős és inas jobb keze.

A seb nem volt mély, de azért erősen vérzett. Hadula minden csillapítót rátett, amit csak ismert, volt talán még vérzőfüve is, majd bekötözte, és nemsokára el is állt a vérzés.

Amersza lefogyott egy kicsit, de erős és bátor lány volt, nem félt. Hála az anyai gondoskodásnak, néhány nap alatt begyógyult a seb.

Frangojanu semmi kincsért sem hívatta volna az orvost. Nem akarta, hogy megtudják, hogy fia a saját hűgára támadt. A színleg aggódó szomszédasszonyok hol műfelháborodással, hol erőltetett nevetéssel feltett kérdéseire válaszolva vál-

tig tagadta, hogy Murosz sebesítette meg a leányát. Fő gondja az volt, hogy megtudja, megszökött-e Mitrosz a csendőrök elől; azután menjen csak isten hírével!

Néhány nappal később valóban eljutott a fölébe a hír, hogy fia éjjel titokban elszegődött matróznak, és elment a szigetről. A révkapitányságon talált egy jóindulatú alkalmazottat, aki akadékoskodás nélkül fölvette. Murosz ekkor már huszadik éve felé járt, Amersza éppen a tizenhetet töltötte be.

Egy évig nem hallottak a szökevényről. Végül homályos értesítés jött arról, hogy Mórosz gyilkosságot követett el azon a hajón, amelyen szolgált. A hír hallatán a nővérek mindenkinek azt mondogatták, hogy nem tudnak semmi bizonyosat, de teljes szívükből kívánják, hogy ne legyen igaz a dolog. Az anya azonban a lelke mélyén mindent elhitt.

Pár nap múlva chalkidai postabélyegzővel levél érkezett. Mórosz küldte az ottani börtönből. Hatasos időrendi csoportosítással először azt írta le, mi minden történik vele a velencei erőd tömlőcében, mennyit szenved, aztán mintegy zárójelben, bűnbánó hangon, homályos kifejezéseket használva bevallotta, hogy alighanem valóban megölte az öreg Portaitiszt, a fedélzetmestert, de anélkül, hogy akarta volna, és anélkül, hogy tudta volna, mit csinál. (Úgy látszik, valóban nem állt szándékában megölni.) A másik kezdte, ő nem tehet semmiről, az eset verekedés közben történt.

Felindult állapotban volt. Bizonyítást nyert, hogy a kés a sértetté. Lehet, hogy ő, Mórosz rántotta ki az áldozat övéből, de nem emlékszik, mi módon. Úgy hiszi, inkább a kezéből csavarta ki.

Majd ismét szenvedéseit ecsetelte, amelyekben már két hónapja része van a börtöben. Aztán az anyai szeretetre hivatkozott, és könyörgött, hogy anyja feltétlenül keljen útra, találja meg Portaitisz özvegyét és leányát, beszéljen a lelkükre könnyek között, érje el valamilyen úton-módon, hogy ők maguk kérjék a gyilkos felmentését!

„Kelj útra, anyám, szállj hajóra, menj el Platana falvába, könyörögj Portaitisz özvegyének és lányának, Karikliának, vedd rá őket, hogy kérjék a felmentésemet, és én hűséges gyerekük leszek, Karikliát feleségül veszem, hozomány nélkül is, és mindnyájan szeretetben fogunk élni... Meglátják majd, hogy fogom szeretni Karikliát, és milyen jó vő leszek, dolgozni fogok rájuk, mint a rabszolga, mert erős vagyok, és tudok pénzt keresni...”

Végezetül a gyilkos harmadjára is a szenvedéseiről kezdett beszélni, és megígérte, ha kikerül a börtönből, sok szép ajándékot és ékszert fog hozni nővéreinek, Delcharó két kislányának pedig sok babát és játékot.

Érthető, hogy Frangojanu nem habozott. Zalogba adta, ami ezüstje volt, pénzt vett magához, hajóra szállt, és átkelt a szomszéd szigetre, Platana falujába, hogy megkeresse Portaitisz özvegyét.

Frangojanu ekkor ötvenötödik évében járt, és még ereje teljében volt.

Ha lebilincselő volt is beszédkészsége, ha női ékesszólásával és az ezernyi hazugsággal hatásosan tudott is szólni, mégis különös, hogy rá tudta venni a meggyilkolt ember özvegyét (anya és lánya a szíves vendéglátáson kívül még ajándékot is adtak a gyilkos szülőjének!), hogy saját költségén utazzanak együtt Chalkidába, menjenek együtt az ügyészségre és a bíróságra, és keressék fel az esküdteket, hogy vagy engedjék szabadon a vádlottat, vagy nyilvánítsák vétlennek. Kariklia viszont kijelentette, hogy nem vágyik ugyan bosszúra, mert apja már úgysem térhet vissza, de sohasem tudna házasságot kötni egy gyilkossal, inkább sohasem megy férjhez.

Elindult a két öregasszony, és együtt töltöttek Chalkidában három hónapot – egy nyomorúságos odúban laktak, néhai török házban az erőd felső kapujánál, a zsidónegyed mellett. Hadula naponta elment a börtönbe – a reggeli órákban, amikor a rabokat sétáltatják. Portaitisz özvegye általában elkísérte, de mindig félrehúzódott valahova, mert nem akarta szemtől szembe látni a gyilkost. A dísztelen és nagydarab Szent Paraszkevi-templom mellett elhaladva keresztet vetettek. Az anya szokás szerint süteményt, aszalt fügét, szardellát és pipadohányt vitt a vádlottnak, és mélyen elrejtve szoknyája ráncaiban kis üveg rum vagy pálinka volt, búfelejtőnek.

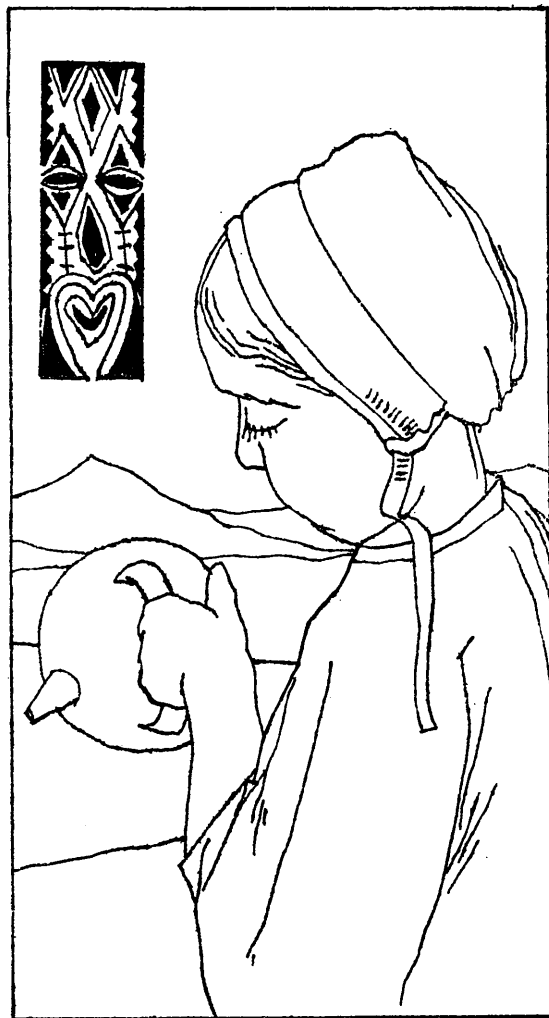
Hetente kétszer-háromszor kísértáltak a felső

kapun, és megnézték a „hellén óriásnak” a bejáratnál kiakasztott hatalmas lábvértjét és saruját, hogy ha majd szerencsésen visszaérkeznek otthonukba, elmesélhessék unokáiknak, amit ott láttak. Azután a Szuvala negyed vagy pedig a Szent Dimitriosz-templom felé vették útjukat, és felkeresték az ügyészt meg a bírákat. Az ügyész általában elzavartatta őket a titkárával, a bírák kegyes hangulatukban néha arra méltatták őket, hogy ne vessenek rajtuk.

Mikor kitűzték a tárgyalás napját, megpróbáltak az esküdtek közelébe férkőzni. Ezek vagy a hegyi falvakból jöttek, és fusztanellát viseltek, vagy bő bugyogóban érkeztek a környező szigetekről és a tengerparti falvakból. Frangojanu ígért nekik ezerfélét, ha képes rá, meg is adta volna mindet: muskotálybort, borostyánfényű finom olajat, homárfarkat, ikrát, pérhalpástétomot, szárított polipot, a legfinomabb aszalt fügét és mindent, ami csak a szigetén megtermett.

Az egyik esküdt állandóan köhögött, és sárga volt a betegségtől – ennek olyan orvosságot ígért, amely biztosan meggyógyítja majd. Mindez mit sem használt; a gyilkost húszévi börtönre ítélték. Minden próbálkozásuk kudarcot vallott, akárcsak a tervezett nászasszonyi kapcsolat.

Végezetül haza kellett térniük. A kevéske pénzüket, melyet magukkal hoztak, és amelyhez Amersza küldött a szövés és más munkája jövedelméből, elköltötték. Frangojanu hiába kérlelte az Iszticába és a Malliai-öböl felé induló hajósokat,

hogy legalább Portaitisz özvegyét vegyék fel, mert ő az idősebb és betegebb. Neki ugyanis megvolt a maga elgondolása.

Mikor látta, hogy a hajósok nemcsak a menetdíjat követelik, hanem még azt is elvárják, hogy az utas maga élelmezze magát, ráadásul csak Sztidáig vagy Oreüig vállalták volna a szállítást, s onnan ki-ki maga kellett hogy gondoskodjon a továbbiakról, elmondta tervét.

– Én meg tudom tenni – mondta Portaitisz özvegyének – a szárazföldi utat Szent Anna falváig. Azt mondják, kétnapos gyalogút, és ott van a vidékünk gyorsvitorlása. Petszerelosz kapitány, a postás megismer majd bennünket, és felvesz a hajójára. A költségeket előteremttem útközben, növényeket, gyökereket, füveket fogok gyűjteni, és ha találkozom az úton valami jóasszonnyal, akinek beteg a gyermeke vagy a férje, orvosságot adok neki, az meg majd viszonozza valamivel... De te tudsz-e jönni? Kibírod?

– Kibírom vagy nem, mi mást tehetnék? A legjobb, ha együtt megyünk, ahogy jöttünk – válaszolta Portaitisz özvegye.

És elindultak. Hadula megtartotta a szavát, csak az út tartott hosszabb ideig, mert az özvegy nem tudott gyorsan járni, Hadulának viszont jobban ment az üzlet, mint remélte. Amikor egy héttel később hazaért, még fölöslege is volt. A kuruzslásáért kapott egy zsák búzát, egy karika sajtot, két tyúkot, egy gyapjútakarót – mindezt ajándékba adták – és néhány drachma készpénzt.

Nemeslelkűen kifizette Portaitisz özvegyének úti-költségét, hogy az is hazatérhessen otthonába.

Mínderre jól emlékezett Amersza, mert anyja azóta is sokszor elbeszélte a történetet. Most már mindennek tizenkét éve – a bátyja még mindig börtönben ült, apja régen meghalt, Sztatharosz és Jalisz nem tértek vissza Amerikából, tengerre szállt a kis Jorgakisz is, Krinió megnőtt, Delcharó ismét leányt szült, maga Amersza pedig vénkisasszony maradt.

7

Súlyos csend, halálos némaság ülte meg a sötét szobát, amikor a csecsemő sírása és köhögése hirtelen félbeszakadt. Frangojanu lehorgasztotta a fejét, kezébe temette homlokát, és már nem gondolt semmire. Úgy érezte, nem is él. Nem hallatszott a lélegzése, minden hallgatásba merevedett. Nem pattogott a tűz, nem duruzsolt a kandalló. A lámpás félig égett kanóca nyomorúságosan pislákkolt. A szentképek előtt függő örökmécses régen kialudt, és nem látszott a szentek alakja.

A mozdulatlan némaság felrettentette az anyát.

– Mi történt, anyám?

Anyja mogorván fordította oda a fejét, mintha csak a képzelete játszadozna vele.

– Mi történt! – ismételte. – Semmi. Fölbredtél?

– Úgy hallottam, mondtál valamit... álmodban szólítottál.

62

– A füled csöngött.

– Hány óra, anyám?

– Hány óra? Tudom is én... Annyit kukorékolt a kakas.

– Te nem aludtál, anyám?

– Kialudtam magamat... Megfájdult belé az oldalamban – mondta Frangojanu, pedig le sem hunyta a szemét. – Most már meg fog virradni.

Az anya ásított, majd három ujjával gyorsan keresztet vetett a szájára. Felpillantott a szemben levő szentképtartóra.

– Anyám, elaludt a mécses; nem gyújtottad meg?

– Nem vettem észre, lányom, mélyen aludtam.

– Látom, a gyerek is nyugodtan alszik; hogy lehet?

– Megnyugodott már ez is – szólt az öregasszony.

– Nekem meg megduzzadt a mellem; ha nem aludna, megszoptatnám.

– Mindegy... majd találunk egy másik gyereket – felelte az öregasszony.

– Mit mondasz, anyám?

Az öregasszony nem válaszolt. Mondani akart valamit, de nem tudta, mit mondjon.

– Nem gyújtod meg a mécses, anyám?

– Kelj föl, gyűjtsd meg te, ha akarod, én nem tudom...

– Hogyhogy?

– Én nem gyűjthatom meg, görcs állt a kezembe.

63

– Anyám, az istenért, miket beszélsz? Én gyűjt-
sam meg, amikor a pap még nem adta rám az ál-
dását?

Amersza álma akkor jutott először Frangojanu
eszébe, amikor azt mondta, hogy görcs állt a ke-
zébe.

Csak nehezen tudta visszatartani felcsukló sírását.

– Mi van veled, édesanyám?

Az anya felugrott az alacsony ágyról.

– Nincs jól a gyerek?

Sikoly hallatszott, Delcharó felzokogott, a szíve
szakadt meg. Az anya holtan találta gyermekét
a bölcsőben.

A zajra felébredt Konsztandisz is odaát; friss
volt, jól kialudta magát.

– Mi van? – mondta nagy hangon, a szemét
dörzsölve.

Ásított, nyújtózkodott, majd felpattant és ki-
szaladt a szobából.

– Hé! Mit műveltek?... Föllármázzátok a kör-
nyéket. Már aludni se lehet tőletek?

Konsztandisz tiltakozására senki sem felelt.
Felesége ráborult a bölcsőre, és a zokogás fojto-
gatta. Anyósa mozdulatlanul ült egy helyben,
fogait összeszorítva, merev tekintettel, kiismer-
hetetlenül. Mélyről jövő sóhaja után nem lehetett
újra hallani a hangját.

– Mi?... Meghalt a gyerek?... Nahát... –
Konsztandisz szája nyitva maradt a csodálko-
zástól.

Azután hozzátette:

– Ezért láttam én annyi mindenféle ostoba ál-
mot az éjszaka, a mindenségit!...

Delcharó egy pillanatra felemelkedett, lenyelte
a könnyeit, és így szólt:

– Anyám, idehoznád a ruhácskáit, hogy átöl-
töztessük?... Amersza hol van?

Frangojanu nem felelt.

– Hol van Amersza, anyám? – kapaszkodott a
karjába Delcharó.

Frangojanu összerezett, mintha tüske szúrta
volna vagy pók csípte volna meg.

– Amersza... hol van? Otthon!... – válaszolta.

– Nem volt itt Amersza? Álomban mintha
hallottam volna a hangját.

– Menjen csak ez itt, és hívja át – mondta az
öregasszony, és szeme sarkából a vejére nézett.

– Konsztandisz, átmennél Amerszáért? – szólt
Delcharó a férjéhez.

– Megyek, hogyne mennék!... Micsoda szeren-
csétlenség... A mindenségit! Még jó, hogy meg-
kereszteltük!

Dandisz a cipője után tapogatózott a sötét folyo-
són. Keresgélés közben egymásra dobálta a papu-
csokat meg a többi cipőt, és koppanva estek le a
padlóra.

– Hol a fapapucsom? – kérdezte.

Végül egy pár kitaposott női papucsot húzott
fel, amelyből kilógott a sarka. Az ajtót sem tudta
csendben kinyitni, mert nem találta a sötétben a
reteszt. A nyitott ajtóból hirtelen visszalépett.

– Hallod-e, Delcharó, csak Amerszát hívjam,

vagy jöjjön vele Krinió is?... Anyánk, mit csináljak?

Frangojanu türelmetlenül rákiáltott:

– Menj már, mit ténferegsz itt? Jöjjön az is, ha akar.

Delcharó sírt csendesesen a bölcső fölé hajolva. Dandisz még egyszer odanézett, mielőtt elment volna.

– Nahát, ezt a szerencsétlenséget... a mindenségit! Azok az álmok!... Nahát!...

Kirohant a házból.

8

Virágvasárnap előtti héten Frangojanu egyesegyedül nekivágott a hegyeknek, és felkereste a Mammu patak völgyét. Látni akarta azt az olajfaligetet, amelyet jótékony adományként kapott egy tehetős rokonától, akivel valamilyen keresztelő révén került kapcsolatba. Ez a keresztanya örökös nélkül halt meg, és Frangojanu annak idején szolgálatokat tett neki. A liget egyik felét Delcharónak adta az öregasszony hozományba, másik felét megtartotta ő maga.

Néhány hét múlt el a legutóbbi események után. Semmiféle illetlen szóbeszéd nem kapott lábra Trachilena kislányával kapcsolatban, akit még ugyanaznap eltemettek. Az anya látott ugyan kékes foltokat a kisgyermek nyakán, de nem merte szóba hozni; más sem hitt volna a nagyanya bü-

nösségében. A látszat szerint a számárhurut vitte el a gyermeket.

A falu egyetlen orvosa, W. úr, egy jólelkű német, véletlenül éppen másutt tartózkodott. Egyiptomból ismét kolerajárványról érkezett hír, és a Belügyminisztérium – mint már máskor is – beválasztotta ezt az orvost a Délosz szigetén működő karantén vezetőségébe.

Helyébe az idős M. urat jelölte ki a kormányzat, ő viszont még nem érkezett meg. Ugyanakkor éppen a szigeten tartózkodott egy végzős orvos-tanhallgató – a helyi rendőrség őt kérte fel, hogy állapítsa meg a halált. Az illető felületesen megvizsgálta a csecsemőt, és közben méltatlankodott, hogy miért nem korábban hívták, amikor még életben volt a gyerek, majd kiállította a temetkezési engedélyt, és okként köhögögörccsöt jelölt meg.

Hadula anyót attól a naptól kezdve lelkipurdulás és nyugtalanság gyötörte, fejét mereven előre szegte – olyan volt külseje, mint aki gyászában hamut szórt a fejére –, fekete kendőjét pedig úgy viselte, mint a bűnbánók a vezeklőöltözetet. Mikor eljött a nagybőjt ideje, templomba kezdett járni, sűrűn letérdepelt, és gyónni készült – de mindig elhalasztotta. A hét öt napján olyan ételeket evett, amelyek elkészítéséhez nem kell olaj, ezenfelül az első héten és a nagybőjt huszadik napján különösen szigorú böjtöt tartott. Szégyellte leánya, Delcharó előtt mutatkozni, és kerülte a tekintetét.

Virágvasárnap előtti héten Frangojanu tehát kora reggel felkapaszkodott arra a sziklás hegy-csúcsra, amely a várostól nyugatra fekszik. Ha a tekintet innen az alant elterülő tengermosta, meredek földnyelvre és a rajta levő kis temető hófehér sírköveire téved, elkomorodik, és rögtön továbbvándorol, hogy megkönnyebbülést és felüdülést nyerjen a kék hullámokban, és a hármás öböl téres végtelenjében, majd távolabb a kis zöld foltok, apró szigetkék látványában, amelyek kelet és dél felől védik a kikötő bejáratát. Ezen a csúcson állt, mint nappal is ragyogó világítótorony, Szent Antal messzire látszó kápolnája. Frangojanu a közelbe érve keresztet vetett, be akart menni, de az utolsó pillanatban habozott: „Nem vagyok méltó rá, hogy belépjek abba a kápolnába, amelyben oly gyakran mondatnak misét a hívők... Inkább megyek, felkeresem Szent Jánosnak, a titkok őrzőjének kolostorát.”

Odaért az olajfaligethez. Egyenként végignézett minden fát, vajon rügyeznek-e. Április közepe volt, a húsvét ebben az évben későn érkezett. Kérlete magában Krisztust, adjon egy kis olajat, hogy megkönnyebbüljenek a szegények. Valóban, már két éve nem termettek a fák, valamilyen alattomos betegség ütötte fel a fejét, amely elpusztította a termést, és megbarnította az ágakat.

Kisvártatva továbbindult, de többször is még visszanézett, mintha el akarna búcsúzni az olajfáktól. Elért a patakhöz, majd ennek mentén igyekezett fölfelé, ahogy régebben is gyakran tette.

Most is karján a kiskosárral, jobbában kést tartva járta az ismerős helyeket, szedte a növényeket, sűrűn lehajolgatva kereste az ördögbockort, a csorbókát, a mirhafüvet és az édesköményt, hogy lepényt süssön szombatra, Lázár feltámadásának napjára, magának és leányainak, de a szomszédasszonyoknak is, akiktől bizton számíthatott némi viszonzásra.

Hadula más növényeket is ismert azokon kívül, amelyeket a többi asszony is szokott szedni; a fák gyökerei, a páfrányok és a homoktövisek között megtalálta a betegek gyógyítására való cikláment, a keserűfüvet, a vadhagymát, gyűjtötte a gombákat, a kökényt, és az apró zúgók vízfala mögött összegyűlő szőrmohát, amelyről úgy mondták, hogy a gyermekági láz ellenszere.

Amikor elegendő növényt szedett, külön kendőbe csavarva beletette őket a kosárkába. Késő délutánra járt, a nap már lemenőben volt a hegycsúcs mögött, a vízmosás árnyékba borult. Frangojanu léptei tompán és súlyosan visszhangzottak önnön lelkében.

Az öregasszony már magasan a csúcs közelében járt, ahol a szakadék összeszűkül. A mélyben az Achilasz patak vize csörgedezett; halk zúgással átszelte a völgyet. Látszólag mozdulatlan állóvízzé duzzadt, valójában szüntelen áramlással haladt tova a sűrű lombú platánok alatt – sejtelmes hangon csobogott a mohos part, a bokrok és a páfrányok között, gyöngéden körülfolyta a fák gyökereit, nekicsapódott a köveknek, végigkígyó-

zott a völgyön – mormoló vize sötétzöld színben játszott a türkizes lombok között áttörő fényben, tiszta medrében rákok nyüzsgöttek. Néha egy-egy pástorfúú, a dús legelőn hagyva juhait, lement a forráshoz, fölébe hajolva ivott, közben fölemelte a vízben fekvő köveket, hogy a kis rákokat elkeresse – ilyenkor a rákok gyorsan elrejtőztek a felkavart homokban. Az erdő borította nyugati hegyoldal szüntelenül zengett a feketerigók dalától, fel egészen az Anajirosz csúcsig és a Sasfészekig – amelyben, mint mondják, három emberöltőn keresztül tanyázott egy hatalmas magányos sas-keselyű. Elárvult fészkeben egész gyűjteményt találtak különböző szörnyetegek, tengeri kígyók, fókák, cápák és más vízi állatok csontjaiból; ebből lakomázott időről időre a tengerek ura, a hatalmas, horgas csőrű, szürke tollazatú, gyönyörű madár.

A szakadék csúcsánál, két hegy közti hágón, Konomosz erdeje és a Kis-Anajirosz között bújik meg a Szent Jánosról, a titkok őrzőjéről elnevezett régi-régi, elhagyatott kolostor. Valóban titkos hely volt, elrejtette két hegyvonulat, a hegyerinc és a sűrű erdő. Akár északról, az Achilasz patak völgye felől, akár délről, a Konomosz erdeje felől jött valaki, a régi kegyhely közvetlen közelébe érve sem gyaníthatta az épület létét, ha nem ismerte olyan jól a környéket, mint Frangojanu.

A szerzetesi cellák és az udvari kőkerítés már régóta romokban hevert. A kis templom még állt, de belül üres volt, itt nem tartottak istentisztele-

tet. A főhajó felett még megvolt a tető, de a szentély északi felére rászakadt a mennyezet, és a cserepek és a törmelékek betemették az oltárt; állt még az ikonosztáz, alig felismerhetően és kopottan. Egykor arannyal volt befuttatva, és faragások díszítették, most az ikonok is hiányoztak. A nedvesség tönkretette a falfestményeket, a szentek arca elmosódott.

Az ikonosztáztól jobbra egy festmény épen megőrződött – a Krisztusért mártírhalt haló Keresztelő Szent Jánost ábrázolta, felette az idézet: „Ímé, az Istennek ama báránya, ki elveszi a világnak bűneit.” Keresztelő János kinyújtott keze és arca elég jól kivehető volt, de a Megváltóé homályosan látszott a nedves falon.

Régezte Szent Jánoshoz foháskodtak mindazok, akiknek titkos bánata vagy titkos bűne volt. Hadula anyó előtt nem volt ismeretlen ez a jámbor szokás, azért jutott eszébe, hogy itt a régi, elhagyatott templomban imádkozzon. Szívesen jött erre a magányos helyre, ahol már nem tartottak misét. A plébániatemplomban, ahova a nagybőjt ideje alatt mindennap eljárt, általában csak az előcsarnokig merészkedett, és megállt a női templomfél bereteszelt ajtaja előtt, mintha menekülésre készen várakozna attól való félelmében, hogy üldözi valaki! Nem annyira attól félt, hogy Papanikolasz, a szigorú, aszkéta természetű plébános kergeti el, vagy Dimitrosz úr, az egyházközségi előljáró, aki mindig morgott, és goromba volt azokhoz a vénasszonyokhoz, akik vonakod-

tak felmenni a nők számára kijelölt karzatra, és azt kívánták, hogy odalent legyen padokkal elkerített állandó helyük, a templom északnyugati sarkában, hanem a szigorú tekintetű, hatalmas Mihály arkangyaltól rettegett, akit a szentély bal oldali ajtajára festettek fel lángpallossal a kezében.

Belépett az elhagyatott templomba, kosárkájából gyertyát vett elő, és meggyújtotta a magával hozott tűzszerszámmal, majd letérdelt, és homlokával háromszor megérintette a földet a meghalványult falfestmény előtt. A minduntalan feltoluló gyötrő gondolatot forgatta agyában. Ha valaki ott áll mellette, hallhatta volna, hogy ezután halkán így szól: „Szent János, ha jól tettem, adj ma nekem jelet... hadd vigyek véghez egy kegyes cselekedetet... mások és a magam javára, hogy megnyugodjon a lelkem, megnyugodjon a szívem is!...”

9

A nap már estébe hajlott. Teli kiskosarával kilépett az elhagyatott templomból, és hazafelé vette az útját. Nekiindult a hosszú-hosszú vízmosásnak, majd jobbra fordult, és felkapaszkodott Szent Antal dombjára, ahonnan érkezett. Mielőtt felért volna a dombtetőre, ahonnan – a templomocska mellett megállva – messzire ellát a szem a város és a kikötő felé, megpillantotta a kis Mammu patak

72

völgye és az Achilasz mély szakadéka között tántorgó nyiladékból Janisz Perivolasz, a Kertész, szépen gondozott veteményesét.

„Benézek Janiszhoz – gondolta –, hátha ad egy koszorú hagymát meg egy fej salátát, talán meg is vendégel majd... Nekem nem kerül semmibe!”

Közben eszébe jutott, néhány napja hallotta, hogy Janisz Perivolasz felesége beteg, de nem tudta, hogy a kerítés mögött a kunyhóban fekszik-e, vagy a városban ápolják. Azt látta, hogy a házigazda otthon van, mert nyitva állt a kertajtó. Elhatározta, hogy ad neki az erdőben szedett növényekből, mert megígérte, hogy készít majd gyógyteát a feleségének. Majd azt gondolta:

„Na, ugyan mit is csinálhat az ember az ilyen nincstelennel? A legnagyobb szolgálat, ha meddőfüvet ad nekik az ember. (Bocsáss meg, Istenem!) Vagy akár fiúfüvet – tette hozzá magában. – Hiszen ez a szerencsétlen asszony is csupa lányt szül!... Van neki vagy öt-hat. Ugyan nem tudom, hogy meghalt-e valamelyik... hétéletű!”

Frangojanu évekig hasztalanul kereste a fiúfüvet. Amit talált a lányának, inkább leányfünek bizonyult, ő maga viszont sikeresen próbálta ki a sógornőjétől kapott füvet, mert négy fiút hozott a világra és csak három lányt. A meddőfűről viszont megmondta a gyóntatója, hogy nagy bűnt követ el, aki használja.

A dombról lejövet, mielőtt odaért volna, látta, hogy Janisz Perivolasz nincs a kertben, hanem a szomszédos telken tartózkodik, amelyet aligha-

73

nem bérbe vett. A föld árpával volt bevetve, amely már szépen zöldült, és egy arasznyira megnőtt; az egész vetemény körülbelül egy lábbal mélyebben feküdt a kertnél. Janisz az ültetvény másik végében volt, valószínűleg éppen gyomlált – még lehetett látni, de már beesteledett. Mikor Frangojanu a kertajtóhoz ért, eltakarta a sűrű sövény, és elég messze is volt, így nem tudott neki köszönni; a férfi munkájába merülve észre sem vette őt.

Hadula anyó belépett. A kaputól hamar a házhoz ért, amely valamikor fehér volt és tiszta, de ez már alig látszott rajta. Régen meszelték már, külseje is elárulta, hogy a gazdasszony beteg. Az udvaron odavetve, rendetlenül heverték a kerti szerszámok, fűcsomók, kévék. Az ajtó és a két ablak csukva volt. Hogy benézzen a kémlelőnyíláson, fel kellett lépnie az alacsony, fedetlen tornácra, amely csak két-három lépcsőfokkal volt magasabb az udvarnál.

Épp azon gondolkodott, hogy bepillantson-e vagy egyszerűen bezörgessen, mikor hirtelen kishangokat hallott. Az udvar másik végében állt a kerek kút és az alacsony peremű, de mély vízgőyűjtő. Két kislány üldögélt a ciszterna peremén, az egyik ötévés lehetett, a másik három. Egy vékony botra hosszú zsinórral horgot kötözték, és azt játszották, hogy halat fognak a vízgőyűjtő medencében.

– Szent János jelet adott – mondta magában Frangojanu önkéntelenül. – Milyen nagy megkönnyebbülés volna szegény Perivolasz asszony-

nak, ha a vízbe esnének!... Lássuk csak, van-e víz a medencében.

Közelebb lépett és látta, hogy majdnem tele van; mintegy másfél méter magasan állt a víz.

– Nahát, hogy itt hagyja őket az apjuk – mondta ismét. – Nem törődik azzal, hogy beleeshetnek maguktól is?

Nyugtalan pillantást vetett a kunyhó felé. Az az érzése támadt, hogy senki sincs odabent.

Ezután kíváncsian szemügyre vette a két kislányt. A nagyobbik gyönyörű szőke teremtés volt, ha kissé maszatos is, a másik sápadt és hanyagul öltözött; úgy látszott, tüdővészben szenved.

– Lelkecskéim – szólította meg őket Frangojanu –, mit csináltok itt?... Hol van az édesanyátok? A nagyobbik válaszolt:

– Otthon ajszik.

– Otthon alszik – mondta utána Frangojanu. – De hol otthon? Itt vagy a faluban?

– Ninc itt – szólalt meg a kisebbik.

Nyilván apjuk utasításait követték, aki nem akarta, hogy az arra járók zavarják a beteg asszonyt. Az anya valóban fent feküdt a házban. Talán azért csukták be az ablakot, hogy ne bántsa az este feltámadó szél. Úgy látszott, a férje csak nemrégiben ment át a szomszédos földre, hogy valamit még elintézzzen, és nem volt kedve bezárni a kertkaput.

Hadula anyó újra megszólalt:

– Édesanyátok a faluban van? És hogyhogy ti itt vagytok egyedül?

– Itt van édeszapa – válaszolta a kicsi.

– Hol?

– Ott lent – mutatta.

– És mit csinál?

A leánya a vállát vonogatta; nem tudta, mit mondjon. Végül így szólt:

– Dolgozik.

– Mi a neved, kislányom?

– Nekem? Mirszuda.

– És a testvéreké?

– Aretula.

Frangojanu töprengett: „Vajon fognak sikíteni?... És meghallják-e? Ugyan már!... Gyorsan kell cselekednem! Az apjuknak most már mindenképpen jönnie kell, mert beesteledett, nem lát dolgozni... Megyek gyorsan, nehogy most vegyen észre, ha eddig nem látott meg!”

Egy pillanatig habozott. Szörnyű harcot vívott önmagával. Aztán majdnem hangosan kimondta: „Bátorság... határozottnak és erősnek kell lennem.”

Megragadta a két kislányt, és nagy erővel belökte őket a vízbe.

Hatalmas loccsanás hallatszott.

A két kicsi csapkodott a medencében.

A nagyobbik leány sikoltása élesen visszhangzott az esti csendben:

– Éde...!

Frangojanu ösztönös gyorsasággal fordította fejét a fehér kunyhó felé, amelynek eddig háttal volt.

Futni készült, de szeme sarkából a kút felé sandított, hogy élnek-e még a gyerekek.

Fogta a kosarát, és két lépésre eltávolodott; a két szerencsétlen teremtés fuldokolt a vízben. A kicsi már elmerült; a nagyobbik még kapálózott.

Egy pillanattal később az öregasszony ajtónyitkorgást hallott maga mögött, majd gyenge hangot.

Megfordult, és nyitva látta a kunyhót. A két kislány édesanyja állt a küszöbön, sápadtan, gyapjúlepedőbe csavarva – olyan volt, mint egy kísértet.

– Mi történt? – kérdezte rémülten a beteg asszony.

Frangojanu, mindössze két lépésre a vízgyűjtőtől, nagy lélekjelenléttel eldobta a kosarát, hanyatt-homlok futni kezdett, és kiáltozott:

– A kislányok!... a kislányok!... beleestek!... Nahát!... Hol hagyátok az eszeteket, jóemberek?... Még szerencse, hogy én itt voltam!... Éppen most jöttem!... Az Isten küldött engemet!...

Egy szempillantás alatt lehajolt, és levetette a szoknyáját, csak a gyapjú alsószoknya maradt rajta, eldobta félretaposott papucsat – lyukas harisnyájából kilátszott a sarka –, és beletoccsant a medence vizébe.

A beteg asszony rekedten felkiáltott, lebotladozott a lépcsőn, majd a gyengeségtől támolyogva közeledett. Mielőtt még a medencéhez ért volna, Frangojanu már megragadta a kisebb lányt, aki

halottnak tűnt, és lassan húzni kezdte úgy, hogy a szája a vízben maradjon. Ezután kiemelte a kis testet, és letette a köveztet, majd a nagyobbik leány után kapott. Ruhája szélét és az egyik lábát fogta meg, és úgy húzta, hogy a feje minél tovább a vízben maradjon.

Amikor az anya közelebb ért, Frangojanu mozdulatai határozottá váltak. Odatette ezt a kislányt is a másik mellé.

A két kis teremtés élettelen volt.

Frangojanu erőlködve lépdelt a vízben, megtalálta a kifolyónyílást, amelyet hosszú nyelű, lapát alakú deszka zárt el, majd egyik lábával a falban levő mélyedésbe lépve, nagy nehezen, csuromvizesen kilépett a köveztet.

– Látod! Nem jutott eszembe! – kiáltotta Frangojanu tüntetően. – Inkább fel kellett volna húznom a rudat, hogy kifolyjon a víz, mielőtt megfulladnak szegény kislányok.

Még az őszinteségben is lehet tettetés; igaz volt, hogy erre nem gondolt.

Lerázta a vizet ruhája aljáról, egy pillantást vetett a két mozdulatlan testre, aztán sebesen beszélni kezdett:

– Fel kell őket lógatni a lábuknál fogva... aztán nádpálcával ütni... hogy kijöjjen belőlük a víz!... Még jó, hogy nem tengervizet nyeltek!... Hol van a férjed, jóasszony?... Hogy hagyhattátok így itt a kicsiket a víz szélén játszani! Jó, hogy erre jártam! Az Isten küldött engemet... Éppen az Anajiroszról jövök lefelé, az olajfáktól... Jó, hogy

nyitva volt a kertajtó!... Hol a férjed? Hol van? Épp, hogy belépek az ajtón, loccsanást hallok! Rohanok, és mit látok? Nem értem oda idejében... Azt se tudtam, hogy te itt vagy, mondták, hogy a faluban vagy... Jézusom, hogy megijedtem!... Gyorsan fel kell őket húzni!... Azt hiszem, még van bennük valami élet... Hol a férjed? Hol ez az ember?

Üggyel-bajjal felmarkolta a kisebbik testet, amelyről már szinte bizonyos volt, hogy nincs benne élet, és odacipelte egy fához, hogy felfüggeszse.

– Hol egy kötél?... Ott az a bot a zsinórral! Hozd ide, szükség lesz rá!

Türelmetlenül intett a beteg asszonynak, hogy vigye neki oda azt a botot, amellyel a két kislány játszott az imént.

Az asszony kétségbeesetten tördelte a kezét, kábult és szédült volt, a szavak nehezen jöttek ki a száján:

– De hol van az apjuk?

– Tőlem kérdezed?

– Kiálts, jóasszony, én jajgatni sem bírok, nincs hozzá szívem-lelkem... Talán odalent van a mezőn.

Frangojanu letette a kicsiny testet, felkapta a botot, és leoldotta róla a zsinórt, hogy összekötözhesse vele a gyermek lábát, és felakaszthassa a cseresznyefa ágára.

Közben eleget tett az asszony kérésének, és erős, természetellenes hangon kiabálni kezdett:

– Janisz!... Janisz!...

Visszhangzott a völgy, de Janisz nem került elő. Janu asszony összekötözte a kisgyerek lábát, és megpróbálta felakasztani, közben újra kiáltott:

– Hol vagy, Janisz? Gyere már!... A gyerekek beleestek a vízbe!... „Jobb, hogy késlekedik” – mondta magában. – Azt hiszem, nem hallja a kiabálást! Hogy így belemerüljön valaki a munkába! Már be is esteledett. Hé, Janisz!... Janisz!...

(Közben rájött, hogy majdnem elárulta magát, mert az asszony nem mondta határozottan, hogy Janisz odalent dolgozik, csak ő maga látta. Ha valaki mondta, az csak a vízbe fulladt kislány lehetett. Ezért hozzátette:)

– De hol ez az ember?... Azt mondtad, odalent a mezőn? Mit művel?... Ki tud most odarohanni, jóasszony?... Te beteg vagy... Janisz!... Hol vagy, Janisz?

Végül hangot hallottak a kerítés túlsó végéről:

– Mi van?... Ki kiabál?

– Fuss, Janisz!... Megfulladtak a gyerekek! – kiáltotta erőlködve a beteg asszony.

Janisz ott volt egy perc alatt.

Frangojanu már felakasztotta a kisebbik testet, azután a nagyobbikat kezdte tapogatni, hogy meggyőződjön, halott-e. Közben sandán, alattomosan pislogott a fehér gyapjúlepedőben vacogó szerencsétlen anyára; önkéntelenül megsajnálta, és a fejét ingatta.

Az apát meglátva, lefelé fordította a kislány testét, és így tartotta ijedten és habozva.

– Mi az?... Mi történt? – kérdezte Janisz megremülve.

– Jó, hogy itt voltam! – kiáltotta Frangojanu. – Jövök lefelé az Anajiroszról, kezemben a kosár, gondoltam, adok neked azokból a füvekből, amiket ma szedtem a vízmosásban... mivel beteg a feleséged... elkel egy kis orvosság... Jó, hogy a kapu nyitva volt! Bejövök... loccsanást hallok! Jézusom, hogy megijedtem! A két kislány, aki ott játszott, beleesett a vízbe... Azt hiszem, összevesztek, hogy melyikük fogja a horgászbotot... azzal játszottak... A kisebbik el akarta venni a nagyobbiktól... A nagyobbik meglökte a kisebbiket, az meg, úgy látszik, belekapaszkodott, és együtt beleestek a vízbe... – rögtönözte Frangojanu. – Jaj, de megijedtem! Loccsanást hallok! Jó, hogy itt voltam! Az Isten küldött engemet!... Hát, így hagyjátok, jóemberek, a kisgyerekeket a víz szélén egyedül...

Janisz a haját tépte és a kezét tördelte kétségbeesésében, amint ott látta a két élettelen kis testet a lenyugvó nap halvány fényében.

– Jaj!... micsoda csapás!... – nyögte. – Igazad van, jóasszony. Miért vagyok én ilyen szerencsétlen, Istenem?... Gyomláltam odalent a kertben, de folyton máson járt az eszem... valami nyomta a lelkem... De nem jutott eszembe, hogy tele a vízgyűjtő. És féltem valamitől, valami gyanús volt... hagyjam abba a gyomlálást? Mondtam is magamban: a Gonosz valamit forral ellenem... de aztán nem jöttem, sajnáltam a munkát abbahagyni.

Igazad van, jaj, mindenben igazad van, jóaszszony!

A kertész feldúltan próbálta követni a tapasztalt Frangojanu utasításait, hogy megmentse gyermekeit.

Hadula anyó kénytelen volt egész éjszaka a kunyhóban maradni, így megismerte azt a ritka és leírhatatlan érzést, amikor a gyilkos saját áldozatait próbálja megmenteni. Hiába emelték fel őket fejfel lefelé, hiába dörzsölték őket, a két kislány meghalt. Reggel Janisz beszaladt a városba, hogy értesítse a hatóságokat, Frangojanu pedig a beteg asszony mellett maradt. Ha eddig orvos volt, most vizgasztalóasszony lett.

Megérkezett a járásbíró és a rendőri ügyekben illetékes fogalmazó. Kihallgatták Frangojanut, aki elmesélte előző napi útját és azt, hogyan vetődött véletlenül a veteményeskert környékére. Majd szinte szó szerint elismételte, amit az apának mondott. – „A kisebbik lány el akarta venni a botot a nagyobbiktól. A nagyobbik belelökte a kisebbiket a vízbe, az pedig, úgy látszik, belekapszkodott, és magával rántotta.” – Mindezt inkább mint következtetést mesélte a kihallgatás során. Amint a kapuhoz ért, csak egy loccsanást hallott, mondta, nem ért oda idejében, de nagyon megijedt.

M. úr, a városkában időző orvos, megnézte a tetemet, és megírta a jelentést. A vizsgálat szerint a kislányok halálának oka vízbe fulladás.

Frangojanura senki sem gyanakodott. Kijött egy

pap, aki prédikált felettük, majd eltemették őket a bokrok és a sás között a Szent Antal-templom északi oldalában. 1000

Elmúlt a húsvét. Tamás apostol hetében Frangojanu nagymosást csinált egyik rokonának, a tiszteletre méltó Alexandrosz Rozmaisz előljárónak az udvarában. Ő keresztelte meg Hadulának majdnem minden gyermekét. Munkájában a legkisebb leány, Krinió segítette. Az udvar sarkában állt az úgynevezett olajoskamra, mellette a kút és egy óriási vályú, a Noé bárkájára emlékeztető nagyteknő. A kút mellett hatalmas eperfa virult, és egymáson áthajló sötétzöld ágaival a kereszt áldását adta érdemesekre és érdemtelenekre egyaránt; odébb, a palánk mögött a bódító illatú színpompás virágokkal teleszórt kiskert nyújtott mámorító felfrissülést és szemet gyönyörködtető látványt Isten teremtményeinek. A présház kis kemencéje mellett állt Frangojanu és Krinió teknője; mindketten már két napja fáradhatatlanul mostak meleg és hideg vízben, ki-be jártak, teregettek, szárogattak, összeszedegették a ruhát, és még mindig nem értek végére hasznos munkájuknak.

A második napon Frangojanut erősen felboszszantotta egy csapat gyerek, fiúk és lányok vegyesen, akik fel-alá futkostak, zajongtak, és abban lel-

ték kedvüket, hogy nagy dobogással ki-be rohangáltak az utcáról. Ott volt szinte az összes gyerek a környékről. Lehetek vagy tizenöten. Ugrándoztak, ide-oda szökdécseltek, kergetőztek a nagyteknő körül, bújócskáztak; időnként a kútba hajoltak a mondabeli Narkisszosz módjára, és lekiabálva a visszhangot hallgatták mint Ekhó. Nem törődtek vele, hogy beleeshetnek. Kislányok ficáncoltak a nagyteknő körül, a teknők és a hordók közötti sötét és szűk helyen, és élvezték, hogy játékos félelmükben visonghatnak – mindezt kisgyermekes kotnyelességgel és olyan szemtelenül csinálták, hogy nem hagyták dolgozni a serény öregasszonyt meg a lányát.

Két bejárata volt a tágas udvarnak, egy nagyobb és egy kisebb. Frangojanu nyugalmat remélve többször is bereteszte mindkét kaput, de csakhamar újra nyitva találta őket. Ennek az volt az oka, hogy az otlakók is többször ki-be jártak, és a gyermekeken kívül még mások is jöttek: rokonok vagy barátok. Szóvá tette a dolgot a ház tiszteletre méltó asszonyának, aki ismételten rászólt a gyerekekre, de hiába. Akkor a szomszédasszonyoknak, a gyermekek anyjának panaszkodott. Ezek azt válaszolták neki, hogy ne üsse az orrát más dolgába, törődjön a magáéval.

Délidőben hazaküldte Kriniót, hogy hozza a kenyeret és a csicseri borsót. Amersza ígérte, hogy megfőzi nekik ebédre – ő ugyanis a szövőszéken dolgozott, mosásban vagy más külső munkában nem vett részt.

Frangojanu egy időre magára maradt, így folytatta a mosást. Már csak két-három kislány volt az udvarban, de ezek sem zajongtak kevésbé, mint az előbb az a rengeteg gyerek. Mióta leányiskola nyílt a községben, nagyon felbátorodtak a lányok. A tanítónő nem sok tudományt öntött a fejükbe, még kevésbé törődött azzal, hogy kézimunkáznival tanuljanak; mindig azt mondta nekik, hogy legyenek bátrabbak, ne féljenek, és ne viselkedjenek úgy, mint a bugris parasztok; kijelentette, itt az ideje az emancipálódásnak.

Frangojanu többször rájuk kiáltott, de nem fogadtak neki szót. Sőt az egyik kislány, az alig hétéves Xenula, Propandiszné szomszédasszony gyermeke csúfondáros kéz- és szájmozdulatokkal gúnyolni kezdte az öregasszonyt.

A másik két kislány hirtelen kiszaladt az udvarról. Xenula – egyedül maradván – a kútba hajolt, és egy faággal piszkálni akarta a vizet. Hiába erőlködött, a fadarab rövid volt.

– Istenem, ha beleesnél, Xenula, milyen nagy megkönnyebbülés volna az anyádnak! – mondta Frangojanu, és gonoszul felnevetett.

– Ictenem, ha beleecnél... – gúnyolódott a kislány.

Főlemelkedett egy pillanatra, aztán még mélyebbre hajolt.

A négyszögletes kút kávája nem egyforma méretű deszkákból állt, s a négy oldal így nem volt egyenlő magasságú. A legkeskenyebb éppen az a deszka volt, amelyre Xenula támaszkodott, emel-

lett korhadt és síkos volt, meg lötyögött is, mert rozsdás szögek tartották; a vízhúzó vödör kötele pedig mélyen belevágott. Amint a kislány bal kezével rátámaszkodott erre a deszkára, megcsúszott, testsúlyától a deszka eltörött, és az egyik darabja levált. Xenula fejével belezuhant a tátongó mélységbe. Reccsenés, rémült sikoly, majd loccsanás hallatszott. A víz szintje két és fél méter mélyen lehetett, a víz mélysége pedig körülbelül két méter volt.

Frangojanu ösztönösen kiáltani akart és szaladni, hogy segítsen. De hangját visszafojtotta, mozdulatai megbénultak, szája megdermedt. Gonosz dolog jutott az eszébe. Íme, éppen most mondta tréfából, hogy mi lenne, ha beleszne a kislány a kútba, és lám, jósnak bizonyult! – Isten tehát meghallgatta a kívánságát – Frangojanu erre a gondolatra vetemedett –, már nincs is szükség rá, hogy fáradozzon, elég, ha imádkozik, és az imádság meghallgattatik!

Rövid habozás után odament és lenézett. Láta a kislány vergődését. Most már, ha akarná, sem tudná megmenteni! Persze, ha megfullad... őt fogják vádolni! Ahhoz már késő volt, hogy segítségért kiáltson. De ahhoz talán nem késő, hogy kiderüljön az ártatlansága! – Mégsem szánta rá magát, hogy kiáltson. Jobb lett volna, ha előbb jut eszébe. Milyen álnok is a sors! Hogy üldözi a Gonosz! Milyen jó lenne, ha nem megy el Krinió. Krinió le tudna mászni a kútba meztláb, hisz a kutak falába általában fokokat vágnak, hogy le lehessen jutni. Ezek a lépcsőfokok bizonyára síko-

sak és nagyon veszélyesek, de ő meg tudná menteni a kislányt. Most már csak a reménytelenség marad és a halál.

Frangojanu elfeledte egy pillanatra, amire az előbb gondolt – hogy Isten meghallgatta imáját, és azért esett a gyermek a kútba –, de újra eszébe jutott, és akkor keserűen felnevetett.

Egy szempillantás alatt eldöntötte, hogy mit fog tenni. „Hazamegyek – mondta magában. – Úgy teszek, mintha Krinió késése miatt nagyon megéheztem volna, mintha azt gondoltam volna, hogy azért nem jött, mert még nincs kész az étel, s mintha úgy döntöttem volna, hogy otthon ebédelek együtt a két lánnyal, hogy Kriniónak ne kelljen cipekednie.”

Egy nagy szuszékban elzárta a teknőt és a kint levő félig kimosott ruhát, a kulcsot ruhájába rejtette, majd kifutott az udvarból, a hátsó kijáraton keresztül, amelyet bereteszelt maga mögött.

Miután Xenulát holtan emelték ki a kútból, Hadula anyó nem tudott megnyugodni, át-megátjárta a borzongás, és lassan hatalmába kerítette a rettegés. Érezte, hogy ezúttal, bár nem vétkes, nem fog menekülni.

A hatóságok valóban gyanút fogtak. Volt valami furcsa és zavaros abban, hogy amikor Mammu völgyében megfulladt Janisz Perivolasz

két kislánya, ez az öregasszony volt ott – még ha nem merült is fel ellene gyanú. Az öreg Rozmaisz házában megint csak ugyanő volt jelen akkortájt, amikor Propandiszék kislánya, Xenula a kútba fulladt. Feltűnt ez a körülmény a járásbíróknak is, és felhívta rá a rendőri ügyekben illetékes fogalmazó figyelmét. A fogalmazó, akinek ügyészi ténykedése rendszerint abban merült ki, hogy a büntetőtárgyalásokon ki szokta jelenteni: „A tettes a tanúk vallomásai alapján, lehetséges, hogy elkövette, de az is lehetséges, hogy nem követte el a tettet” – és a továbbiakban egyáltalán nem erőltette magát, és nem szokott megszólalni, egyszerűen azt válaszolta: „Ha a járásbíró így látja, így is van, és így gondolom én is.” Ezek után elhatározták, hogy alaposabban kihallgatják Hadulát, Joannisz Frangosz özvegyét, és ha kell, őrizetbe veszik.

Az első kihallgatásra a helyszíni szemlén került sor. A járásbíró és a csendőr ekkor még nem gyanakodott igazán, vagy legalábbis nem közölték egymással gyanújukat, mert ha egyikük megtette volna, a másik meggyőződése megtízszereződik. Frangojanu szenvtelen hangon és kevésbé hihetően előadta a már ismert tényeket: hogy ott mosott az udvarban, és hogy elmúlt már dél, megéhezett, Krinió lánya hazament az ebédért, de egyre csak késett, ő pedig már nagyon éhes volt, szédült a gyerekek zivajjától, akik mindent felforgattak a rendetlenkedésükkel, szaladgáltak az olajkamrában meg a teknők körül, a kút körül, és

nem hallgattak el, amikor rájuk szólt, sőt a neveletlen teremtések még fel is bosszantották, kigúnyolták, úgyhogy a végén elvesztette a türelmét – mindent Krinió is megerősítette –, és már kábult volt, és alig állt a lábán az éhségtől, és akkor elhatározta, hogy hazamegy, hogy együtt ebédeljen a család, és Kriniónak se kelljen cipekednie, pihenjen az is egy kicsit. Ezért kiment az udvarról, és becsukta maga mögött a kaput. Ebéd után vagy egy órával visszamentek Krinióval együtt, és mit sem sejtve folytatták a munkájukat. Akkor már nyugalom volt. Mikor egy kicsit később vizet akartak húzni, Krinió vödre szilárd testbe ütközött a vízben, mire ijedt csodálkozással hívta az anyját. Akkor fedezték fel, hogy a kislány teteme a víz színén úszik, vagy inkább már le is van merülve.

Krinió buzgó őszinteséggel állította mindezt, és a járásbíró is jóindulatúan figyelte. Amikor viszont az anyját hallgatta, a homlokát ráncolta. Frangojanunak egyáltalán nem tetszett, hogy képeket vág a járásbíró, s nagy nyugtalanság vett rajta erőt.

Estefelé Hadula anyó a másik lánya, Trachilena házában egyre csak az ablak mellett állt, és nyugtalanul tekingetett kifelé. Saját házat figyelte, amely oldalról látszott ide, mert a köztük levő házaknál egy kicsit kijebb állt. Gyakran kikémlelt, de nem látott semmit.

Delcharó észrevette a nyugtalanságát, és ő is elkezdett kifelé nézegetni. A nap már nyugodni készült, amikor egyszer csak ijedten hívta az anyját.

– Anyám, anyám!
– Mi van?
– Gyere ide!
– Mi van?
– Két zsandár áll kint az utcán, és nézik a házat...
– Két zsandár áll kint az utcán, és nézik a házat...

Hadula anyó odament, és megpillantotta azt, amitől rettegett. Mint annak idején, amikor fia, Mórosz vagy tizenöt évvel ezelőtt a hajánál fogva végigvonszolta őt a kövezeten, és késsel megsebesítette a hűgát, úgy állt most is két csendőr az utcában, és feszülten figyelték a házat.

Frangojanu meggyőződött róla, hogy közvetlen veszély fenyegeti.

– A hegyekbe kell menekülnöm, lányom
– mondta hirtelen –, ha sikerül!

– Miért, anyám? – kérdezte Delcharó ijedten.

– Mert... keresnek, hogy börtönbe csukjanak.

– Téged keresnek?... Anyám, te lökted a kislányt a kútba?

– Isten a tanúm, hogy nem!... Azt nem
– mondta Frangojanu.

– Hát akkor?

– Hallgass!

– A lelkiismereted üldöz tégedet, anyám –
mondta Delcharó félénken.

– Hallgass! Megbolondultál?! – kiáltott rá az anyja ellenségesen, mert leánya szavaiból célzást hallott ki.

– Mit mondhatnék, én szerencsétlen! – szólt
Delcharó a kezét összekulcsolva.

– Ne beszélj így! Így nem lehet!
Rémisztő arccal ment le a lépcsőn.
– Hova mész, anyám?
– Mondtam már, hogy a hegyekbe!... Adj valami kétszersültet!

Delcharó szaladt az almáriumhoz, és kivett néhány darab kétszersültet.

– Add ide a kosaramat is... meg a kiskést –
harta Frangojanu –, tégy bele egy gyapjútakarót...
a kendőmet... meg a rossz fapapucsot... Add ide
a botomat is... gyorsan, siess!

Delcharó szótlánul, türelmesen hajtotta végre az utasításokat.

– Hova mész, anyám? – ismételte sírva. – Ó,
hogy fáj a szívem!

– Ne sírj!... Valahol elbújok, valamilyen odúban.
Amíg el nem vonul felőlünk az Úr haragja!
Maradatok csendben, viselkedjétek okosan!

Fogta a kosarát, és óvatosan lement a lépcsőn.
Keresztet vetett.

Hirtelen megállt, visszafordult, és így szólt
Delcharóhoz:

– Figyelj!... A ház mögötti ösvényen megyek,
hogy a kutyák ne vegyenek észre, és ne üldözzenek...
Te meg most rögtön átmész, csinálj úgy,
mintha nem látnád a csendőröket... és kiabálj fel
Amerszának, kérdezd meg, hogy itthon van-e az
édesanya.

– Nem, ne ezt mondd; mondd azt: Amersza,
jobban van már anyánk? Fölkelt már?... Még
fekszik? – Hadd higgyék, hogy odafönt vagyok,

és nem érzem jól magamat. Hogy ne gyanakodjanak és ne üldözzenek a kuttyák!... Fuss, siess!

Aztán hozzátette:

– Isten veletek!... A mielőbbi vizontlátásra!...

Kilépett a házból, Delcharó pedig átfutott, hogy teljesítse, amit rábíztak.

Frangojanu sebesen a Kotronia felé vette az útját. Leányához intézett utolsó szavai visszacsengtek a fülében, és keserű gúnnyal gondolta magában: „Vagy titeket látlak viszont itt, vagy a fivéreteket – a börtönben, vagy az apátokat a másvilágon... a három közül ez a legbiztosabb!”

„Segíts, Szűzanyám, még ha bűnös vagyok is” – mondogatta magában, miközben zihálva kapaszkodott fölfelé a köves emelkedőn. És azt sutogta: – Nem akartam vele rosszat.

A városka házai lassan eltűnedeztek; néhány léppel odébb, lefelé, a tengerpart irányába vette útját, amikor hirtelen Kiriakoszt pillantotta meg, a csendőrségi hivatalozgát, rövid bojtos fezzben, gesztenyebarna pödrött bajszával, kezében a rendőrbottal, amelyen körbefut az írás: „A törvény ereje érvényesül.” Egy egyenruhás öreg katona volt a társaságában, jöttek a kaptatón éppen arra, amerre Frangojanu tartott, a tengerpart felé. Ha továbbmegye, utolérik, vagy a hátába kerülnek.

Lehet, hogy Kiriakosz és az öreg katona véletlenül jártak éppen arra. De a bűnös asszony, mihelyt meglátta őket, gyorsabbra fogta a lépteit. Sőt úgy tűnt neki, hogy azok is sietni kezdtek.

Janu asszonyt, amint a tengerpartra leért, a jó szerencséje egy ismerős ház elé vezette. Félelmében pillanatnyi habozás nélkül belépett az udvarra, és mihelyst bent volt, magára retesztelte a kaput.

– Maruszó, fent vagy? – kérdezte halk, elnyújtott hangon, miközben elindult felfelé a lépcsőn.

Egy rózsás arcú, alacsony, gömbölyded asszony jelent meg a tornácon; mosolygott, de a tekintete nyugtalan volt.

– Hadula néni! Hogy kerülsz ide?

– Ne is kérdezd, lányom... Nagy bajban vagyok – kezdte a mondókáját Frangojanu.

Majd zaklatottan tudakolta:

– Anagnosztisz úr itthon van?

– Nincs itt. Ilyen korán nem szokott hazajönni, a kávéházban ül... Jaj! Hadula néni, éppen azon törtem a fejemet, hogyan tudnék elmenni hozzátok, hogy elmeséljem, mi újság...

– Tudsz valamit?

– Most hallottam délután az apámtól meg Aimeritisz sógorunktól, aki átjött, hogy elszívja a csibukját, és beszélgessen egy kicsit. Így szokták máskor is.

– És mit beszéltek?

– A járásbíró meg a zsandár el akarnak fogni téged... Azt mondták, hogy küldik a többieket is... Gyanakszanak rád a miatt a lány miatt, aki a kútba fulladt.

– Jaj nekem, végem van!

– Már akartam menni, hogy megmondjam neked, rejtőzz el, ha tudsz... De hogy kerülsz ide?

Frangojanu elmesélte, hogy az előző napi kihallgatás után rájött, hogy a járásbíró szemmel tartja, megijedt, hogy ártatlanul börtönbe kerül, és amikor leánya, Delcharó házából látta – mert véletlenül éppen ott volt estefelé –, hogy két csendőr nézegeti a házát, elhatározta, hogy a hegyekbe menekül, de amint éppen ideért a tengerpartra, és indult volna a hegyre felvezető titkos ösvényre, Kiriakosz hivatalosolgát pillantotta meg egy öreg katona társaságában, amint éppen mögötte jöttek, isteni végzésből éppen Maruszó házában a közelében, márpedig Maruszó – tette hozzá sietve – már régóta ismeri a dolgait, és látva, hogy a kapu nyitva van, besietett, hogy menedékre találjon.

– Bezártam a kaput belülről, gyermekem, mit tehettem volna félelmemben és nyugtalanságomban. Meg volt az írva, hogy így járjak, be is teljesedett rajtam! Az Isten megáldjon, Maruszó, nézz ki titokban az ablaktábla mögül, hogy odalent van-e még Kiriakosz, vagy elment-e már...

Maruszó odament az ablakhoz és kinézett.

– Amott vannak, messzebb... – mondta – Kiriakosz meg az öreg katona... nagyban tárgyalnak Frangulisz szomszédunkkal, a halással.

– És errefelé nézegetnek?

– Nem, a tengerpartot figyelik.

Az öregasszony félelmében a fejéhez kapott, mintha a haját akarná tépni vagy az arcát akarná felhasogatni.

Maruszó megszánta.

– Ülj le, Hadula néni!... Ne félj... majd elmúlik... Ülj le, főzök neked kávé!

Frangojanu nyugtalanul leült egy alacsony zsámolyra a konyhaajtóban, mert eddig itt beszélgettek, az ajtó előtt állva.

A ház sok helyiségből állt; gazdag bútorzata módos családra vallott.

– Hát az én dolgaimra nem emlékszel, Hadula néni? – kérdezte Maruszó rejtélyesen, és arca még pirosabb lett... – Nem emlékszel, mennyi félelmen és szenvedésen mentem én akkor keresztül? Áldott légy a segítségért! Ne félj, téged is megsegít az Isten!

– Mi másért mondtam én, hogy ismered a dolgaimat! – mondta Frangojanu szerényen.

– Azok az enyémekek voltak – szölt Maruszó igazmondóan.

Elkészült a kávé, az asszonyka kitöltötte.

– Az apám most már jönni fog... Idd meg a kávédat. Mártogass bele kenyeret is – mondta, és levágott egy nagy karéjjal.

Az öregasszony csak majszolt, nem volt étvágya.

– Köszönöm, gyermekem, nem megy le. Keserű a szám a gondtól.

Megint megszólalt:

– Kinéznél az ablakon?... Ott van még Kiria-kosz?

Maruszó engedelmeskedett.

– Ott van, Hadula néni, már régóta tárgyalnak Frangulisszal.

– Most hova menjek?... Ha jön az apád?... Be is sötétedett... itt az éjszaka.

Maruszó gondolkodott egy pillanatig, azután így szólt:

– Te nagy szívességet tettél nekem, Hadula néni, le vagyok kötelezve, hogy felejténém el.

– Hát emlékszel? – mosolyodott el az öregasszony önkéntelenül.

– Hát el lehet azt felejtetni?... Megteszek érted mindent, amit csak tudok.

– Az Isten áldjon meg érte.

– Azt hiszem, a legjobb, ha itt elrejtelek éjszákára, mielőtt hazajön az apám.

– Hol?

– A kispincében az ágyon... tudod...

– Á! Igen! – mondta Frangojanu, mint akinek valami eszébe jutott.

– Az éjszaka, a kakasszó után...

– Mi?

– Virradatkor, amikor gondolod...

– Jól van!

– Felkelsz, elindulsz, és Isten irányítja majd a lépteidet.

– Legyen úgy! – sóhajtott a öregasszony.

– Ha nem lelsz más, titkosabb menedékre, biztosabba, holnap éjszaka megint gyere ide, dobj egy kavicsot az ablakomra vagy a tengerre néző erkélyre, én lejövök, kaput nyitok neked, és megint elrejtelek a kispincében.

– Jól van!... De most nézd meg, elment-e már Kiriakosz!

Maruszó megint kinézett az útra, egy kicsit elidőzött az ablaknál, talán, mert már sötét volt, és nem látott jól, aztán visszatért.

– Nem mentek el, ott vannak mind a hárman.

– Van valami, amit nem tudok – mondta Frangojanu elgondolkozva. – Nem tudom, látott-e engem bejönni Kiriakosz vagy nem... Ha nem, és nem leselkedik rám, jobb, ha most mindjárt elmegyek, és nem okozok nektek kellemetlenséget.

Őszintén beszélt; nyugtalan volt, és a hegyi levegőre vágyott. Ott biztonságot és megnyugvást remélt.

– Ma este nem szabad elmenned – mondta Maruszó bensőségesen, és egyre inkább átmelegítette a visszaemlékezés. – Maradj ma éjszaka, Hadula néni, a kispincében, hadd emlékezzem a régi szenvedéseimre. Biztos velük fogok álmodni.

– Az emlékezet már csak ilyen, gyermekem – mondta az öregasszony őszintén. – Bizony, édes a bűn útja...

– És keserű az érkezés! – tette hozzá Maruszó elmélázva.

Az épület két részből állt. A tulajdonképpeni lakóház mellett volt egy melléképület, amely északi irányba esett. Itt a főzőkonyha alatt volt a „kispince”, amely különböző háztartási eszközök tárolására szolgált. Ide vezette le Maruszó a vendégét, még mielőtt hazajött volna Anagnosztisz úr, a ház ura. Hozott kenyeret, egy darab főtt húst, amely az ebédről maradt, sajtot, vizet, egy pohárka bort, és rendbe tette az ágyat is. Leterített

egy öreg takarót, egy kopott csergét meg lepedőt, adott egy kemény párnát, amely száraz kóróval volt kitömve, majd jó éjszakát és kellemes álmokat kívánt.

Bizony Frangojanu álma nem lehetett kellemes, és örömet sem lelhetett az alvásban. A nyugtalan-ság és a zaklatottság nem hagyta pihenni. De a környezet ideig-óráig elfeledtette vele a keserű jelent és saját rettenetes helyzetét – a múlton kezdett gondolkodni. Az, amit ő kétszer is szerényen a dolgainak nevezett, Maruszó pedig őszinteségében a maga szenvedéseinek mondott, úgy nyolctíz évvel azelőtt történt.

Anagnosztisz Benidisz úr, gyermektelen lévén, örökbe fogadta Maruszót. A gyermeket hitvese szigorú és erkölcsös nevelésben részesítette, de hitvese tizenöt éve meghalt.

Benidisz úr annak idején jelentős személyiség volt a környéken. A szabadságharcot megelőzően elöljáróként működött, majd mint meghatalmazott, részt vett a troizéni, proniai, az argoszi és egyéb országgyűléseken, de volt polgármester is. Az ország függetlenségének kikiáltása és az alkotmány közzététele után különböző helyeken felelősségteljes állásokat töltött be. Maruszót, a zsidó lányt – mások szerint török származású volt – szinte csecsemőkorában fogadta magához és megszerzteltette.

Mikor az öregúr nyugdíjba vonult, férjhez adta Maruszót egyik unokaöccséhez, hozományba pedig megkapták a kisebbik házat (itt húzódtott meg

Frangojanu), meg szántót és némi készpénzt. Ígéretet tett arra is, hogy halála után majd öröklik a nagy házat és mindent, amije csak van.

A házaspárnak gyermeke született, de attól az időtől kezdve a férj szinte sohasem volt otthon. Jó tengerész hírben álló fedélzetmester volt, de pazarló és nemtörődöm természetű. Három év telt el, és nem tért haza. Anagnosztisz úr időközben megözvegyült, és fogadott leánya, férje távollétében, apja mellett élt, és úgy gondozta, ahogy kiskorától kezdve megszokta. A férj időről időre levelet írt, és ígérte, hogy hazalátogat, de csak egyre később. Maruszó kislánya már négyéves volt, és sem az apja nem ismerte őt, sem ő az apját.

Ahogy élénkebb lett a kereskedelem és a közlekedés, ez a távoli zug is kezdett felengedni a szokások merevségéből. Idegenek érkeztek Görögország már civilizáltabb területeiről, állami alkalmazottak, kereskedők, akik mindenben új, szabadabb szemléletet honosítottak meg. Ezek az erényt és a tartózkodást ostobaságnak, a józanságot és az önmegtartóztatást pedig együgyűségnek nevezték. A romlottságot és az érzékiséget ellenben természetes dolognak tartották. A szegény Maruszó, aki másutt született, s kezdetől fogva nem volt kemény és szigorú erkölcsű önmagával szemben, hajlott a könnyelműskedésre.

Ekkoriban a szigetre jött egy nőtlen járásbíró-sági írnok, aki fusztanellát hordott. Úgyszintén ott volt egy bugyogót viselő révkapitánysági titkár – egy már agglégény gazdasági tengerész-

tiszt –, meg egy nyalka, piperkóc csendőr őrmester hatalmasra pederített bajusszal, és egy vámtiszt, akinek a jövedelme háromszorosa volt a fizetésének, valamint néhány ügynök, idegen kereskedelmi cégek alkalmazásában. Állandó társaságukhoz tartoztak a ficsúr kereskedők, akik mesterkélt városias nyelven beszéltek. Előbb-utóbb kapcsolatba kerültek velük a helybeli, egyébként józan életű hölgyek – hála az elkerülhetetlen és véget nem érő bevásárlásoknak, amelyekből a női nem soha meg nem tud szabadulni.

Maruszó nem menekülhetett a kelepceből, amelyet ennyi oldalról állítottak neki ezek az uraságok; védtelen volt a támadókkal szemben, és csakhamar – férje távollétében – teherbe esett. Csak akkor jött rá, amikor a második hónapban járt. Természetesen már az egész környék tudta a dolgot, még mielőtt ő maga észbe kapott volna. Sőt talán már akkor ezen járt az eszük, amikor még nem is történt semmi. Csak Anagnosztisz úr élt tudatlanságban. – Már a verebek is csiripelik – mondta Kokitsza, a pajzán szomszédasszony –, és ő még mindig nem sejt semmit.

Voltak rossz nyelvek, amelyek szerint – a valószínűség legkevésbé sem megfelelően – Anagnosztisz úr, miként Dávid király, a friss vér melegétől várta megújhodását. Kokitsza és néhány más szomszédasszony viszont, akik sokat pusmogtak, és nevetgélve az egész dolgot meghányták-vetették egymás között, bizonygatták, hogy a gyerekek sokaktól van jussa; hogy a feje attól a nagy fezes-

bojtos fusztanellába bújtatott járnoktól való, a dereka természetesen az életerős őrmestertől, az egyik lábát az a bugyogós vén bűnöző a sírból húzta ki, és úgy adta oda a gyerekeknek, az egyik keze – amelyik enyves lesz – a vámorrtól, a másik – a tiszta – attól a mesterkélt rőfőstől van.

Először Kokitszát hívta át Maruszó nagy csendben, hogy beavassa a titkába. (Megjegyzendő, hogy bár viszonylag naiv teremtés volt, rájött, hogy Kokitsza már régóta gyanakszik, ezért arra kényszerült, hogy olcsó bizalmat tessen, amelyet ő maga sem vett komolyan, és hogy hízelegjen neki, azt remélve, hogy ajándékokkal majd megnyeri magának a hallgatását.) Kijelentette, hogy beavatja titkába, mintha nővére volna, hogy Isten és az ő kezében van a sorsa, a nyakába borult és kérte, könyörüljön rajta, ha tud valami vajákos szert, és tüntesse el bűnbeesésének gyümölcsét, aztán pedig Isten irgalmazzon vétkes lelküknek. Hisz mit is kezdetne ebben az életben a bűnével? Nem maradna más hátra, mint hogy a tengerbe vesse magát, úgyis közel van a házhoz!

Kokitsza vigasztaló szavakkal megnyugtatta, azután próbát tett különböző gyógyírokkal és kenőcsökkel, de fáradozásának nem volt eredménye.

Másodjára Sztamatót, a szegény özvegyasszonyt és nővérét, Kondilót hívta el; mindketten albán származásúak voltak, és a Szaróni-öböl valamelyik szigetéről települtek át. Ezek bedörzsölést próbáltak ki a szerencsétlen asszonyon. Mindhármojuk munkáját azzal fizette meg, amit sikerült

ellopnia Anagnosztisz úr félretett pénzéből. Az asszonyok igyekeztek minél hosszabbra nyújtani a kezelést, de eredmény nélkül.

Estelente mindnyájan Thomai asszonynál, néhány házzal feljebb gyűltek össze szomszédolásra. Ide járogatott el Kirano és Hiono is, akik mindketten Maqedóniából menekültek ezernyolcszázhuszonegyben, és folyt a tereferé. Kokitszáék minden este helyzetjelentést adtak Thomai asszonynak meg a másik kettőnek, és a nevetéstől csak úgy göcögtek mind, ahányan csak voltak.

Leginkább Sztamató bizonytalan görög nyelvtudása mulattatta őket; egyre-másra felnevettek azon, ahogy a terhes nőt jellemezte: „Kurta az, rövid a lába... nem fér belé a gyerek!...” Sztamató megállapításaihoz Kirano is hozzáfűzte a magáét:

– Rossz kancák ezek, én mondom, akárki befogja őket... Az én falumban biz nem fordult elő ilyesmi, de nem ám! Ki is vitték vóna a szamárvásárra, hogy mindenki lássa!...

Mint mindenkinél bölcsebb asszony, utolsóinak Frangojanu kapott meghívást. Maruszó kezdte már elveszíteni ezekben a kontár javasasszonyokba vetett hitét, és Janu volt az utolsó reménye. Hadula anyónak sikerült a sok beadott szerrel, hideg és meleg varázsitalokkal és a többieknél sokkal ügyesebben végrehajtott dörzsölésekkel néhány napon belül elérnie a vetélést. Anagnosztisz úr nem tudott meg semmit.

Ez volt az a régi szolgálat, amelyre céloztak; ezért volt Maruszó hálás. Ilyenek voltak régi dolgai, ilyenek voltak Maruszó szenvedései.

Frangojanu üldögélt a sötétben, és egyre csak gondolkodott; sötét volt, mert vendéglátója nem adott lámpát, csak egy szál gyertyát vitt le meg gyufát. Nem volt képes elaludni, egyre ez a régi történet járt az agyában. Lelkiismeret-vizsgálatot tartott, de csak egyféle eredményre jutott: akkor is, most is jót akart. Forgolódott a takarója alatt, összehúzta magát, próbált másra gondolni, elálmosodni, hadd jöjjön a feledést nyújtó álom. Hirtelen – annyi év után – eszébe jutott az a rövid ima, amelyet gyóntatója rótt ki rá, megparancsolván, hogy amikor csak eszébe jut, mondja el magában: „Uram, Jézus, Isten gyermeke, könyörülj rajtam.”

Ismételgette az imádságot és ez hatott. Elbódult, és néhány percre el is aludt. Csakhogy rögtön, álomban, vagy talán ébren volt (nem tudta eldönteni), valahol mélyen a lelkében csecsemősrítást, fájdalmas nyöszörgést hallott; olyan hang volt ez, mint saját kisunokájáé, aki néhány hónappal azelőtt... az ő kezétől lelte halálát!

Reszketve riadt fel. Szorongást érzett, de ugyanakkor kevésbé volt fáradt. A rövid alvás enyhített valamelyest a gondjain és a zaklatottságán. Tapogatózva gyertyát gyújtott, vette a botját és a kosarát, beletette a papucsot, és harisnyában útnak indult.

A pincekulcs nála volt; Maruszó adta oda azzal a kéréssel, hogy ha elmegy, az útra nyíló kis ajtót használja, kívülről zárja be, és a kulcsot vigye magával, hátha vissza akar majd jönni máskor is. Ő maga, ha kell, a házból megy majd le a pincébe, ugyanott, ahol a vendégét levezette.

Frangojanunak zúgott a feje, nyomasztotta a nedves és szűk pince. Nagyon vágyott már a hegyi levegőre, még mielőtt az üldöző csendőrök, talán erőszakkal, a börtön dohos, fénytelen cellájába zárják.

Megindult, és lelkében tovább sírt a nyöszörgő csecsemőhang, az igazságtalanul elpusztult kislány hangja. Mielőtt kilépett volna, megállt az ajtónyílásban, és mindkét irányban óvatosan körülnézett. Nem látott egyetlen lelket, egyetlen árnyat sem; nekiiramodott.

Lelke mélyén, ebben a sötét, visszhangzó barlangban, nem először szólalt meg a panaszos csecsemősírás. Futott a veszély és a balszerencse elől, és önmagában hordozta végzetét. Futott a föld alatti börtön elől, de magában hordozta a kárhozatot.

Éjfél után kettőre járt, csillagfényes, holdvilág nélküli éjszaka volt, május eleje, két héttel húsvét után. Balzsamos szellő járta be a tájat. Néhány éber kismadár hajnali dalt énekelt az ágakon. Frangojanu a kertek mögött kanyargó ismerős ösvényre tért rá, amely a sziklák alatt vezetett el.

A csillagok világánál csak nehezen látta az utat, amelyet még a kihajló kökénybokrok és bozótok is eltakartak. Az öregasszony fürgén lépkedett a zöld gyepen, a kamillanövények között, letaposta a még zsenge túskebokrok ágait, ment felfelé fiatalos léptekkel, mint hegyi pásztorlány, egyre fel a meredek ösvényen.

Elhaladt a kertek alján, a jobbjáról eső kerítések mellett, míg baljáról a Kotronia, a sziklás dombvonulat húzódott három festői csúcsával, melyekre kis fehér házacsákák, szélmalomok és épületkék kapaszkodtak fel körbe-körbe. Most olyan helyre érkezett, ahol szőlőskertek és gyümölcsösök kezdődtek a lankákon, meg olajfaligetek és szántóföldek az éjszakai szellőben bólogató kalászokkal, túlhan pedig az út egyre meredekebbé vált. Franjojanu futott, futott, már nehezebben lélegzett, verdeste arcát észak illetudó gyermeke, a tengerparttól érkező friss hajnali szellő.

Sietett, hogy napfelkelte előtt jusson fel a biztonságot jelentő ismert helyekre. Sok zsványfészek volt a sziget északi oldalán, ember nem járta helyek, barlangok, sziklák, ahol vadvirág nőtt meg kápricserje, tengeri kömény és ballagófü, és ahol a juhnyájak és a sok kecske egyre szélesebbre taposta a néhány felfelé vezető ösvényt. Ott fent volt az ő menedéke, ott, ahová gyermekkori emlékek kötik. Az északi parton, a kék, de vad és sziklás tenger mellett, az óriási tengermosta szirten épült öreg várban, ott született Hadula, és ott velkedett tízéves koráig.

Mikor eljött a béke ideje, és megépiült az új városka a déli kikötőben, anyja, a kleftiszek üldözte és albánok megkergette boszorkány, sokszor felhozta őt ide, és megmutatta neki a rablótanyákat, a járhatatlan sziklákat, barlangokat, és minden helyről elmesélt egy történetet, igazat is megkitaláltat is, vegyest. Mikor nagy sietve férjhez adták és elparentálták – így mondogatta az anyja –, még a hozományát is itt kapta; a házat az elhagyatott várban és a dinnyeföldet a járhatatlan meredélyen. Aztán, amikor már a maga asszonya lett, kitanulta a női nem minden fortélyát, és erdőn-völgyön gyűjtötte a növényeket – a lóherét és a keserűfüvet, és más –, keresőútjain ide is gyakran eljutott.

Ide igyekezett most is Isten segítségével, de mennyire más körülmények között! És mi lesz azután? Csak Ő a megmondhatója.

Mielőtt rátért volna a meredek útra, éppen egy gyümölcsösből jött kifelé – a kerítés részben sűrű élő sövény, részben kőfal volt –, véletlenül megbotlott egy alacsony bokorban, és halkán felsikoltott.

Rögtön kutyaugatás hallatszott odabentről. Felkelt és sietve folytatta az útját.

„Ki lehet az?” – kérdezte magában.

Váratlanul rekedt és álmos hang harsant:

– Odébb, hé! Tágulj a kerítéstől!

Tamburasz, a csósz hangját ismerte fel. Most jött rá, mi történt. A birtok a helyi polgármesteré volt. A rajta álló fák között volt néhány cseresznyefa is; a már majdnem érett termésük sötétén villogott ki a sötétzöld levelek közül a csillagfenyves

éjszakában. Tamburasznak, tekintve, hogy nem érkezett még el a gyümölcszedés ideje, nem akadt dolga, és a csószkunyhóban aludt kutya mellett; csak arra vigyázott, hogy az előljáró emberei ne lopjanak a cseresznyéből.

Elmenőben még hallotta egy ideig a kutyaugatást, és fülelt, mert úgy tűnt neki, hogy követik, de tévedett. Saját lépteinek hangja vezethette félre. A csósz félálomban talán ösztönösen kiáltott fel, majd rögtön ismét elaludt.

Hadulát eltakarták a fák a domboldalban. Megállt egy pillanatra, és hallgatózott. Csak madárhangot, egy éjszakai bogár percegését és a szellő susogását hallotta. Eszébe jutott a cseresznye, a homályosan csillogó szemek azon az ágon, amelyik kihajlott az útra majdnem ugyanott, ahol megbotlott:

– Miért is nem szakítottam le legalább egyet, amikor olyan keserű a szám. És nem ittam egy korty vizet se az indulás előtt. Gyerünk mielőbb a forráshoz!

Csak most jutott eszébe, hogy a pincéből kijövet nem ivott vizet; mielőtt elhagyta volna a helyet, ahol azt a néhány aggodalmas órát eltöltötte. Hadula keserűen ismerte fel, hogy a világon minden, még a legjelentéktelenebb dolog is fordítva és másként történik vele. Ha gondolt volna rá, hogy lopjon egypár szem cseresznyét, akkor vigyázva lépked, csendben közeledik, és talán nem ébred fel a csósz sem, és a kutya sem ugatja meg. De íme, nehogy ügyeljen arra, hogy hol is jár, nehogy

arra gondoljon, amire kellene, és nehogy még figyeljen is arra, amit csinál, félrelépett, zajt ütött, és ezzel felébresztette a férfit és a kutyáját. Így sikerül neki minden.

A meredek úton most már alaposan megszomjazott. Levelet szakított egy olajfáról, és a szájába vette.

Szótlatlan bandukolt egy órán keresztül; már pitymallott. A dombtetőre érve a túlsó oldalon leereszkedett a vízmosságba, a szakadékok barázdálta hegy tövéhez, amelyet Kémlelődombnak hívtak. Ki tudja, régebben hány és hány kleftisz kémlelt innen a környéket. Odaért a kaptató alján csörgező vékony forráshoz. Már világosodott. Ivott, felfrissült, majd rögtön tovább is ment. Sokan jártak ide, pásztorok, vándorok és mások; nem akarta, hogy bárki is észrevegye. Továbbindult, mélyen be a Lechuni vízmosságba, amely a tenger felé vezetett.

Néhány perccel napfelkelte előtt ért oda. Néhány öreg vízimalom volt a környéken, ezek közül csak egyet használtak, azt is ritkán. Lakatlan vidék volt, emberi nyom nélkül. De Janu túlzott óvatosságból még a malmokhoz sem akart közel menni. Továbbindult, sűrű erdő hátába került, és kristálytisza vízű, csak kevesek által ismert tengersizemre bukkant. Félreeső és titkos hely volt az. A falombok, a törzsek és a borostyán boltozatos barlanggá hajolt össze; driádok és najádok, erdei-vagy vízitündérek menedéke lehetett itt egykor.

Csak olyasvalaki vetődhetett a mélyedésben

meghúzódozó tóhoz, akit úgy üldözött a végzete, mint Frangojanut, s akinek a lába is úgy bírta a hegymászást – harisnyában, tüske és tövis vérezte sarokkal –, mint az övé. Itt ült le, hogy megpihessen. Az este semmit sem evett, csak a kávé itta meg, amivel Maruszó kínálta a konyhában; most kivette kosarából, amit kapott: a kenyeret, a sajtot és a kevéske húst. Csak a kétszersültet tette félre, amit hazulról hozott Delcharótól. Evett, majd ivott a friss vízből, és erőre kapott.

Ebben a percben jött fel a nap. A korongja lassan emelkedett szemközt a távolban, ki a mély tengerből, amelyből Frangojanu csak egy vékony csíkot látott a rejtekhelyéről. A mögötte magasodó sziklás hegy visszhangzott a ragadozó madarak elnyújtott káromlásától, amire derűs hangon ráfeleltek a kismadarak a völgyekből, a sűrűből és a bokrokból. A lángoló tengerről meleg sugarak törték át az elgyötört öregasszony búvóhelyét fedő sűrű, borostyánnal befonódott lombokat, amelyekeken úgy csillogott a reggeli harmat, mintha gyöngyökkel dúsan díszített smaragdzöld ruha volna, és elijesztette a nedves borzongást és a sápasztó félelem hidegét, hozva múltó reménykedést és melegséget.

Janu kivette kosarából az összehajtogatott takarót, kiterítette, maga köré csavarta, majd fejét a platánfa gyökeréhez lehajtva elaludt.

Ifjúkorát álmodta vissza: apja és anyja adta férjhez, úgy, mint a valóságban, elbúcsúztatták, kapott hozományt is: az atyai kertet, ahol kicsiny korában öntözgette és kapálta a disznóbabot meg a

zöltséget. Jutalmul szorgalmáért négy fej káposztát kapott apjától. Hadula örömmel nyúlt utánuk, de amikor odapillantott, ó, borzalom! – négy koponyát látott, kis emberi halálfejeket...

Rémülten rezzent föl. „Uram, Jézus, irgalmazz!...” – kiáltotta. Ismét elaludt. Most azt álmodta, hogy anyja rajtakapta a pincében, amikor a pénz után kutatott a hordók és edények között meg a tűzifa alatt. Amint megpillantotta leányát, szokásos kesernyés mosolyával ránézett, és hogy a fáradságtól megkímélje, ő maga vette elő a tűszőt, és abból a nagy vagyomból nekiajándékozott három német pénzt, három regina-dukátot, amelyeken a Szűzanya képe látszott és alatta írás: „Patrona Bavariae”. Frangojanu szégyenkező örömmel vette át a három pénzdarabot anyja kezéből, de amikor újra rájuk pillantott, három sápadt kis arc, három kislány megtört szemfényű képmása nézett rá vissza...

Rémülten, magánkívül ébredt, szerencsétlennek érezte magát. Délidő volt. A nap magasan fenn, a hűs árnyat adó platán felett járt. A melengető napsütés és a kellemes májusi időjárás ellenére az álom kiváltotta rettenet sokáig nyugtalanította még. Főleg azt nem értette, hogyan álmodhatta mindezt fényes nappal. Akárhányszor aludt is el napközben, emlékezte szerint egyszer sem látott álmot.

Megnedvesített két kétszersültet, azután letette őket a víz szélén egy kőlapra, és elfeledkezett róluk. Hosszú idő telt el, a két nedves szelet már egé-

szen szétolvadt, ekkor tenyerébe vette a morzsákat, és lenyelte őket.

Az idő már délutánra járt, a nap eltűnt a sziklás csúcs mögött, árnyék borult a völgyre, és Frangojanu elszoruló szívvel nézett ki rejtekhelyéről. Végigtekintett az olajfákkal benőtt völgyön, nem látott egy lelket sem. Arra gondolt, hogy veszi kosarát és botját, otthagyja a padmalyt, nekiindul az erdőnek, a hosszú vízmosásnak, hogy újra elkezdje régi mesterségét, a növénygyűjtést – de mire is használhatta ezentúl a növényeket, ha egyszer nem volt már más menedéke ezen a világon, csak a börtön, és csakis az!

Mégis táplált némi reményt, hogy talán betérhet valamelyik pásztorszállásra, vagy befogadja valamelyik juhász, és akkor a vendéglátást füvekkel hálálhatná meg. Legfőképpen mégis azért tette volna, hogy elmúljon az a rossz érzés, amely a lelket gyötörte.

Most távoli kolompszót hallott, és megpillantott egy nyáját, amint jött lefelé a hegyről. Első gondolata az volt, hogy ha nem tudja gyorsan otthagyni rejtekét, a vízmosást, biztosan felfedezik. A sok bárány és gida szétszóródik, egy részük odamegy a nagyobbik vízmosáshoz odafönt, más részük viszont biztos, hogy lejön a kisebbikhez, oda, ahol Hadula tavacsckája van. Az állatok ijedükben és rémületükben visszazaladnak, és a pástor, bárki legyen is, felfedezi őt, csodálkozna, talán gyanút is fogna.

Legjobb, ha elébe megy a férfinak, és az elkerül-

hetetlen tettetéshez, a hazug szóhoz folyamodik. Különbösen nagyon is valószínű, hogy ez a mezőlakó napok óta nem kapott hírt a városból, és mit sem tud róla, hogy Frangojanut üldözik.

13

Janu asszony előjött rejtékhelyéről. Hajlógatott, szedegette a növényeket a vízmosás mentén, egyre közelebb került a juhokhoz és a kecskékhez, míg nem felbukkant a pásztor is. Rögtön megismerte, Janisz Liringosznak hívták.

Már messziről kiabált az öregasszonynak, amint észrevette:

– Garufalia anyó, hogy kerülsz te ide? – (Liringosz felismerte az asszony arcát, de nem emlékezett a nevére). – Jó, hogy látlak!... Az Isten küldött ide tégedet!

„Mi történhetett? – töprengett Frangojanu. – Valamit mondani akar. Persze azt nem tudhatja, hogy *velem* mi történt.”

– Hallottad, Garufalia anyó? – szólalt meg Liringosz ismét.

– Nem hallottam én, fiam, semmit! – válaszolta képmutatóan, és esze ágában sem volt megmondani a férfinak a valódi keresztnévét. Majd hozzátette:

– Tegnap este eljöttem a faluból, hogy füveket szedjek a vízmosásokban.

– Gyerekünk született, Garufalia anyó! – mondta

a férfi kertelés nélkül. – Ma délután, otthon a kunyhóban.

– Gyereketek?

– Megvolt a pólyabátétel is! Ez a harmadik lány öt év alatt... csupa lány, a keservit!

– Jó egészséget neki! Szerencsés egyházkelőt az asszonyodnak!

– De beteg a gyerek, egyre csak rí, és nem akar szopni. Meg az anyja sincs egészen rendben, a nyomorult... Siralom itt minden, a keservit!

– Ne mondd!

– Garufalia anyó, nem jönél be hozzánk a kunyhóba? Csinálj vele valamit!... Az anyósomnak semmi haszna...

– Már esteledik... – alakoskodott Frangojanu. Magában pedig ezt mondta: „Jaj, istenem, úgy látszik, ez az én végzetem!”

– Nem baj... ha akarsz, ott alhatsz.

Frangojanu elhallgatott, mintha habozna, de magában már kész volt rá, hogy igent mondjon.

Ebben a pillanatban, a lenyugvó nap sugaraiban, amelyek bearanyozták a dombtetőt, és az olajfák lombja szinte lángolt, az olajligetek közötti ösvényen két rohanó emberalak bukkant elő.

Frangojanu vette őket észre elsőnek, és megdermedt. A napfényben, amely beragyogta a lombokat, csillogtak az egyenruhák egyébként évek óta kifényesíttelen gombjai is. A csendőrök voltak.

Frangojanu rögtön hátat fordított a pásztornak, és futott a sziklás hegy lábához, szemben a lenyugvó nappal.

A pásztor csodálkozva kiáltotta:
– Hova szaladsz, Garufalia anyó?
– Hallgass, fiam! – pisszegett az asszony ijed-
ten –, ha Istent ismered! Jönnek a zsandárok!...
Mondd azt nekik, hogy nem láttál!
– Mi? Zsandárok?
– Ne árulj el, fiam, végem van! Maradj csend-
ben! Ha sikerül megmenekülnöm, éjszaka majd el-
megyek a kunyhótokba...

Lehúzta a papucsát, amelyet az imént felvett a
rejtekhelyén, beledobta a kosarába, és mezítláb,
nesztelen léptekkel megindult felfele a meredek
sziklákon – karján a kosarával, kezében botjával.
Olyan helyre ment, ahova csak Liringosz néhány
gidája tudott felkapaszkodni. Másodpercek alatt
magasabbra ért; a legelső, kiugró szikla eltakarta,
azután már észrevehetetlen volt.

A csendőrök nemsokára odaértek Liringoszhoz,
de hogy odajussanak, ahol legeltetett, le kellett
hajolniuk, és a sűrű ágak között át kellett lábali-
niuk – ezt a pillanatot használta ki Frangojanu.
„Eee-eee, bari-bari” – terelgette közben Liringosz
a kecskéit és a juhnyáját. Próbálta összeszedni
őket, hogy fölkapassanak a hegygerince a juh-
akolhoz.

A két férfi köszöntötte Liringoszt, majd meg-
kérdezték tőle, látta-e „azt a fehérnépet, hogy is
hívják; azt a Frangojanut”.

Liringosz nemmel válaszolt.

Az egyik csendőr megfenyegette a pásztort.

– Hazudsz! Én láttam...

Ez váltig erősködött, hogy látta az asszony ár-
nyékát, látta, hogy, mint a macska, mászik fölfelé
a magasba. A másik viszont csendben maradt;
nem látott semmit.

Az előbbi megpróbált amúgy bocskorosan fel-
kapaszkodni a sziklákon, de két-három lépés után
visszacúszott, és megütötte a térdét.

Kurupisz hegye volt az, ahova Frangojanu fel-
kúszott. A sziget északi részén feküdt, sziklás, jár-
hatatlan meredély; a lábát nyaldosta és csapkodta a
tenger hulláma. A távolban Maqedóniát, a Khalki-
diké-félszigetet és a hatalmas Athosz-hegyet lehet-
tett látni. |k

Azt a helyet, ahova az üldözött asszony érkezett,
Kagylónak nevezték. Emberi láb ritkán járt ezen
a vidéken. Csak ha egy-egy gida elkeveredett a
sziklák között, tette ki magát a veszélynek vala-
melyik juhász, hogy felkapaszkodjon ebbe az em-
ber nem járta sásfészekbe. Frangojanu felfedezett
egy kis barlangot, amely a tenger felé nyílt –
kagyló formája volt, és kényelmesen simult bele a
mélyedésbe. Majdnem bizonyos lehetett benne,
hogy üldözői itt nem érik utol. De ha valamelyi-
kük mégis legény lett volna a talpán, és felmászott
volna, Frangojanunak megvolt a terve a vissza-
vonulásra. Ismert még egy ösvényt, amely a két
hegycsúcs között húzódtott, és két részre osztotta a
sziklákat. Ez az ösvény egyenesen a juhász-kun-
yhókhoz és a karámhoz vezetett, az ittenieken kívül
más nem is tudott róla.

Frangojanu beült a mélyedésbe, lába alatt zúgott

és mormolt a tenger, feje felett vijjogtak a sasok és a sólymok. Leszállt az éjszaka, ragyogott a végtelen csillagos égbolt, az illatos levegő enyhét hozhatott volna az asszony szenvedéseire. A kagyló formájú barlang mintegy háromszoros embermagasságra emelkedett a hullámok fölé, de alatta a sziklafal olyan meredeken húzódott, hogy senki emberfia nem lett volna képes megmászni. Csak arra volt jó, hogy a tengerbe vesse magát, aki meg akart válni az életétől.

Az öregasszony elővette kosarából a maradék kétszersültet, olajbogyót, sajtot, és megvacsoráztott. A csobolyója szerencsére tele volt, mert még délután megtöltötte vízzel a tavacskánál.

Behunyta a szemét és siratóénekeszerű altatódalt kezdett dúdolni magának, de nem tudott elaludni. Megint hatalmukba kerítették félelmei és képzelődései. Mélyen-mélyen, a bensőjében újra felcsendült a csecsemősírás. Panaszos és vágyakozó dalával hiába próbálta elnyomni magában a hangot.

*Édesanyám, szeretnék menni, menni, elmenni,
elvándorolni,
hogy sorsom kapujával távolról nézzek szembe,
hogy belépjek a végzet sötét birodalmába,
hogy ott megleljem a végzetemet és megkérdézzem...*

Hirtelen arra gondolt, hátha még éjszaka is üldözik a zsandárok. Ha felmennek a pásztorokhoz, és a karámban éjszakáznak?... Nincs-e a juhászoknak zsíros sajtja, juhtúrója, nincs-e tej, nincs-e

tyúk, amelyet le lehet vágni és hirtelenében nyáron megsütni? Ha valamelyik pásztor elköveti azt a hibát, hogy elárulja a titkos ösvényt, akkor bizony elvágják visszavonulásának az útját. Ott lemenni, ahol feljött, sokkal, de sokkal nehezebb, talán csak ha szárnyat növeszt, és elrepül...

Nagyon szerette volna megtudni, mit mondott a két zsendár Liringosznak, és mit válaszolt neki a pásztor. Liringosz kunyhóját jól ismerte, ott volt fent a hegygerincen, a csúcs mögött, vagy húsz perc járásra. A pásztor mostanra persze már megtudta, miért üldözik őt, és milyen bűn elkövetésével vádolják. Hogy állítson most be, hogyan nézzen a szemükbe? De az is lehet, hogy a férfi nem otthon alszik, hanem a nyájával a karámban. Akkor viszont egyedül találja a feleségét meg az anyósát, és megijesztheti őket... Mit tegyen? Mit hártározzon?

Elbódult, és álmokképeket látott, de igazából nem aludt el. Másutt járt éber álmában, Szent Jánosnak, a titkok őrzőjének temploma közelében; annál a szentnél termett hirtelen, aki a titkos bánatot gyógyította, és a titkos bűnök meggyónását hallgatta meg. Ott termett Perivolasz kertjében, az előtt a ház előtt, amelyben a beteg asszony feküdt. Látta a kerítést, a kertajtót, a kerekes kutat, a vízgyűjtő medencét. Jól hallotta, amint a kútból tompa, különös zaj hallatszik. A medence vize zavarossá vált, zúgott, viharzott és majdhogynem emberi hangokat hallatott. Janu megértette, amit a víz bugyborékkolt: „Gyl-kos asz-szony...”

Borzadva rettent föl, és lázalmában különös kérdés tolult az agyába. „Talán a megfojtottak vére zúg, a kiontott vér?”

Felocsúdott, megpróbálta elmondani az ima megnyugtató szavait. „Uram, Jézus...” Ekkor eszébe jutott egy régi-régi himnusz elfelejtett szövege, amelyet gyermekkorában sokszor hallott egy öreg paptól: „Uram, édes Jézus... jószágos Jézus...!”

Megint elaludt, most mélyebb, hosszabb álomba merült. Álomában mintegy újraélte egész életét. Furcsa módon az előző napok álmai folytatódtak. Nem azt látta immár, hogy férjhez megy, és hozományt kap, hanem, hogy szült, méghozzá három lányt, Delcharót, Amerszát és Kriniót, egyidőben, mintha hármas ikrek volnának, egyformán picik, egyidősek. Ott álltak előtte kézen fogva, cirógatásra, becézésre, ajándéokra vágytak. Hirtelen megváltozott az arcuk. Már nem a leányai álltak ott, hanem az a három kislány nézett rá, aki vízbe fulladt, és csüngtek a nyakán, akár a gyöngyfüzér.

– Én vagyok Matula – mondta az egyik. – Én meg a kisz Miszuda – selypítette a másik. – Én Xenula vagyok – mondogatta a harmadik. – Csókolj meg minket, végy minket magadhoz! – Mi vagyunk a leánykáid! – Te szültél minket, te hoztál a világra minket... – Azon... a másik világon – tette hozzá Xenula vérfagyasztó gúnnyal. – Táncolj velünk! – Tentézni akarunk! – Énekelj nekünk! – Törődj velünk!

Mindez olyan természetesnek tűnt. Ez a három kislány az ő gyermeke! Ez a lélekkel bíró emberfüzér... Ez a lucskos-habos, víztől elnehezült, megölt emberfüzér... Hogy lesz ereje Hádula anyónak örökké hordozni ezt a szörnyű emléket, amely ránehezül?

Borzadva, eszelősen ébredt fel. Fogta a botját, a kosarát – elhatározta, hogy elmegy. Sok a kísértet ebben a sziklamélyedésben, itt a magányos parton a zúgó tenger mellett! Szellemek tanyája ez a hely. Gyerünk innét minél előbb!

Valóságosabb dolgok jutottak az eszébe. Ha a két csendőr esetleg felfedezte a titkos ösvényt, jobb, ha megelőzi a veszélyt, és elmenekül, ha pedig útközben találkozik velük, talán lel majd kiutat a sziklák mögött; a legrosszabb, ha itt ezen a szűk helyen elvágják az útját.

A derült éjszakában sietve elindult az emelkedőn a sziklák között, és fél óra alatt kifulladásra megérkezett Liringosz házikójához. Megállt, hogy kifújja magát, aztán bezörgetett.

Csak egy dologban volt teljesen biztos, abban, hogy a zsandárok, bárhol másutt lehetnek, de nem itt ebben a házban a gyermekágyas asszonnal és az anyóssal. Ha az éjszakát a hegyen töltik, valamelyik pásztorhoz térhetnek be.

Az öregasszony, Liringosz anyósa, aki ugyanúgy nem aludt, mint Frangojanu, amikor leánya mellett virrasztott, felkelt, és odament az ajtóhoz:

– Ki az? – kérdezte.

– Janisz küldött, hogy segítsék a betegnek – válaszolta kintről, és a nevét nem mondta meg.

– Ilyenkor?

– Nem tudtam előbb jönni!

– Hol találkoztál vele?

– Lent a vízmosságban.

Az öregasszony félrehúzta a reteszt, és ajtót nyitott.

„Ezek nem tudnak semmit – mondta magában Frangojanu. – Ezek még hallgatnak a szavamra.”

Ahogy belépett, rögtön otthonosan kezdett viselkedni. A szobában csak a szárnyas ikon előtt égő mécses világított; középen Krisztust ábrázoló öreg szentkép, kétoldalt különböző szentek képmása függött. Frangojanu egyenesen a tűzhelyhez ment – itt feküdt a gyermekágyas anya is a padlóra terített takarón –, és megpiszkálta a tüzet, mert látta, hogy alig ég. A sarokból tűzifát és száraz gallyakat hozott, majd felélesztette a paraszat. Leakasztott egy forralóedényt, megtöltötte vízzel, két-három szál fűvet keresett elő a kosarából, és feltette őket forni.

Fejével az alvó felé intett, és halkán így szólt az öregasszonyhoz:

– Ne ébreszd fel... Majd ha magától felébred, igya ezt meg.

Az asszony bólintott. Frangojanu tovább élesztette a lángokat. Az öregasszony tanácstalan volt. Meg akarta kérdezni az idegent, hogyan került oda, de nem merte. Leányának nehéz szülede volt, félt, hogy hirtelen felébred és megijed.

Az alig kétnapos, ráncos kis teremtés – leány volt: ez is bűnre és szenvedésre született – bölcsőjében aludt, és nehéz lélegzése hallatszott a nagy csendben. Időről időre nehezebben vett lélegzetet, és úgy látszott, rögtön felébred és felsír; nagyanyja monoton hangon altatta: „csicsijja... csicsijja...” – elhagyva a mondóka folytatását.

Telt az idő; már kétszer szólt a kakas, a Fias-tyúk is lefelé haladt már az égbolton. A szemközti hegycsúcsról, a pásztorok tanyája felől elmosódott, távoli hangok hallatszottak, amelyekre Liringosz viskója mellől a kakasok válaszoltak.

Az alvó felébredt. Az öregasszony odaadta neki az orvosságot, amelyet Frangojanu készített.

– Bátorság, leányom – mondta ez ellágyult hangon.

– Hogy kerülsz te ide? – kérdezte az anya.

Bizonytalanul nézett rá, nem ismerte meg.

– Az Isten küldött engemet – mondta Frangojanu meggyőződéssel.

– Jó, hogy itt vagy – szólt ekkor az öregasszony.

Valóban, ha eleinte idegenkedett is, rájött, hogy Janu jelenléte vigasz a magányukban.

Pirkadatkor felébredt a csecsemő és sírni kezdett. Frangojanu megint kézbe vette a dolgokat. Azt tanácsolta az anyának, hogy vegye a mellére a csecsemőt, és nézzék meg, hogy szopik-e. Oda-
kint megzörgették az ajtót és beszóltak:

– Anyám!... Alusztok még?

Liringosz volt, az anyósát hívta.

Az öregasszony megismerte a hangját, fölkelte az ajtóhoz szaladt.

– Gyere, segíts egy kicsit! Nincs itt a bojtár, egyedül vagyok.

Eszébe sem jutott, hogy a felesége és a gyermeke állapota felől érdeklődjön. Csak a sürgető reggeli teendőkkel törődött, hogy megfejeje és kieresse az állatokat az akolból, meg effélékkel.

– Nem győzi az ember egyedül, a keservit!... Négy kézre lenne szükség! – tette hozzá mintegy mentegetőzve.

Az öregasszony kiszaladt, Frangojanu egyedül maradt az anyával és a csecsemővel.

A fiatalasszony megint elszenderedett, nem fogta fel teljesen, hova ment az anyja. Majd megébredett és félálomban megkérdezte:

– Anyám, hova megy, mit mondjak?

Frangojanu arra gondolt, a legjobb, ha nyugodni hagyja; tudta, hogy az öntudatlan lázas betegeknek adott válasz többet árt, mint használ, ezért hallgatott. Az anya el is aludt megint.

A kicsi ismét sírdolgalni kezdett, vékony, panaszos hangját idegesítő volt hallgatni. Frangojanu elfeledte azt a lelkipurdalást, amelyet nyomasztó álmaiban fájdalmasan átélt, és újra a való éjje kerítette hatalmába. Liringoszra gondolt:

– Igaza van a szerencsétlennek!... „Csupa lány, a keservit!”... Ha a Mindenható... magához szólítaná... ezt a gyereket... milyen könnyebbség

volna ennek is, meg a szerencsétlen asszonyának is!... meg még kicsi is... nem hagyna maga után nagy fájdalmat!

De ekkor habozni kezdett: hol is vannak Liringosz nagylányai, hol van a többi. – Eszébe jutott, hogy mielőtt ide belépett, elhaladt egy másik ház ajtaja előtt, az a ház szorosan ehhez simult, de valamivel alacsonyabban épült. Az volt az anyós otthona. Elmenőben mintha alvó emberek szuszogását hallotta volna odabentről. Nyilván ott alszik Liringosz többi lánya.

Szinte tébolyultan nyújtotta ki a kezét a bölcső felé, ahol a kicsi sírt... már hajlította az ujjait görbére, hogy megragadja és megfojtsa.

Vágyat érzett, vad örömmel készült a gyilkolásra... Átvillant az agyán, hogy a gyerek nincs megkeresztelve, így bűne kétszeres... Ez a gondolat egy pillanatra visszaretentette, aztán elhatározta, hogy ezen az akadályon is átgázol... Még egy ujjnyi távolság, és a keze már a kis teremts nyakára fonódott...

Ebben a pillanatban kint a tornácon lépések zaja és emberi hangok hallatszottak, és az ajtó, amelyet az öregasszony csak betett, de nem zárt reteszre, szélesre tárult, engedve a kinti nyomásnak.

– Ez Liringosz juhász háza? – kérdezte a küszöbön megjelenő ember.

A férfi zubbonya félig ki volt gombolva, mellénysebe valamivel kitömve, vállára vetve a köpenye – félrekapott sapkájáról és pödrött bajszáról felismerte: csendőr volt.

Az örökmécses pislakolt a szentképek előtt, a tüzet ismét hamu takarta, a kandalló párkányára akasztott lámpás nem égett, sötét volt. Odakünn már virradt, néhány perc lehetett még napfelkeléig.

A férfi csak homályos árnyékokat láthatott odabent. Az anyát, a takarón fekvő sötét tömeget, a teknőben – amelyet bölcsőnek használtak – a zihálva mocorgó csecsemőt... és Frangojanut, aki úgy ült mellette, kezét feléje nyújtva, mint valami kísértet.

Az asszony kinyújtott keze megmerevedett. Rémület fogta el, szédült vele a világ. De egy szempillantás alatt magához tért, és felismerte, hogy félelmetes veszélybe került.

Közvetlenül a háta mögött volt egy északra néző kis ablak, a fája már nyirkos és korhadt, nem is zárt rendesen. Gépiesen megfordult, hirtelen mozdulattal az ablaknál termett, kinyitotta és eugrott. Szalmára és gyomnövények kupacára esett, nem is hallatszott esésének zaja. Az alacsony ablak alig egy méterre volt a földtől.

Csak hogy a nagy sietségben megfélekedett a botjáról és a kosaráról, amelyeket maga mellé tett a padlóra. Bizony furcsa, hogy ennyire elvesztette a fejét. Rögtön eszébe is jutott mind a két tárgy, mihelyt felugrott a földről és futni kezdett, ezért vágyat érzett, hogy visszaszaladjon, és valami módon magához vegye őket, közben pedig üldözői vesziúság szemük világát, hogy ne lássák!

De azért csak futott... futott... be az erdőbe,

ahol a sok ösvényt mind jól ismerte. Meg sem fordult... Biztos volt benne, hogy idő kell hozzá, amíg a két zsandár észbe kap, és üldözésére indul.

Valóban, a törvény őrei először nem fogták fel, mi történt. A járásbíró küldte őket és a csendőrségi fogalmazó, aki a törvény bölcs ismerőjének kijelentéseire mindig igent mondott, valamint egy másik őrmester, aki viszont nem mondott nemet, amikor azt az utasítást kapta, hogy haladéktalanul küldjön két embert Joannisz Liringosz határban fekvő házába, és idézze törvénybe a pástort – ha kell, erőszakkal –, mert annak alapján, amit a két csendőr előző nap este mondott a városban, a hatóság képviselői gyanút fogtak, hogy talán Liringosz is belekeveredett Hadula asszony, Joannisz Frangosz özvegye, keresztény vallású háztartásbeli szökésének ügyébe; azt állították ugyanis az egyenruhás közegek, hogy látták a sziklás hegyoldal meredélyén felfelé kúszni az öregasszonyt.

Ennélfogva a két csendőr, miután amúgy egyenruhásan néhány órát aludt a városháza épületében a földszinten, pincebogarok, százlábúak és gyíkok társaságában (a városháza egyben csendőrlaktanyaként is szolgált, amelytől rettegtek az utcakölykök és a csibészek, valamint az adósok, mert ez az épület volt a börtön is), hajnalhasadáskor a csendőr őrmester sípjelére talpra ugrott, magára kapta a viharkabátját, és elindult fel a hegyre.

Küldetésüknek célja az volt, hogy előállítsák Liringoszt (akárcsak – sietett hozzátenni a járásbíró – bármely más pástort is, akiről kihallgatás

közben azt állapítják meg, hogy zavarosan beszél), ámde elsősorban mégis azért jöttek, hogy Frangojanu nyomára bukkanjanak, és sikerüljön előkeríteniük. E célból felhatalmazásuk volt, hogy átkutassanak minden rekesztőt, karámot, és hogy kihallgassák a hegy összes pásztorát. Minden eshetőségre készen magukkal vitték viharkabátjukat is.

A csendőr az ajtót belökvé sötétséget és árnyékokat látott odabent, de hallotta az ablaknyitás hangját, majd az ablakon behatoló fényben, fekete, görnyedt, óvatosan mozgó, alaktalan testet vett észre, és hallotta az esés gyenge hangját is. Az ablak nyitva maradt, és a két oldalról, az ajtón és ablakon behatoló fényben megpillantotta a gyermekágyas asszonyt is a fekhelyén.

– Mi volt ez? – kiáltotta a csendőr csodálkozva. Az anya felébredt, és erőtlen hangon kérdezte: – Édesanyám, te vagy?... Megjöttél?

15

Lélekszakadva futott, kifulladásra érkezett Kambia mezejére, a magas fennsíkra; itt megállt, megfordult és visszanézett, követi-e vadászkutyája vagy csendőr. Nem vett észre semmit, mégsem érezte magát biztonságban. Tűnődve megállt, gondolkodott. Számolgatott magában; azt vizsgálta, megközelítőleg mennyi időre lehet szüksége a zsandárokra (a másikat ugyan nem látta, de tudta, hogy csak ketten lehetnek), hogy rájöjjenek, mi

134

történt, esetleg kérdezősködjének (a fiatalasszony csak megjíjed fölöslegesen, és nem tud nekik mit mondani; utána viszont Liringoszhoz és az anyjához rohannak – annyiival is tovább késlekednek), majd eldobják a viharkabátot, és útána erednek.

De megfigyelték-e, látták-e azt az ösvényt, amelyre rátért, vagy ismerik talán régebbiről? De hisz nem is egyetlen úton futott. Először jobbra fordult, mintha lefelé akarna szaladni, majd balra és felfelé iramodott – vállalva azt a hátrányt, hogy felfelé kaptat az üldözők elől, és kifulladás. De ha ő kifulladás, akkor azok is kifulladásra, hiába fiatalok! Hadula véletlenül tudta, hogy az egyikük asztmás... Nemrég volt, hogy tőle kért a veje, Dandisz által orvosságot a betegségére.

De azt is tudta Janu, hogy hiába segítette a csendőrt, most nem számíthat kegyelemre. A férfi a kötelességét teljesíti. És ha a kezükbe kerül, jobb, ha egyáltalán nem törődnek vele, nem gondolkodnak rá, hogy ő mikén is ment keresztül, és nem kezelik úgy, mint a cimborájuk anyósát. Egyébként azokból a szenvedésekből és megpróbáltatásokból, amelyek Murtosz fia jóvoltából keresztülment, tudta, hogy a csendőrök leginkább akkor paprikázódnak fel, ha az üldözött ellenáll, ingerli őket, vagy ha menekül, és arra kényszeríti őket, hogy loholjanak utána, és a nyelvük kilógjon... Persze hogy akkor nem ismernek részvétet, hogy valóságos vadállatokká válnak! Ezért Frangojanu, aki menekülésével őket is rohanásra kényszerítette, nem várhatott kegyelmet.

135

Ahogy ott állt elgondolkozva, lépéseket hallott maga mögött a másik irányból. Megfordult, és egy juhászt pillantott meg. Rögtön megismerte: Kambanachmakisznak hívták. Széles léptekkel közeledett, mögötte futott a kutyája. Amint az állat meglátta az asszonyt, ugatni kezdett, de gazdája rákiáltott.

Megállt a juhász is. Hazulról jött, és a nyájához tartott. Magas, inas, sötét bőrű, széles mellkasú férfi volt, haja és szakálla rőt színű. Kezében embermagasságú görbe botjával odaállt Frangojanu elé. Úgy látszott, nagy baj történt vele, és nagyon nyugtalan.

– Micsoda szerencsém van! – motyogta alig érthetően a fogai között. – Éppen rád gondoltam, amikor megláttalak, jóasszony... A Jóisten küldött!

– Mit mondasz, fiam? – kérdezte Hadula szokásos képmutató modorával.

– Jó, hogy találkoztunk! Mondom magamba, ez az a jóasszony odalentről, aki ismeri a füveket, és minden bajt messzire űz! Ahogy megláttalak, rögtön megismertelek! Nem tudod, mi történt, Janu asszony!?

– Mi van, gyermekem?

– Nagy baj ért, megbocsáss, Janu anyó! Nagynagy ínségben vagyok! Az asszony – veled soha meg ne történjen – kimegy éccaka a szükségére, Janu anyó, és megrontva jön vissza, görcsben az egész teste... Kiment, nem volt semmi baja, hirtelen valami beleütött, jön vissza, a nyelve el-

akadt, felismerhetetlen... Veled soha ne történjen meg... megütötte a szél, kilóg a nyelve a szájából, beszélni nem tud, hol a víz folyik róla, hol a hideg rázza, és vacog!... Úgy fekszik az ágyon, mint az élőhalott!

– Igazán?... ó! Szörnyű egy csapás! És mikor történt?

– Tegnapelőtt éjszaka, éjfélkor, Janu anyó! Veled soha ne történjen ilyen... megbocsáss nekem, Janu anyó!... Kimegy a házból, semmi baja, és eszelősen jön vissza... megháborodott... Eljőnnél hozzánk, ha már találkoztunk, Janu anyó? Csak nézd meg, vizsgáld meg, milyen állapotban van... Te biztosan kiűzöd belőle a gonoszt az orvosságaiddal... megszabadítod.

– Hogy történt ez meg veled?

– Ki ismeri a bűneinket, Janu anyó, amelyekért fizetünk! A Jóisten tudja!

Hadula gondolkodott egy pillanatig, majd így szólt:

– Rendben van, mindjárt megyek.

– Légy hosszú életű és boldog lelkű, a Jóisten megáldjon, Janu anyó, az küldött tégedet! – mondta Kambanachmakisz.

Amikor a férfi elment, Frangojanu arra gondolt, hogy legalább éjszakára lesz búvóhelye, napközben pedig a legjobb, ha meghúzódik valamilyen barlangban vagy a sűrűben, ahol lehetetlenség rátalálni.

Indult lefelé, le az Agalianu patak völgyébe. Egy forrásból vizet ivott. Joaszaf atyával találkozott itt,

aki kertész volt a Gyümölcsoltó Boldogasszonyról elnevezett kolostorban. A kolostor méltóság- teljes körvonalai a folyóvölgy felett emelkedtek.

Frangojanu lepihent a hűs forrás mellett, kezére hajtotta a fejét, és gondolataiba merült, s közben fülelt, hogy nem hallja-e a csendőrök lépteit.

Joaszaf atya, aki a korszóját megmeríteni jött le a forráshoz, köszöntötte Frangojanut, amikor meglátta.

– Hogy kerülsz ide, jóasszony? Nagyon gond- terheltnek látszol...

– Ó, fiam!... – felelte Frangojanu –, rengeteget szenvedek...

– Szenvedés vár az emberre ezen a világon, jó- asszony... Az ember nem menekülhet előle.

– Atyám! – kiáltott fel kétségbeesetten Fran- gojanu. – Bárcsak madár lehetnék és elrepülhet- nék!!!

– „Vajha valaki nekem szárnyat adna, mint a galambnak!” – emlékezett Joaszaf atya a zsoldár szavaira.

– Szeretnék elmenni erről a világról, atyám... Nem bírom már.

– „Ímé, messze elmennék, és a pusztában lakoz- nám” – szólta ismét a szerzetes.

– Nagy vihar csapott le rám, nagy csüggedés fogott el.

– Az Isten szabadítson ki, lányom, a kishitűség- ből és e forgószelekből.

– A gonoszságtól, a rossz nyelvektől, az irigy- ségtől nem tud megszabadulni az ember.

– „Veszed el, Uram, és oszlasd el az ő nyelve- ket; mert látok bosszúságtételt és háborgást a vá- rosban” – fejezte be Joaszaf atya.

Megtöltötte a korszóját, majd így szólt:

– Ha elhaladsz a kertek alján, szólj be hozzám, adok neked salátát meg egy kevés disznóbabot. Elment.

Frangojanu este átment a szemközi hegyol- dalra, Kambanachmakisz házába. A juhász fele- sége, harmincévesnél idősebb asszony, öt gyermek anyja, az ágyon feküdt. Nyomorú állapotban volt. Az arca eltorzult az idegláztól, nyelve kilógott a szájából, és tagolatlan hangokat hallatott.

– Mi történt veled? – kérdezte Frangojanu, in- kább jelbeszéddel, semmint hanggal. A beteg panaszos morgással felelt; emberi szó már nem jött ki a száján.

Frangojanu leült a tűz mellé, és teát készített neki. Nem volt nála a kosara, de napközben meg- szedte kötényét apró növényekkel a folyóvölgyek- ben.

A beteg asszony két kislánya hízelegve Fran- gojanu térdéhez ült, és cirógatásra várt. Janu olyan erővel simogatta állacskájukat és nyakukat, hogy az egyik a fájdalomtól felkiáltott.

– Édesanya!

De hát az édesanya mintha nem is élt volna. A szerencsétlen kis teremtések nem tudták még felfogni, hogy nincs anyjuk, de arra sem voltak képesek, hogy valaki máshoz forduljanak he- lyette. A kisfiú – egykorúnak látszott az egyik kis-

lánnyal, mintha ikrek volnának – sírt és követelte, hogy keljen fel édesanya, és süssön a tűzön csörögefánkot.

– Most én sütök neked fánkot, kicsikém – nyugtatta meg Frangojanu.

– Nincs lisztünk, néni – mondta a nagyobbik leány.

– Majd jön apátok, hoz lisztet, és akkor sütök neked fánkot! Most maradj csöndben! – mondta Janu a kisgyerekeknek.

De a fiúcska nem hallgatott rá.

– Csörögefánkot akarok, szép ráncos csörögefánkot, mustsziruppal a tetején!

– Honnan vegyünk szirupot, kisfiam? Nemso-kára megérik a szőlő a tőkén, leszüreteljük, levágjuk a tőkékről a fürtöcske-harangocskákat, csinálunk sok-sok szirupot, és megkapja a jó kisfiú. Mi a neved?

– Jorjisznak hívjuk, néni – mondta a nagyobbik leány.

– És téged?

– Dafnónak.

– Hát téged? – fordult a kisebbikhez.

– Anthi.

– Jól van, gyerekek, nőjetek nagyra.

– Néni, és mikor szedjük le a szőlőt? – kiáltotta a fiúcska. – Megyünk most mindjárt?

– Most nem lehet, fiacskám, majd holnap.

– Holnap reggel? – kérdezte Jorjisz.

– Igen, kisfiam. Ma este megérnek a szőlősze-mek, megédasednek, megpirosodnak, és holnap

kora reggel hívjuk a szüretelőket, kifutunk a szőlőbe, hogy leszedjük a fürtöcskéket, tapp-tapp, taposunk, kipréseljük belőlük a mustot, csinálunk mustos kalácsot meg mustos szirupot, és még sok-sok finom dolgot... és akkor sütök neked fánkot, ráncosat, nagyot, akkorát, mint az egész serpenyő!

– Óriási fánkot akajok! – mondta a kicsi.

– Kapsz óriási fánkot, akkorát, mint én magam vagyok – válaszolta Frangojanu.

A kisebbik lány tágra nyílt szemmel figyelte hol az öregasszonyt, hol a lámpa fényét, és mintha csak megbűvölte volna az asszony szeme, lassan-lassan a tűzhely oldalához hajtotta a fejét és elaludt. Janu egész idő alatt egyfolytában cirógatta az állacskáját; ujjai lassan lesiklottak a nyakára is. Halvány vágyat érzett rá, hogy erősebben megszorítsa a kislány nyakát. De akkor odakint láb-dobogás zaja hallatszott, kinyílt az ajtó, és Kambanachmakisz lépett be.

– Itt vagy, Janu asszony? – kérdezte nagyon izgatottan. – Gyorsan menekülj! Rejtőzz el valahol!

– Mi van? – kérdezte az öregasszony, nyugalmat próbálva erőltetni magára.

– Téged keresnek a zsandárok? Milyen bajt csináltál, jóasszony? Jönnek, hogy elfogjanak! Fuss innen! Szánlak, te szegény! Mi bűnt követél el?

– Én? Ezernyi az én bűnöm... de nem tudom, miért üldöznak a zsandárok.

– Szaladj, mert most ide jönnek. Nem tudom, honnan találták ki, hogy ide jöttél, de most itt fognak kutatni... Minden pillanatban itt lehetnek! Hallgass ide, fuss le a vízmosság mentén a Sötétbarlanghoz, ott van az az ösvény, amelyik a szőlőskerteken át a Madárforráshoz visz, oda hiába próbálnak követni, nem tudnak elfogni. Onnan lemehetsz az Öreghez a Remetelakba, az majd meggyóntat, bevallhatod a bűneidet, szegény. De most rohanj!...

Futott a boldogtalan, de már nem érzett magában sok erőt. Az elmúlt éjszakák sok álmatlansága, a megerőltetések, az izgalmak kimerítették. Ahová a pásztor küldte, messze volt, és nem érzett rá erőt, hogy odáig elmenjen a sötét éjszakában.

Futás közben feszülten figyelt, és úgy tűnt neki, hogy minden másodpercben lépéseket hall mindenfelől; az ösvényen, a bokrokból, a fák közül. Hirtelen, úgy kétszáz méter távolságból, valóban lépéseket hallott. Elrejtőzött a bokrokban. A csendőrök voltak, mentek arra, ahonnan jött – Kambanachmakisz kunyhójába. Most nagyobb biztonságban érezte magát, mert már nem kellett attól félnie, hogy találkozik velük azon az éjszakán.

Ment arrafelé, ahonnan jött reggel. Odaért az Életadó Szűzanya templomocskájához, a szerzetesek temetőjéhez és a kolostor szertűjéhez. Elhaladt az öszvéristálló mellett, szemben a rendház rácsos kapujával, amely zárva volt, nem látszott egy lélek sem. A szent kertbe nőnek tilos volt belépni. Franjojanu elindult le, a kert felé, ahol reggel a kertész-

kedő baráttal találkozott, és aki a Zsoltárok könyvéből idézeteket mondott neki. Az asszony nem értette ezeket a mondatokat, de ösztönösen érezte, hogy a helyzetére illettek. A szavak visszacsengtek a fülében: „Vajha valaki nékem szárnyat adna, mint a galambnak... Ímé, messze elmennék, és a pusztában lakoznám. Sietnék kiszabadulni... a forgószélből...”

Felkapaszkodott a szemközti hegygerincre, túl a kerteken, a vízmosság fölött. A langyos szellőben, a nesztelen éjszakában félénken és tompán megkondult a kolostor harangja, és felébresztette az alvó hegyi visszhangot. Éjfél volt, az éjjeli mise és a hajnali zsoltó ideje. Milyen boldogok azok az emberek, akik már ifjúkorukban isteni sugallatra megértették, mi az a legjobb dolog, amit tehetnek – hogy nem adnak életet másoknak, boldogtalanságra!... és ehhez képest minden mellékes. Az odabent élők megtanulták ezt a bölcsességet, nem volt szükségük rá, hogy fáradtságosan ott keressék az igazságot, ahol soha sem lelhető meg.

Ment egyre följebb a hegygerincen, anélkül, hogy határozott célja lett volna, vagy tudta volna; hova megy. A csapás mellett, néhány lépés távolságban karámot látott – Janisz Liringoszé volt. A kutya már távolról megszimatolta érkezését, és ugatni kezdett.

Előző napi rejtekhelyéhez érkezett, öntudatlanul. Az agya csak most kezdett működni; eddig csak ösztönei vezették – most már tisztán gondolkodott. „Hol lehetnék most nagyobb biztonság-

ban, mint itt? A zsandároknak soha nem jut eszükbe, hogy visszamentem ugyanoda, ahol tegnap rám törtek és megkergettek. Janisz a nyájával alszik, a kunyhóban csak az anya és az anyós van. Tegnap éjszaka az ijedtségtől és a sietségtől ott felejtettem a kosaramat. Az a legjobb, ha visszamegyek, adok megint valamilyen orvosságot, veszem a kosaramat, és pirkadatkor elrejtőzöm a Vad völgyben, ahova Kambanachmakisz küldött...”

Liringosz anyósa, az öregasszony persze biztosan hallott róla valami terhelőt a csendőröktől vagy másoktól, de mit számít ez most! Nem gonosz asszony az, meg aztán mersze sincs, hogy elárulja! Végül is arra hivatkozhat, hogy ott felejtette a kosarat.

A közben hűvösebbre fordult hegyi levegő átjárta, borzongott, fedélre volt szüksége. Már nem habozott. Átvágott a hegygerincen, amelynek egyik oldalán volt a karám, a másik oldalán a ház.

A kunyhóhoz érve Frangojanu bekopogtatott. Odabent az öregasszony aludt, de késedelem nélkül felébredt, és ment ajtót nyitni. Gépiesen kinyitotta, nem kérdezte meg, ki az, talán azért, mert még nem tért teljesen magához, és úgy viselkedett, mint az alvajárók. Bizonyára azt hitté, ilyenkor csakis a veje kopogtathat. Frangojanu sietve belépett.

– A kosaramat itt felejtettem tegnap a nagy sietségben. Nem láttad valahol? Megvan? Hol van?

A parasztasszony meglepetve megállt és ráné-

zett. Csak most tért teljesen magához, és most ismert rá.

– Hogy kerülsz ide? – kérdezte.

– Ne is kérdezd – válaszolta Janu. – Másutt éjszakáztam, de nem jött álom a szememre. Amint eszembe jutott a kosaram, idejöttem. Hogy vagyok? Hogy van az anya?

– Hogy lenne? Ugyanúgy, ahogyan volt... De mondd csak – bökte ki némi habozással az öregasszony –, miért kerestek azok a zsandárok?

– Kegyetlen a világ – válaszolta Frangojanu azonnal. – Egy kislány belefulladt a kútba.

– Mi?

– És nem tudom, melyik ellenségem híresztelte, hogy én vagyok a tettes... Így jár az, aki jószívű! Hát nem tudott az a lány magától is belefulladni? Nekem kellett csinálni?

– Tudd meg... – kezdett rá az öregasszony.

Frangojanu már a tűzhely körül foglalatzkodott, akárcsak az előző éjszaka. A sarokban megtalálta a kosarát. Tüzet gyújtott, levett egy forralót, vizet tett bele, és máris készítette a főzetet azokból a növényekből, amelyeket a kötényéből vitt elő.

Az anya csendben aludt. A kicsi lélegzése kihalatszott a bölcsoül szolgáló teknőből, az alól a kendő alól, amelyet ráterítettek a fölébe helyezett hordóabroncsra. Néha felsírt, ilyenkor az öregasszony, a dajkája nyugtatta: „Csicsijja... csicsijja...!” Egyik szemét már becsukta, a másikkal a látogatót figyelte a mécses gyenge fényében és

a kandalló el-elhalványuló sugaraiban. Egy óra múltán azonban, bár feltett szándéka volt, hogy nem alszik el, a csalfa álom rászedte – talán azért, mert nagyon is feszülten figyelte a gyanús idegent –, és elaludt a harmadik kakasszóra.

A csecsemő gögicsélt. Már nem virrasztott a nagyanyja, aki azt mondogatta, hogy „csicsijja... csicsijja!...”

„Csupa lány, a keservit!” – Janisz Liringosz panasza ott zakatolt Frangojanu fülében.

Az anya nem ébredt fel. Hadula anyó térdre ereszkedett, és odacsúszott a bölcsőhöz. Félrehúzta a fehér kendőt, hogy megsimogassa a még mindig síró kisgyermeket. Azután a szájára tapasztotta a kezét, hogy ne hörögjön, odanézett, ahol az anya feküdt, majd a takaróra, amelyen öszegömbölyödve aludt az öregasszony.

A csecsemő hangja elcsuklott. Frangojanunak már csak egy kézmozdulatra volt szüksége. Szabad kezével erősen megszorította a gyerek torkát... Fölemelte a kendőt, hogy megint a bölcsőre terítse. A keze nekiverődött a deszkának, és zajt ütött. Az öregasszony nem aludt mélyen; felébredt. Összerezent és fölemelkedett. Frangojanut látja, amint visszahúzza a kezét a bölcsőtől és a térdén csúsztatva hátrál, vissza a helyére.

– Mit csinálsz? – kiáltott rá rémülten.

Az anya hirtelen felült, majd felugrott.

– Mi van, édesanyám?

Frangojanu felállt, vette a kosarát.

– Semmit, csak ringatni akartam, hogy maradjon csöndben, hogy ne sírjon – felelte.

A nagyanya odahajolt a bölcsőhöz.

– Megyek, már megvirradt – mondta Frangojanu... – Add oda az anyának az orvosságot, igya meg, amit főztem!

Sietősen kilépett. Futott, hogy minél messzebb jusson. A csúcsra vezető utat választotta, hogy beérjen az erdőbe, és távol kerüljön a szemközti hegygerinctől, ahol a karám állt. Kellemes, enyhe volt a májusi hajnal. A kékes-vöröses hajnalpír visszfénye szőkésre színezte a növényeket és a bokrokat. Hallatszott a fülemülék éneke az erdőben, és a megszámlálhatatlanul sok madárka buzgón és telhetetlenül zengett.

Frangojanu már elég messze járt a háztól, amikor rekedt kiabálást hallott a háta mögött. Az anyós kiabált, az öregasszony; magánkívül volt, a haját tépte és hajtogatta:

– Gyilkos!... Gyilkos!... Fogják meg!

Frangojanu futott, futott, hogy minél előbb az erdőbe érjen, ahol, ha követik is, könnyebben elvesztik a nyomát.

Csak hogy néhány perc múlva váratlanul Liringossal találta magát szemben, aki a háza felé bandukolt. A szokásos órában reggel fölébredt, és ment a kunyhóba, talán azért, hogy segítségül hívja az anyósát, mint előző nap is. Észrevette a távolból a kiabáló és hadonászó asszonyt, de nem értette, mit mond, így csak ment a hang irányába. Amikor Frangojanut is meglátta az erdő felé szaladni, ő is futni kezdett; már messziről kiáltotta:

– Mi van?... Mi történt?

Hadula is már messziről kiáltott:

– Futok!... Megyek, hogy...

Liringosz odaért. Frangojanu határozottan lépkedett, és a férfi közelébe érve megállt.

Összeszedte magát, minden ügyességét segítségül hívta, és rögtönzött.

– Janisz! A feleségednek megint fájdalmai vannak! Nincs jól!

– Fájdalmai vannak?!... – kiáltotta kétségbeesve a férfi. – Mit beszélsz, jóasszony?

– Még egy gyerek van a hasában! – jelentette ki Frangojanu merészen.

– Még egy gyerek a hasában?!

– Igen! Rohanj a faluba a bábaasszonyért!... Szólj az orvosnak is, hogy jöjjön!

Liringosz megállt. Anyósa rekedten rikoltzott a távolban, a ház előtti tisztáson. Hangját messzire elvitte a szél, de nem lehetett érteni, mit mond. Frangojanu magabiztos volt, és úgy látzott, tudja, mit beszél.

– Hogyhogy? Ilyesmi nem történhet meg! – kiáltotta Janisz. – Tudod, mit mondasz?

– Megtörténhet – erősködött Frangojanu. – Nem mindig bújik ki a két gyerek egyszerre. Az egyik, a kisebbik, órákkal, vagy akár napokkal később is jöhet.

– Tényleg! Hallottam valami ilyesmit...

– Úgy látszik – mondta Frangojanu komoly hangon –, az egyik gyerek a másik után fogant meg.

– Hát ez történt? – kérdezte szomorúan Liringosz.

– Rohanj minél gyorsabban! Hívd az orvost!...
– Te hova mész? – kérdezte Liringosz.
– Én megyek a Szent Haralambosz-temp-
lomba, és... elhívom Makariosz atyát, hogy jöj-
jön, és imádkozzon az asszonyod fölött.
– Jól van! Fuss!
És Frangojanu elfutott.

16

A Vad völgy mélyén lent, a Sötétbarlang mel-
lett, démoni táncot jártak a kövek az éjszakában.
Ágaskodtak, mintha életre keltek volna, üldöz-
ték Frangojanut, és ráhullottak, mintha láthatatlan
büntető kezek dobálnák őket.

Három napja menekült el Liringosz kunyhójá-
ból. Itt húzódott meg a bűnös asszony abban a re-
ményben, hogy megmenekülhet üldözői karmai-
ból. Tápláléka a kosarában lévő maradék kétszer-
sült volt és azok a növények, amelyeket össze-
gyűjtött – ördögbockor, édeskömény, turbolya –,
itala a Sötétbarlang sós-édes vize. Erre a helyre
szinte soha nem vetődött ember. A Vad völgyet
nyugatról megmászhatatlan sziklafal, keletről pe-
dig meredek kőgörgeteg zárta el. Alant a mély-
ben a Glifoneri-forrás sós vize buzogott fel.
A sziklafalban két barlang – szűk bejáratuk ellen-
tétes irányban tátongott –, Frangojanu itt töltötte
az éjszakákat. Napközben lemászott a Sötétbar-
langhoz. Le- és felvezető út nem volt, a meredély

151

aljában összegyűlt görgetegen kellett áthaladnia. Lába alatt megmozdult, felbolydult a kőtömeg, mintha haragudna. Amint megindultak a kavicsok, szinte az egész hegyoldal megmozdult, és az elgurult kövek helyébe újabbak hullottak, majd ismét újabbak. A lejtő egész áradata rázúdult, a kövek nekiütődtek a térdének, a lábának, a kezének és a mellének. Egy-egy magasról leguruló kavics néha gonosz erővel az arcára esett. Valóban olyan volt, mintha egy láthatatlan kéz dobálózott volna.

Az első nap, amikor a kőzuhatag után leérkezett a barlanghoz, leült és nézte az elébe táruló tengert. A hullám csapkodta barlang egyik bejárata a tengerre nézett, a másik pedig a szárazföldről nyílt. A tenger felőli alacsony volt és szűk, éppen csak akkora, hogy egy kis halászbárka átfért rajta. Frangojanu ült a barlang szájánál, és hallgatta a tenger kitartó, tompa mormolását – a szárazföld felől nem vehették észre. A hullámok ágaskodtak, feltornyosultak, nekicsapódtak a barlangbejárat felső ívének, visszaverődtek, majd megint feltornyosultak. Az északi szélről felkorbácsolt áradat hol szeszélyesen elnyújtott hangon bömbölt, hol pedig fájdalmas nyögéssel vagy vágyakozva zúgott a felmagasló hullám. A mélységes mély tengerfenéken a titok és a sötétség terjengett. Mesélték, hogy valaha csónakosok jöttek ide, hogy homárt és más tengeri rákokat fogjanak. Az egyik tengerész felmászott a szédítően magas sziklafalra, hogy tengeri köményt szedjen, közben a csónak ráfu-

tott egy fókára, amelyik pontosan olyan széles volt, mint a barlang bejárata, és a másik halász, a társa elakadt a hátán. A sötét színű állat dobálta magát, vergődött, hátán billegett a kis bárka, de nem tudtak mozdulni se előre, se hátra. A csónakban levő tengerész fejszével megsebesítette az állatot, és a hullámok pirosra színeződtek. A fóka a haláltusáját vívta. Az ifjú halásznak sikerült hurkot vetnie az állat nyakára, majd társát segítségül hívva, együttes erővel beemelték a csónakba, dacolva azzal a veszéllyel, hogy a könnyű jármű felborulhat.

Hadula anyó nézte-nézte a tengert. Bárcsak most is jönne egy ilyen bárka!... Megkérné az ifjú halászokat, honfitársait, hogy vegyék fel a hajójukra... Hogy hova menne?... Hát oda a szemközi vidékre, a nagy szárazföldre... És ott mit csinálna? Ó! Jó az Isten, jót ád, új életet kezdene ott!

Nézte-figyelte a tengert; ott a távolban, messze, sok-sok fehér vitorla – akár a sirályok szárnya. Vitorlások, kétárbocosok, csónakok igyekeznek, szántják a tengert, mint a járomba fogott jószágok. Az egyik vitorlázott föl északnak, a másik le délnek, egyesek mentek kelet, mások nyugat irányába, mély barázdákat húztak maguk mögött, és a barázdák keresztelték egymás útját. A hajók nyomán támadó sok kis hullám fodrosra, tarkára mintázta a tengert. Nézte az asszony a vizet, amíg csak el nem homályosultak a szemei.

Elővette kosarából az öreg, megsárgult gyapjú-

takarót, amelyet éjszakai nyugovás reményében szokott maga köré csavarni, kibontotta, és nagy igyekezettel lobogtatni kezdte. Kétségbeesetten próbálta felhívni magára a hajósok figyelmét, hogy jöjjenek és vigyék magukkal. Észrevették-e az integetését vagy sem, ki tudja. Próbálkozásaira egyetlen hajóról sem érkezett válasz. A szél továbbhajtotta a fehér vitorlákat a hullámok hátán, ő pedig ott maradt megkövülten a sziklán, számkivetve, magányosan; nem tekinthetett már reménnyel a következő napfelkelte mindent bearányozó fényére...

A szél kitépte a kezéből a fehéres-sárgás rongydarabot, és ráborította a fejére meg a vállára.

– A halotti leplem! – suttogta keserű mosollyal.

Végül ismét megpillantott egy vitorlás csónakot, egy kis felukkát. A part mentén haladt, két evezője lustán csapkodta a vizet. Keleti irányból érkezett, és az ő menhelye, a magányos szikla felé közeledett. Remény ébredt Frangojanu szívében. Elbűjt a szikla mögött, hogy lássa, ismeri-e a csónakban levőket. Mikor közelebb ért, észrevette, hogy az egyik utas, aki a hajó farában állva a vontatóhálót tartotta, egyenruhát visel. Egy öreg csendőr, műkedvelő halász jött fogásra két igazi halásszal. Frangojanu csak annyit látott, hogy zsandár, és csalódásában még jobban elbűjt a sziklaszirt mögött.

Az éjszakát rejtekhelyén, a nyirkos barlangban töltötte. Hangok zúgtak a fülében. Lent, a lába alatt a tenger bömbölt veszett haraggal, elnyújtott

hangon. Fülébe csengett az ártatlan kicsinyek sírása. A távolból tompa szélzúgást hallott. A halott gyerekek körtánca – most már eggyel többen voltak! – ott gyűrűzött előtte: A gyerekeid vagyunk! – Te szültél minket! – Csókolj meg bennünket! – Vegyél nekünk ruhácskát, szép ruhácskát! – Cirógass minket! – Hát nem szeretsz minket?

Liringsz öreg anyósa eszelősen, magánkívül szórta rá szidalmait, veje pedig panaszos szemrehányásokkal illette. Lent, a lába alatt bömbölt a hullám... Tajtékozott, egyre tajtékozott a víz, a barlang vízgyűjtő medencévé változott, és a medencéből emberi hang üvöltött: – Gyilkos asz-szony!

Rémülten ébredt a boldogtalan. Sós tengervízben és a saját izzadságában fürdött. Fohászodott, majd fohásza elhatározással érlelődött, hogy életében soha többé nem alszik, ha ilyen álmokat kell látnia. A halál lesz a legszebb alvás, csak ne kelljen rossz álmokat látnia! De ki tudja? Megint álomba merült. Most Kambanachmakisz, a bárdolatlan hegyi fickó jelent meg előtte: állt vele szemben a görbe pásztorbotjára támaszkodva, és szögletes viselkedésével, morc arckifejezéssel, rekedten magyarázta neki: „Le a vízmosásba! Az ösvény, amelyik a Madárforráshoz visz! Az Öreghez a Remetelakba!”

Távolodóban még egyszer figyelmeztette: „A Remetelakba! Az Öreghez a Remetelakba!”

Nyugodtabban ébredt pirkadatkor. Az ég színe és a felkelő nap bíborsugarái a szemé előtti messze-

ségben összeolvadtak a tenger mélykéek hullámaival, és a szellő, a csípős reggel, a hullám csobogása és mormolása kellemes harmóniába olvadt, és lecsillapította.

Két napja már egyre csak arra a remetelakra gondolt, amelyet Kambanachmakisz említett. Jámbor hívektől sokat hallott az öreg Akakiosz atya érényeiről, aki csak nemrégiben érkezett a szigetre, és letelepedett a Szent Szosztisz Remetelakban, egy elhagyatott templomocska mellett. A templom hullám mosta sziklaszirtre épült egy északi nyúlványon. A szirtet földnyelv kötötte össze a szigettel, apály idején át lehetett oda lábalni, de ha jött a dagály, kis szigetté változott. Mesélték, hogy az öreg Akakiosz atya szigorú gyóntató, de ezenfelül megvolt az a ritka adottsága, hogy mások gondolataiban olvasott, sőt látta a jövődőt is. Az asszonyok bizonygatták, hogy titkok tudója, és megmondja, kiben mi lakozik. Számtalanszor sokkal alaposabban meggyón-tatta a hozzá forduló bűnbánót, mint ahogy az eredetileg tervezte.

Frangojanu számára, ha komolyan gondolt a gyónásra, a legnagyobb szerencse éppen egy olyan lelkiatya lehetett, aki megszabadítaná őt a hábo-zás fáradságától és gyötrelmétől, és kimondaná: ezt és ezt követték el. Csak ne vegye el a bátorsá-gát, tudjon segíteni, és mentse meg – ha lehet még ezen a múltó világon. Hísz élt egyszer egy olyan szent is, aki saját testvérének gyilkosát mentette meg és rejtette el, nem akarván kiszolgáltatni a

hatóságoknak. Mennyivel inkább megmenthetné és elrejtethné őt Akakiosz atya, őt, aki a tiszteletre méltó remete ellen nem is követett el semmit. Hísz naponta jönnek hajók Szent Szosztisz szirt-jéhez, partközelen vagy távolabb, és a szent, ha akarná, elküldhetné őt a szigetről valamelyik ha-jóval.

Hadula megelégette már a Sötétbarlang egy-hangúságát, és fogyni is kezdett a szűkös táplál-kozástól. Elhatározta, ha kivilágosodik, magához veszi kosarát, előjön rejtekéről, és elindul a Szent Szosztisz-templom felé, és ott meggyónja minden szenvedését és tettét. Eljött már a megbánás ideje...

Eljöttek, itt voltak a csendőrök! Árulás tör-tént-e, vagy kinyomozták? Felfedezték, hogy hol bújt meg... Leereszkedtek a Vad völgybe úgy, hogy a kövek nem mozdultak, nem dobálták meg őket, nem kergették el őket!

Hajnal volt, Frangojanu éppen készülődött, hogy induljon a legrövidebbik úton a remete-lakba. A nap még nem sütött, még nem világí-totta be a kopár tengerpartot, és nem küldte aranyló sugarait a Sztivoto meredek oldalára. Rémülten vette észre a két embert, fogta kosarát, és lihegve, lélekszakadva mászni kezdett a jár-hatatlan sziklafalon, fel a meredekre, nyugati irány-ban. Futás közben eldobta rossz papucsait, és me-zítláb lendült fel a sziklára. Azok ketten szintén lerúgták bocskorukat, és loholtak utána a remény-telenségbe, ahová az asszony futott.

Egy pillanatra visszafordult a szerencsétlen. Láta, hogy ketten vannak, de csak az egyik visel egyenruhát. A másik a helybeliek ruhájában volt, töltényhevederrel, derekán pisztoly és díszes török lógtak körben. Mezőőr lehetett.

Ez a látvány megriasztotta és elbizonytalanította. Gyanús volt, hogy a másik csendőr nincs velük. Vajon csapda várja a meredély másik oldalán, túl a meredek tengerpart barátságatlan sziklán? Vajon üldözői két tűz közé akarják venni?

Mégis reményt tudott meríteni a felismerésből. Ha a két üldöző közül az egyik földije, olyan honfitársa, aki a városháza alkalmazásában áll, akkor ez talán azt jelenti, hogy az üldözésben csak kelleetlenül vesz részt, inkább csak kirótták rá a feladatot, és ezért talán fékezi a csendőr lendületét is. Az sem lehetetlen, hogy a mezőőr titkos rokonszenvet érez a menekülő iránt, szánja a kövek között vérző lábbal szaladó szerencsétlen, üldözött asszonyt – akinek bűnösségéről egyáltalán nincs is meggyőződve.

17

Néhány perces üldöztetés után Frangojanu odaért ahhoz az ösvényhez, ahova Kambanachmakisz küldte. Az ösvény beugró sziklán vezetett keresztül, alatta tátongó mélységben a tenger. A sziklafalon keskeny perem húzódott, mindössze fél tenyér szélességben. Az átjáró hossza néhány lépés

158

volt. Ha itt át akart jutni valaki, feje felett a kövekbe kellett kapaszkodnia, szembefordulva a tengerrel, és úgy lépegetni – az élete egy hajszálon függött.

Frangojanu keresztet vetett, és habozás nélkül elindult. Nem is volt számára más választás vagy kiút. Fogai közé kapta a kosarat, és határozott léptekkel szerencsésen átjutott a félelmetes hágón.

Ekkor ért oda két üldözője lihegve. A csendőr visszatorpant a mélység előtt.

Társa titkos kárörömmel megszólalt: – Mi az, nem tudod rászáni magad?

– Nincs más út?

– Nincs.

– Te biztos átmentél már itt – mondta az egyenruhás.

– Nem én – állította a mezőőr.

– Nem juhász voltál te?

– Én odalent legeltettem a mezőn.

A csendőr még mindig habozott.

– Hogy egy nő fogjon ki rajtunk! – mondta.

– Nem láttuk, amint átment. Ha láttad volna, bátrabb lennél – mondta gúnyosan a mezőőr.

– Gondolod?

– Nem tudod, milyen gyakran szolgáltatok példát a nők! Sok mindenben nagyon bátrak!

– Átme gyek! – mondta a csendőr.

– Rajta!

Az levetette a zubbonyát, és odaadta a társának. Keresztet vetett.

– Ha átjutok, dobd oda – mondta.

159

Belekapaszkodott a sziklába, megpróbált rálépni a párkányra. Egy lépést tett, majd meghátrált.

– Szédülök!

Frangojanu ezenközben már egyre magasabbra jutott. Zihált, kimerülten lihegett. Mentében megmegállt és hallgatózott. Tudni akarta, átjutottak-e az üldözői, de nem hallott semmit. A késlekedésből rájött, hogy üldözői haboznak.

Odaért a Madárforráshoz. A forrásvíz sziklás fennsíkron tört elő, amelyet nyálkás, agyagos moha és más növények borítottak. Olyan volt, mintha úsznának a vízben. Frangojanu óvatosan lépkedett, hogy el ne csússzon. Innen valóban csak az ég madarai tudtak inni. És Hadula lehajolt, hogy igyon...

– Ó, kismadárkám, adjatok nekem szárnyakat, hogy ha ittam a vizekből, elrepülhesek!...

Elynomott magában egy mosolyt; csodálkozott, hogy hogyan volt kedve az évődésre ilyen állapotban. De a madarak, mikor meglátták, megijedtek és riadtan elrepültek...

Leült a forrás mellé, hogy pihenjen és kifújja magát. Már csaknem biztos volt benne, hogy azok ketten nem jutottak át az ösvényen.

De nem érezte szegény biztonságosnak, hogy ott üljön. Ezért néhány perc múlva fölkelt, fogta a kosarát, és indult lefelé a másik oldalon. Úti célja most már egyértelmű volt; ment határozott léptekkel Szent Szosztiszhoz, a Remetelak felé. Itt van már az ideje, hogy meggyónja vétkeit az öreg aszkétának – ha megmenekül.

Néhány perc múlva a tengerparti kavicsos és

homokon lépegetett. Ott volt vele szemben a hullám csapkodta szirt, rajta a Szent Megváltó ősi templomocskája. A homoktorlat, amely a szirtet a szárazfölddel összekötötte, alig egy ujnyira emelkedett a hullámok fölé. Éppen most kezdődött a dagály. Frangojanu habozva megállt. „Rövidesen apadni fog – mondta –, miért siessek, miért vizezzem be magam?”

Ebben a pillanatban zaj hallatszott a hegyoldal felől. Két férfi rohant lefelé vállra vetett puskával; az egyik egyenruhát, a másik polgári öltözetet viselt. Ez a civil nem a mezőőr volt, akit Frangojanu a csendőrrel együtt elhagyott, hanem valaki más, idegen öltözetben. Hát ez volt az a kelepce, amelyre joggal gyanakodhatott, és amellyel üldözői el akarták vágni az útját? Lám utol is érték.

Frangojanu futásnak eredt, keresztet vetett, és ment előre a homoktorlaton. A homok csúszós volt. A hullámok mind magasabbra tornyosultak, a tenger egyre emelkedett. Az asszony nem hátrált; nem volt más kiútja. De már ez is elveszett.

A víz egyre csak emelkedett. Frangojanu lépdelt, a homok ki-kicsúszott a lábai alól. Már bukácsolt.

A Szent Megváltó sziklája tizenkét ölnyire lehetett a parttól. A keskeny földnyelv hossza mintegy ötven lépés volt.

A víz már a térdéig, majd a derekáig ért. A homok szétolvadt a lába alatt. Mocsárrá, tóvá változott. A hullámok a melléig értek.

Két üldözője leadott egy puskalövést, hogy

megjesszék. Magabiztos ujjongással felkiáltottak, biztosnak vették a győzelmet.

Frangojanut tíz lépés választotta el Szent Szosztisztól.

Ekkor már nem volt talaj a lába alatt, térdre rogyott. Szájába csapott a sós-keserű tengervíz.

A hullámok vadul, haragosan emelkedtek. Elfedték orrát, száját, fülét. Tekintete ekkor a kopár északnyugati partra tévedt, megpillantotta a dinnyeföldet azon a magaslaton, ahol a hozományát kapta ifjúkorában, amikor kiházasították, és nászajándékkal látták el a szülei.

– Íme, az én hozományom!

Ezek voltak utolsó szavai. Hadula anyó ott lelte halálát a Szent Szosztiszhoz vezető homoktorlaton, azon a földnyelven, amely a Remetelak szikláját a szárazfölddel köti össze, feleúton isteni és emberi igazságszolgáltatás között.

Kiadta az Európa Könyvkiadó
A kiadásért az Európa Könyvkiadó igazgatója felel

Szedte és nyomta a Kner Nyomda

A nyomdai rendelés törzsszáma: 556

Készült Gyomán, 1982-ben

Felelős szerkesztő: Zsolt Angéla

A fordítást az eredetivel egybevetette: Mohay András

A védőborító és a kötésterv Filep Sándor munkája

Műszaki szerkesztő: Révai Mária

Műszaki vezető: Szegleth Károly

Készült 20 400 példányban, 6,4 (A/5) ív terjedelemben

EU-d-8283

ISBN 963 07 2686 6